

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** Т. Гранчак, д-р наук із соц. комунікацій, ст. наук. співроб., заввідділу політологічного аналізу. **Редакційна колегія:** Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 23

ЗМІСТ

Коротко про головне

Президент України П. Порошенко провів зустріч із віце-президентом США Дж. Байденом3

Аналітика

Якименко Ю.

Политические перспективы и экономические последствия блокады Крыма в оценках политиков и экспертов.....7

Тарасенко Н.

Проблема ІДІЛ та українське питання: інформаційні акценти та інтерпретації російської пропаганди.....21

Гранчак Т.

Закіров М.

ІДІЛ як цивілізаційний виклик (за матеріалами круглого столу «Ісламська держава: генеза і нові тренди»).....30

Партійна позиція

Потіха А.

«Правий сектор» у сучасних умовах.....37

В об'єктиві – регіон

Закіров М.

Політичні процеси України у криворізькому дзеркалі.....44

Економічний ракурс

Кулицький С.

**Питання трансформації української
зовнішньої торгівлі на сучасному етапі.....49**

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Корпоративне співробітництво.....59

Сучасні розробки академічної науки.....60

Наукові видання.....59

Наука України сьогодні

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....63

Аерокосмічна і авіаційна галузі65

Здобутки української археології.....72

Інноваційні розробки та технології73

Освіта та кадрове забезпечення в Україні.....73

Проблеми інформатизації

Матеріали VII Международной научно-практической конференции
молодых ученых и специалистов «Библиотека в XXI веке: аспекты развития»
(Минск, Центральная научная библиотека им. Якуба Коласа, 29–30 октября 2015 г.)

Струнгар В.

**Новые профессиональные навыки библиотечной работы
в интерактивной среде масс-медиа.....75**

До уваги держслужбовця

Шумілова А.

Нові надходження біобібліографічних показників до НБУВ.....79

Коротко про головне

Президент України П. Порошенко провів зустріч із віце-президентом США Дж. Байденом

Президент України П. Порошенко та віце-президент США Дж. Байден за підсумками переговорів у Києві наголосили на необхідності повного виконання Мінських домовленостей.

У заяві для ЗМІ після зустрічі Президент України повідомив, що лівову частку переговорів було приділено імплементації Мінських домовленостей, координації кроків щодо безпекового, гуманітарного, соціально-економічного і політичного врегулювання на Донбасі. «На жаль, ми не можемо казати, що ми маємо де-ескалацію ситуації на Донбасі», – зазначив П. Порошенко.

Президент висловив вдячність за тверду і послідовну підтримку позиції України, тверду позицію, що Росія має обов'язково імплементувати Мінські угоди, і це єдиний і безальтернативний шлях до миру в Україні, до повернення українського суверенітету над окупованими територіями.

Президент відзначив, що це вже четвертий візит віце-президента за останні два роки. Рік тому, під час останнього перебування в Україні, на Донбасі була справжня війна. Сьогодні кількість обстрілів істотно зменшена, немає обстрілів з важкої техніки. «Але, на жаль, війна продовжується. Ми мали сьогодні 14 обстрілів з мінометів, 8 українських воїнів були поранені», – повідомив глава держави. «В умовах, коли Росія постійно порушує режим припинення вогню, ми реально обговорювали, якими мають бути наші подальші дії, щоб забезпечити повну імплементацію Мінських угод з боку Російської Федерації та підтримуваних нею бойовиків», – повідомив П. Порошенко.

Щодо конфлікту на Донбасі віце-президент США заявив: «США твердо стоять на позиції підтримки України в її протидії агресії з боку Росії та проросійських сепаратистів. Ми переконані в тому, що вирішення конфлікту полягає в дипломатичній роботі на основі неухильного виконання Мінських домовленостей обома сторонами». «Мінськ не буде виконано, якщо Росія не буде виконувати свої зобов'язання», – сказав Дж. Байден.

Глава Української держави наголосив на тому, що під час переговорів була приділена особлива увага питанням Криму. «Захисту інтересів і прав кримських татар, які сьогодні перебувають під жахливим тиском окупаційної влади в Криму, забезпеченню захисту прав українських громадян, забезпеченню повернення Україні Криму виключно політико-дипломатичним шляхом», – сказав Президент.

Віце-президент США особливо акцентував на тому, що США «не забувають про Крим – про незаконне вторгнення до Криму, його анексію, які є порушенням міжнародного права». «Ми не приймемо цього ні за яких умов, як не прийме цього усе міжнародне співтовариство. Це окупація суверенної території України. Крим залишається суверенною територією України», – заявив Дж. Байден.

Президент П. Порошенко за підсумками переговорів у Києві з віце-президентом США Дж. Байденом підтвердив готовність України надавати максимальну підтримку коаліційним силам у Сирії.

«Україна є і буде пліч-о-пліч з антитерористичною коаліцією. Терористична загроза нам дуже добре відома не з чийось переказів. Ми знаємо, що таке боротися з тероризмом всередині країни, наші спецслужби захистили Україну від більш ніж 200 терористичних атак, які готувалися у Києві, Запоріжжі, Одесі, Харкові, Львові і багатьох інших містах України», – відзначив Президент у спільній заяві для ЗМІ.

Глава Української держави наголосив на ключовій позиції: «Нас не налякати і світ не налякати терористичною загрозою». «Ми чітко заявили, що ті держави, які підтримують тероризм, не мають права брати участь у боротьбі з тероризмом. Не буває поганих терористів і прийнятних терористів. Чіткий висновок – всі вони є терористами, і не можна під гаслом боротьби з тероризмом очиститися від порушень міжнародного права чи отримати міжнародну індульгенцію. Це наша чітка позиція», – заявив П. Порошенко.

Президент України П. Порошенко також висловив подяку Сполученим Штатам Америки та віце-президенту особисто за підтримку України.

«Сьогодні важлива не лише фінансова підтримка, яку Сполучені Штати надають нам і надавали раніше. Більше 500 млн доларів надійшло в Україну у вигляді кредитних гарантій, допомоги через МВФ, допомоги на проведення реформ і військово-технічну співпрацю. Я впевнений в тому, що наша з вами співпраця чітко відображає вірність руху нашої держави шляхом реформ. Руху в напрямку Європейського Союзу, європейської інтеграції», – наголосив П. Порошенко в спільній заяві для представників ЗМІ.

Президент зазначив, що доказом ефективності кроків з реформування країни є попередня оцінка оціночної місії ЄС щодо безвізового режиму. «Ми передбачали цілу низку законопроектів, кроків по укріпленню кордону, системи ідентифікації, міграційної служби. Мені дуже приємно констатувати, що ми маємо підтримку Вашу і підтримку ЄС у цих напрямках», – сказав глава держави.

За словами Президента, левову частку переговорів було приділено імплементації Мінських домовленостей, координації кроків щодо безпекового, гуманітарного, соціально-економічного і політичного врегулювання на Донбасі. «На жаль, ми не можемо казати, що ми маємо де-ескалацію ситуації на Донбасі», – відзначив П. Порошенко.

Президент висловив вдячність за тверду і послідовну підтримку позиції України, що Росія має обов'язково імплементувати Мінські угоди, і це єдиний і безальтернативний шлях до миру в Україні, до повернення українського суверенітету над окупованими територіями. Глава Української держави наголосив на тому, що під час переговорів була приділена особлива увага питанням Криму.

Співрозмовники обговорили військово-технічну співпрацю в контексті підписаного президентом Б. Обамою оборонного бюджету США, у якому передбачено виділення Україні 300 млн дол. військової допомоги, а також

сприяння Сполученими Штатами підготовці і тренуванню наших підрозділів. «Я маю фантастичні враження від поїздки в Яворів, від спілкування з американськими, канадськими, українськими військовими, де було продемонстровано справжнє братерство. Для нашої координації це значило більше, ніж величезна кількість публічних закликів. Бо там вони бачать, що означає ефективна співпраця. В мене склалося враження, що ми дуже багато чому навчилися від наших американських партнерів, але й американські партнери чомусь навчилися в нас. Це найбільш взаємовигідна співпраця, і я вітаю пана Віце-президента із цим», – сказав П. Порошенко.

Співрозмовники відзначили, що існують потенційні можливості розвитку співпраці у сфері космосу. За словами П. Порошенка, наступного року ця співпраця знайде своє практичне відображення у вигляді конкретних запусків.

Під час переговорів також обговорювалася практична і політична підтримка з боку США у зміцненні енергетичної безпеки України. Президент подякував віце-президенту за абсолютно чітку позицію і підтримку щодо неприпустимості реалізації проекту «Північний потік-2». «Ця позиція нами піднімається під час переговорів з Європейським Союзом, з окремими членами Європейського Союзу, і ми впевнені в тому, що, розвиваючи енергетичну співпрацю в рамках попередніх домовленостей, Договору про заснування енергетичного співтовариства, Європа стає більш конкурентоздатною і більш незалежною від політичного тиску з боку будь-кого, включаючи Російську Федерацію», – наголосив П. Порошенко.

Президент відзначив велику роль Сполучених Штатів Америки у підтримці реформ в Україні. За короткий проміжок часу, в умовах агресії, війни, окупації частини нашої законної території, ми зробили більше, ніж за всі роки незалежності. «Треба про це постійно пам'ятати. Але це не означає, що попереду у нас менше роботи», – заявив Президент, додавши, що війна, агресія проти України не може бути вибаченням за непроведення реформ.

Президент повідомив про свою пропозицію відновити діяльність спільних двосторонніх структур, зокрема українсько-американської Комісії стратегічного партнерства на рівні глав зовнішньополітичних відомств України, що має ще більше зміцнити стратегічний характер нашого партнерства між Україною та США.

У свою чергу віце-президент США відзначив лідерство Президента України на шляху просування України вперед, до кращого майбутнього. Дж. Байден наголосив на тому, що українці надихнули багато людей по усьому світу своєю мужністю та прагненням до свободи.

Віце-президент США наголосив на певних успіхах в економічному розвитку України та зазначив, що ВВП демонструє певне зростання, зростає промислове виробництво, експорт аграрної продукції, а українська національна валюта стабілізувалася.

При цьому він наголосив на важливості продовження реформ з урахуванням рекомендацій Міжнародного валютного фонду та підтвердив позицію США щодо підтримки України в цих програмах МВФ.

Віце-президент США наголосив на важливості вступу в дію Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом та зони вільної торгівлі. «Багато важкої роботи зроблено, включно з реформою системи правосуддя, але попереду ще багато роботи», – заявив Дж. Байден. Він закликав продовжувати реформи. «Усі українці, офіціальна влада, бізнес, громадянське суспільство мають працювати щоденно разом для того, щоб викоринити корупцію», – сказав Дж. Байден.

Віце-президент США наголосив на важливості продовження впровадження ефективного урядування та збільшення прозорості на усіх рівнях управління, посилення верховенства права, «щоб на усіх рівнях працювали однакові правила». «І на цьому шляху США будуть завжди поруч з вами», – сказав Дж. Байден.

Віце-президент США повідомив про те, що його країна продовжить надавати значну фінансову допомогу Україні та анонсував надання 190 млн дол. США на підтримку прогресу України, особливо в боротьбі з корупцією та реформі правосуддя, енергозбереження, реформі митної служби, що має привести до покращення інвестиційного клімату та відкриття нових можливостей для розвитку бізнесу та економіки України.

Дж. Байден заявив про важливість і готовність з боку США продовжувати підтримку громадянського суспільства та незалежних медіа. «Сильне громадянське суспільство є критично важливим для майбутнього України», – сказав віце-президент і наголосив на солідарній позиції Президента України в цьому питанні

Після переговорів Президент показав віце-президенту Дж. Байдену виставку «Проекція», яку розгорнуто в мистецькій галереї Second Floor Art Center на другому поверсі Адміністрації Президента України. Над створенням експозиції працював французький фотохудожник українського походження Ю. Білак. Представлено фото бійців АТО, медиків, волонтерів, а також картини знаних класичних художників, які проєктуються на сучасність (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua>). – 2015. –7.12).

Аналітика

Ю. Якименко, мл. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ

Политические перспективы и экономические последствия блокады Крыма в оценках политиков и экспертов

Тема экономической блокады Крыма продолжает оставаться в фокусе общественного внимания, послужив поводом для анализа не только экономических и внешнеполитических последствий действий ее инициаторов, но и проблемы складывающегося сегодня типа взаимоотношений между властью и общественно-политическими движениями.

Отметим, что руководство государства только спустя два месяца после начала акций по блокированию сообщения с Крымом украинскими и крымскотатарскими активистами официально заявило о своей позиции по этому вопросу.

Напомним, транспортная блокада Крыма стартовала 20 сентября по инициативе руководства Меджлиса крымскотатарского народа (далее – Меджлис). К акции присоединились также представители патриотических общественных организаций и украинских добровольческих батальонов. На пунктах пропуска, ведущих из материковой Украины в Крым, были установлены заграждения, препятствующие проезду грузового транспорта.

21 ноября, когда в Херсонской области были повреждены опоры линий электропередач, ведущих в Крым, началась энергетическая блокада полуострова. В итоге в Крыму, где без света осталось около 1,9 млн потребителей, было объявлено чрезвычайное положение.

Хотя активисты опровергли связь подрыва ЛЭП с мирной блокадой, прекращение электроснабжения для Крыма является необходимым шагом, заявили они. «Наше требование – прекратить поставки электроэнергии на оккупированные территории до тех пор, пока там будут грубо нарушаться права наших граждан», – заявил один из инициаторов акции депутат Верховной Рады и бывший глава Меджлиса М. Джемилев. Один из лидеров акции Л. Ислямов заявил, что активисты требуют от оккупационных властей освободить всех политзаключенных, и пока не будут выполнены эти условия, активисты не дадут восстановить электроснабжение территории Крыма.

Вскоре Президент Украины П. Порошенко обратился к Премьер-министру А. Яценюку с предложением изучить вопрос о прекращении грузового транспортного сообщения с АРК. Глава государства предложил создать рабочую группу для анализа вопроса о прекращении грузового транспортного сообщения и прекращения товарооборота с полуостровом и подготовки проекта соответствующего решения. «В последнее время существенно обострилось противостояние между общественными активистами и оккупационными властями Крыма. Возбужден ряд уголовных дел против инициаторов торговой блокады Крыма. Инициаторы бессрочной акции блокирования поставок украинских товаров на Крымский полуостров, которая

началась 20 сентября текущего года, требуют полностью прекратить торговые отношения с оккупированной территорией», – подчеркнул глава государства.

При этом одной из приоритетных задач для власти П. Порошенко назвал определение модели дальнейших отношений Украины с Крымом.

Вслед за этим Кабинет Министров на своем внеочередном заседании по инициативе А. Яценюка запретил перемещение грузовых потоков на административной границе между Украиной и Крымом. Вместе с тем Премьер-министр поручил правительству подготовить проект распоряжения о перечне товаров, работ и услуг, которые могут предоставляться в АРК, и ввести соответствующий перечень товаров. Он также указал на необходимость привлечения к составлению такого перечня представителей Меджлиса крымскотатарского народа, чтобы решение учитывало, в том числе, и их интересы.

Кроме того, как напоминают обозреватели, А. Яценюк обратился к Президенту с призывом повлиять на СНБО для скорейшей разработки плана мероприятий «для окончательного возвращения временно оккупированной территории Крыма».

Некоторые обозреватели называют такие инициативы власти вынужденной реакцией на действия поддерживающих блокаду Крыма активистов. Последние в свою очередь настаивают, что власть не имеет стратегического видения решения проблемы. «Если бы оно у них было, они бы уже давно рассказали, в чем видят стратегию возвращения Крыма. Сейчас они на этом лишь спекулируют, но ничего не сделали для ее разработки», – заявляет глава правления общественной организации «Майдан иностранных дел» Б. Яременко. Вместо этого Киев, по его словам, «долгое время пытался вести с Крымом дела так, будто бы ничего не произошло».

Более того, по данным другого представителя этой организации эксперта А. Клименко, Администрация Президента Украины готовит информационную кампанию по дискредитации инициаторов блокады Крыма – М. Джемилева, Р. Чубарова и Л. Ислямова.

«В ближайшие часы начнется... кампания по дискредитации руководителей блокады Крыма... Скоординированная Банковой или Демчишиным с той, оккупантской, стороной», – написал он в Facebook 1 декабря. По словам А. Клименко, инициаторам блокады будут «предъявлять» сговор с олигархом Д. Фирташем с целью «за очень большие миллионы включить свет на Армянск, Титан и Красноперекопск – бромный и содовый заводы». «Надо понимать: каждые день-два энергетической блокады = ущерб стране-оккупанту примерно 2–3 миллиарда рублей», – подчеркивает А. Клименко.

Многие эксперты отмечают, что энергетическая блокада стала логичным продолжением блокады транспортной, которая вопреки ожиданиям ее инициаторов не принесла ощутимых последствий для полуострова. Так, по некоторым оценкам, цены на продукты в Крыму выросли примерно на 10 % по сравнению с общеукраинскими. «Грубо говоря, блокада неэффективна, – резюмирует профессор экономики Питсбургского университета Т. Милованов,

– Возможны две причины: обходные пути и коррупция на блокпостах или то, что главный поток товаров шел через Крым в Россию, а не оставался на полуострове».

Энергетическая же блокада, как и следовало ожидать, будет иметь намного более ощутимые последствия для Крыма, электрогенераторы на территории которого могут обеспечить лишь 30–35 % необходимой полуострову электроэнергии. «По большому счету, не менее 60 % электроэнергии больше нигде взять, кроме Украины», – подчеркивает Ю. Корольчук, член наблюдательного совета Института энергетических стратегий.

В связи с прекращением подачи электроэнергии с территории Украины на полуострове были введены веерные отключения электричества, ограничена работа промышленности, торговли и транспорта. Эксперты пока не берутся оценивать точный ущерб экономике Крыма, но ясно, что он будет очень серьезным. «Значительная часть экономической активности в Крыму оказалась парализована. В новейшей истории России мы с такой ситуацией не сталкивались. У нас были в свое время веерные отключения в Приморье, но масштабы и продолжительность были существенно меньше», – говорит эксперт российского «Института энергетики и финансов» С. Кондратьев.

Ожидается, что значительные убытки понесут промышленные предприятия. «Если энергоснабжение будет восстановлено быстро, то убытки предприятий могут быть минимальными. Если придется дожидаться энергии из России, то потери будут критическими, поскольку в полной мере заменить украинскую энергию получится только к лету 2016 года», – прогнозирует председатель совета директоров «Инжиниринговой компании «2К» И. Андриевский.

Энергетическая блокада со стороны Украины нанесла серьезный удар также по внутрирегиональному транспортному сообщению. Власти полуострова заявили о сокращении числа трамваев на городских маршрутах. Прогнозировались сложности и с отоплением. Пока в Крыму сохранялась относительно высокая температура воздуха, местные власти могли себе позволить включать отопление только в ночное время суток, экономя электроэнергию. «Проблемы могут начаться, если температура опустится ниже +8 градусов. Тогда тепло понадобится всем потребителям на полуострове», – говорит И. Андриевский.

Обесточивание Крыма со стороны Украины нанесло полуострову значительный ущерб, точная сумма будет установлена в ходе расследования уголовного дела по факту подрыва ЛЭП, сообщила «прокурор республики» Н. Поклонская. «Мы собрали материалы по ущербу с разных министерств и организаций и направили в рамках расследования уголовного дела по факту совершения диверсии, которое расследуется УФСБ. Точная сумма ущерба будет устанавливаться в ходе расследования этого уголовного дела. Ориентировочная, приблизительная сумма есть, она находится в уголовном деле. Нанесен значительный ущерб республике Крым», – отметила она.

Еще один аспект последствий блокады – ее негативное влияние на боеготовность Черноморского флота РФ. Та, по словам экс-заместителя министра обороны Украины И. Кабаненко, российский флот, пехота и авиачасти имеют автономные источники питания, однако «их ресурс не вечен». «Тем более теперь, когда они вынуждены вырабатывать электричество для гражданских жителей. Менее чем за полгода дизель-генераторы надо будет ремонтировать и менять. Завозить новое топливо. Это значительно уменьшит мобильность кораблей и парализует командные пункты на берегу. Чем темнее в Крыму, то слабее вражеская армия», – отмечает он. «Проблемы возникнут через несколько месяцев, может, через полгода, когда надо будет менять дизель-генераторы и массово ставить корабли в ремонт», – прогнозирует И. Кабаненко.

Однако сложных последствий энергетической блокады не удастся избежать и материковой Украине. Негативный их характер может быть связан, в том числе, с уязвимостью украинской энергетической сферы от поставок топлива с Востока и из РФ, которую некоторые эксперты объясняют отсутствием у украинской власти системного подхода в вопросе энергетической безопасности. «Вместо того, чтобы диверсифицировать поставки угля, Министерство энергетики, к сожалению, сделало ставку на поставки угля и электроэнергии с оккупированных территорий и РФ», – объясняет директор энергетически программ Центра Разумкова В. Омельченко.

Наблюдатели прогнозируют, что уже с января Украина может ощутить дефицит угля антрацитовых групп. «Украина зависит от импорта этого вида топлива из оккупированных территорий и из России», – объясняет В. Омельченко. Сегодня становится понятно, что руководство Российской Федерации использует этот рычаг давления и перекроет поставки угля в Украину.

Как сообщил недавно министр энергетики и угольной промышленности В. Демчишин, имеющихся запасов угля в государстве хватит на месяц стабильной работы ТЭС, а уже в декабре Украина получит 250 тыс. т топлива из ЮАР. «У нас ограниченные поставки угля с неконтролируемых территорий и из Российской Федерации. На сегодняшний день запасов угля на наших складах и теплоэлектростанциях достаточно для того, чтобы работать в течение как минимум месяца. Но в дальнейшей перспективе возникают вопросы», – сообщил министр. Он подчеркнул также, что возобновление поставок угля для украинских теплоэлектростанций из зоны АТО и России возможно при условии восстановления одной из четырех линий электропередач в направлении Крыма.

Эксперт Института энергетических стратегий Ю. Корольчук напоминает, что Украина имеет перед РФ юридические обязательства по импорту электроэнергии. «И мы должны выполнять свои обязательства. Если сейчас прекращается поставка электроэнергии в Крым, это может означать, что Россия тоже может нам не содействовать в поставках импорта электроэнергии, если нам будет необходимо. Крымские татары и другие, кто поддерживает прекращение поставки электроэнергии в Крым, видят в этом полезный эффект. Но на самом деле это может наоборот иметь более негативное влияние на

украинские отношения в отношении Крыма», – комментирует эксперт возможные последствия блокады.

«Крым и Украина – это единая энергетическая система и мы соединены. И мы уже увидели, что уменьшилась мощность Запорожской атомной электростанции, уменьшилась мощность производства Приднепровской теплоэлектростанции и Угледорской. Это фактически дорожает производство другого объема электроэнергии на этих электростанциях. Мы причиняем себе и экономический ущерб», – заявляет эксперт.

В государственной компании «Укрэнерго» одним из негативных последствий повреждения электросетей, называют также уменьшение надежности схемы поставки электричества украинским потребителям. По словам первого заместителя «Укрэнерго» Ю. Касича, это привело к аварийной разгрузке Запорожской и Южноукраинской атомных электростанций. Насколько сложен и опасен этот процесс, можно судить по заявлению эксперта Ю. Корольчука о том, что успешную разгрузку можно считать удачей для Украины.

«Мы понимаем, аварийная разгрузка атомного блока, это не чайник на плите выключить. На сегодня снижена мощность атомной генерации, которая отвечала за поставки в Крым. Там были благоприятные условия для поставок – Крым потреблял ровным графиком», – говорит эксперт по вопросам энергетики В. Землянский.

Как объясняет эксперт российского «Института энергетики и финансов» С. Кондратьев, Запорожская АЭС обеспечивала электроэнергией как Крым, так и украинских потребителей. Однако переход атомного энергоблока на более низкую мощность грозит аварией. «Поэтому если теряете Крым, то энергоблоки, питающие полуостров, придется вывести, даже если они питают другие регионы Украины. Ту часть электроэнергии, которая шла раньше на украинские нужды с этого энергоблока, тоже придется отключать и искать, чем ее замещать. Минэнерго Украины, думаю, хорошо это понимает», – подчеркивает эксперт. Это может привести к тому, что нагрузка на украинские ТЭС и спрос на уголь увеличатся сверх запланированного. А учитывая проблемы с углем, Украине могут грозить веерные отключения электричества.

Напомним в связи с этим, что график почасовых отключений света на зимний период 2015-2016 гг. начал готовиться в Министерстве энергетики и угольной промышленности Украины еще в июле.

2 декабря о том, что отключение высоковольтных линий в Херсонской области может привести ко многим негативным последствиям, в том числе, к увеличению дефицита угля, сообщило Министерство энергетики и угольной промышленности Украины. В пресс-службе министерства объяснили, что это происходит потому, что в связи с аварией на ЛЭП пришлось снизить производство базовой мощности АЭС. «Эта мощность замещается в энергосистеме страны тепловой генерацией, поскольку ТЭС могут обеспечивать пиковые нагрузки на систему (с 8:00 до 10:00 утра и особенно с 19:00 до 22:00 вечером) вместо равного графика (как производят АЭС). Все это приводит к увеличению сжигания дефицитного угля», – сказано в сообщении.

По сообщению министерства, длительное использование резервной схемы питания Херсонской области (при отсутствии электроснабжения на линии Каховская-Титан) может вывести из строя все оборудование на этих линиях и обесточить несколько районов области. «Резервная схема поставки не была спроектирована на постоянную дополнительную нагрузку, при которой она работает сейчас. Поэтому специалисты-энергетики не могут точно спрогнозировать все негативные последствия, которые могут иметь место», – отмечается в сообщении пресс-службы ведомства.

Кроме того, с понижением температуры воздуха увеличиваются риски сбоев в работе системы, поскольку увеличение потребления создает дополнительную нагрузку на сеть. Также в Минэнерго подчеркивают, что длительное отсутствие электроснабжения не предусматривалась планами альтернативного электроснабжения промышленных предприятий, а поэтому дополнительных мощностей может оказаться недостаточно для нормальной работы оборудования на этих предприятиях.

Кроме того в министерстве утверждают, что продолжительное отсутствие света на бромном и содовом заводе в Крыму может привести к отключению защитных систем локализации этих веществ и загрязнению территории радиусом до 100 км, что коснется также Херсонской области и акватории Черного моря.

По словам эксперта по энергетическим вопросам В. Сапрыкина, из-за энергоблокады Крыма Украина каждый день теряет около 4 млн грн. «В контракте с Россией прописано, все спорные вопросы будут решаться в Московском арбитражном суде. По предварительным подсчетам, каждый день, когда Украина не подает электричество в Крым, Украина теряет 4 миллиона гривен. Нужно быстро восстановить подачу электроэнергии», – заявляет эксперт.

«Сам контракт стал частью договоренности с Россией: они нам закрывают дефицит электроэнергии, который возник из-за обстрелов и разрушений на Донбассе, а мы не оставляем Крым без света. Произошло это в декабре прошлого года, когда по всей Украине шли веерные отключения. С тех пор мы дважды прекращали импорт из РФ, но исправно поставляли электроэнергию в Крым, еще и зарабатывая на этом», – говорит эксперт И. Надеин. Теперь же следует ожидать, что контракт с Россией на импорт электроэнергии в 2016 г. продлен не будет. А это значит, что Украина столкнется с дефицитом электроэнергии, решая проблему в том числе с помощью веерных отключений.

«Сама Россия будет делать все, чтобы производство падало. Министр энергетики РФ Александр Новак уже анонсировал отказ от поставок угля в Украину (за 9 месяцев 2015 года Россия поставила 16 млн. тонн). Дефицит угля приведет к снижению выработки на ТЭС. Дополнительно к этому следует ожидать новых обстрелов в зоне АТО. В общем, Россия усилит давление по всем фронтам, и к этому нужно быть готовым», – подчеркивает эксперт.

На риск недостатка угля и кризиса в производстве электроэнергии из-за продолжения энергетической блокады Крыма указывает директор Украинского института анализа и менеджмента политики Р. Бортник. По его мнению, в

сегодняшних условиях Украина «не сможет получать в необходимом количестве антрацитные марки угля ни от России, ни от так называемых “ДНР” и “ЛНР”». «Это будет означать, что в районе нового года у нас закончатся эти марки угля на складах и возникнет кризис производства электроэнергии на ТЭС. Это 35–40 % всей электроэнергии. Мы можем вернуться к ситуации декабря прошлого года, когда были веерные отключения по Украине», – прогнозирует эксперт. Кроме того, по его мнению, если кризис энергетического противостояния с Россией продолжится, то, начиная с октября 2016 г., Украина может остаться без топлива атомных электростанций, которое на 90 % получает из РФ.

Как отмечают многие наблюдатели, кроме экономических рисков, блокада Крыма станет почвой для роста антиукраинских настроений в Крыму. На это указывает, в частности, политический эксперт А. Золотарев.

В том, что блокада только ухудшит отношение крымчан к Украине, уверен и заместитель директора Агентства моделирования ситуаций А. Голобуцкий. «Мнение крымчан, большинство которых пророссийские, таким путем мы не изменим. Более того, Россия все равно восстановит энергоснабжение и получит еще более лояльное отношение местных», – говорит эксперт.

При этом, как заявляет А. Голобуцкий, у России есть чем ответить на энергетическую блокаду Крыма. «Энергетические сети Украины и России связаны. Харьковская, например, во время перезагрузки получает энергию из России. То есть Россия может сделать так, что половина Украины будет сидеть в темноте. Может полностью перекрыть торговлю с нами. Или прекратить поставки газа. Авторитарная страна ради определенной цели может позволить себе все что угодно. Вряд ли мы готовы к этому», – считает эксперт.

При этом, по его мнению, любые действия власти относительно блокады могут вызвать негативную реакцию в обществе. «Любые движения украинской власти относительно блокады вызывают в обществе сопротивление. Поэтому она как можно дольше пытается оставаться в стороне. Если активистов блокады разгонят, могут быть очень плохие последствия и большие протесты. Думаю, что в верхах этот вариант даже не рассматривается», – заявляет А. Голобуцкий.

«Это серьезные риски, их никто не просчитывал, – говорит о возможных последствиях действий участников блокады Крыма А. Золотарев. – Государство, у меня такое впечатление, просто самоустранилось». «Есть вещи, которые необходимо делать на уровне государства. В данном случае общественные активисты демонстрируют, что в Украине так такового государства нет, либо оно находится в коматозном состоянии. Понятно, что эта ситуация вокруг Крыма играет на руку Путину. Это – яркая иллюстрация его любимого тезиса, что Украина является несостоявшейся страной», – говорит эксперт, подчеркивая, что блокаду полуострова надо было начинать еще полтора года назад на государственном уровне, а не путем подрыва энергоопор. «Но если говорить о конечной цели – возвращение Крыма в Украину, то, я думаю, что это ее не приблизит, а наоборот, оттолкнет», – резюмирует политолог.

Эксперты не берутся делать однозначные прогнозы относительно ситуации сложившейся вокруг блокады Крыма. По словам политолога К. Бондаренко, ситуация вокруг Крыма может и не иметь особенных последствий. «Еще немного посидят там, увидят бесперспективность своих действий и блокаду начнут снимать. Скорее всего, это произойдет ближе к Новому году», – считает он, подчеркивая, что не видит ни одного другого аргумента в пользу блокады, кроме наживы на контрабандном пропуске автомобилей через границу. «Я не буду это утверждать, но если есть смысл, то лишь такой. Я не думаю, что население Крыма сейчас очень страдает от подрыва ЛЭП. Теперь надо ждать “ответку” от России», – заявил эксперт.

«Главное, чтобы она не закончилась с нулевым результатом, – говорит о блокаде Крыма А. Золотарев. – Чтобы те усилия, которые были предприняты, не привели к какому-то негативному результату, в первую очередь, для крымских граждан Украины. То, о чем говорит Мустафа Джемилев, что восстановление подачи электроэнергии возможно лишь в обмен на какие-то уступки, является в нынешней ситуации наиболее адекватным решением», – считает эксперт. В противном случае восстановление энергопоставок будет рассматриваться как очередная уступка со стороны Украины и этого «почти никто не поймет». «Если это произойдет, то это пойдет не на пользу власти. Надо также понимать, что подобные взрывы энергоопор в Европе также будут воспринято негативно», – отметил эксперт.

Обозреватели указывают в связи с этим на заявление пресс-секретаря внешнеполитического ведомства Германии М. Шефера, который высказал мнение, что политический конфликт между Россией и Украиной по поводу полуострова не должен влиять на качество жизни людей. «Атаки на общественную инфраструктуру на Украине, также для обеспечения Крыма электричеством, являются преступными актами. Мы ожидаем, что они будут таким образом восприниматься ответственными украинскими должностными лицами и будут расследованы», – сказал чиновник.

В сложившейся ситуации проигрывают обе стороны, говорит аналитик Немецкого общества внешней политики Ш. Майстер. Он указывает, что Украина рискует пострадать от того, что Россия будет еще более мотивирована сделать Крым независимым от Киева, а также получит дополнительный козырь для пропаганды, которая будет подчеркивать неспособность украинской власти контролировать радикальные силы на собственной территории.

О том, что энергетическая блокада Крыма, сопровождающаяся подрывом электроопор, наносит удар по международному имиджу Украины, что сказывается на притоке иностранных инвестиций, заявляет директор Украинского института анализа и менеджмента политики Р. Бортник. Украина, по его мнению, в этой ситуации выглядит непрогнозируемым партнером.

«Все понимают, что с согласия власти нарушен народный внешнеэкономический контракт относительно поставок электроэнергии. А за нарушение этого контракта предусматриваются штрафные санкции в размере 150–160 тысяч долларов в день. В любом случае, согласно контракту, дела решаются в арбитражном суде, который находится в Москве. Если Украина не

будет соглашаться на такие условия, российское “Интер РАО” сможет подать иски в международные суды и выиграть у Украины компенсацию», – пояснил Р. Бортник.

«В конечном результате это бьет по имиджу Украины и уменьшает поддержку со стороны восточных стран – Германии, Франции, которые нас поддерживают. Ведь Украина показывает себя не как правовое государство, а как государство “гуляй-поле”, где не действуют государственные органы, законы, Конституция. В такое правовое поле не могут идти западные инвестиции, это вызывает непонимание и неуважение в мире», – считает он.

При этом эксперт уверен, что ситуация невыгодна для Украины также в контексте вопроса реинтеграции Крыма. «И, к сожалению, к середине 2016 года мы получим ситуацию, когда Крым станет абсолютно энергонезависим от Украины, как уже независим от украинской воды, товаров. Следовательно, пропадет последний инструмент нашего влияния на эти территории, и возможность определять гуманитарную политику. Украина останется у разбитого корыта со своими амбициями», – прогнозирует Р. Бортник.

Таким образом, большинство наблюдателей сходятся во мнении, что сегодняшние инициативы по блокированию поставок продуктов и электроэнергии в Крым несут ряд рисков экономического и репутационного характера для обеих сторон. При этом правительство в своих действиях по решению проблемы вынуждено руководствоваться не столько экономической целесообразностью, сколько текущими политическими соображениями. Учитывая дальнейший рост противоречий в отечественном политикуме, а также рост международной политической напряженности, вряд ли можно рассчитывать, что такой подход в ближайшее время может быть пересмотрен. Тем более, что пока эксперты обсуждают последствия, к которым может привести транспортная и энергетическая блокада Крыма, ее инициаторы заговорили о возможности организации морской блокады полуострова, в том числе Керченской паромной переправы.

Так, координатор блокады Крыма Л. Ислямов заявил о том, что активисты будут наращивать блокаду Крыма, пока не изолируют полуостров полностью.

«Стадий у нас несколько. Мы, как и объявляли, сначала у нас идет продовольственная блокада. Мы ее сделали. Дальше идет блокада энергетическая. Мы тоже ее сделали. Дальше идет блокада морская. К ней сейчас мы будем приступать. Когда говорил Мустафа Джемилев что нужно выключить свет, нужно его выключать. Поэтому серьезно относитесь к его словам», – заявил он. Также Л. Ислямов подчеркнул, что представители Меджлиса твердо намерены вернуть Крым. «Пусть серьезно относятся к этому, мы будем Крым возвращать. Если это не будет делать власть, мы будем делать это сами. Если этого не понимают еще в Москве, то они зря это делают», – заявил он.

В ответ на это последовало заявление «первого вице-премьера российского правительства Крыма» М. Шеремета, что при попытке участников блокады

Крыма организовать «морскую блокаду» полуострова российские пограничники откроют огонь на поражение.

Но наблюдатели склонны считать, что прямой конфликт и разворачивание боевых действий в районе Крыма сегодня маловероятны. «Россия, безусловно, будет пытаться мстить Украине за энергетическую блокаду, устраивать диверсии на территории нашей страны. Потому диверсий нам можно ожидать. Хотя, с другой стороны, готовность наших правоохранительных органов сегодня намного выше, чем год или два назад, поэтому они смогут выявлять людей, которые будут готовить диверсии», – считает политический аналитик А. Палий. «Поэтому, скорее всего, будут диверсии и разнообразное вредительство со стороны России, попытки довести Украину до дефолта и социальных бунтов. Россия сейчас делает главную ставку на внутренние возмущения», – резюмирует эксперт.

Скорее угрозой, чем реальным сценарием, называет заявления о морской блокаде политолог В. Карасев. «Конечно, чисто гипотетически можно предположить, что зимой, когда будут неблагоприятные условия и штормовые предупреждения, активисты будут охранять подступы к портам Крыма, сидя в каких-то лодках, но в результативность такого сценария верится с трудом. Кроме того, ну не будет же этим заниматься военно-морской флот Украины. Стало быть, у России есть возможности не допустить такую морскую блокаду, поэтому это скорее попытка продолжать тему блокады Крыма через морской путь, но взять в осаду Крым через море будет очень трудно и, скорее всего, просто невозможно», – подчеркивает он.

«Информационное нагнетание», которое не спровоцирует никаких силовых действий, в заявлениях о морской блокаде склонен видеть также политолог А. Луценко. «Если говорить о том, пойдет ли Путин на открытое военное вторжение в случае морской блокады Крыма, то... это вторжение у нас уже началось в 2014 году. Именно поэтому я уверен, что морская блокада – это больше инструмент психологического давления, нежели реальная возможность. Если осуществлять морскую блокаду, нужно понимать, как и с помощью чего это делать, а таких средств у нас сейчас нет», – резюмирует эксперт.

Энергетическая блокада тем временем привела к проблемам с энергообеспечением Херсонской и Николаевской областей. Также возрос риск техногенных аварий на предприятиях полуострова. В связи с возросшими рисками в сфере энергообеспечения Президент П. Порошенко обратился к правительству с инициативой возобновления работы одной из ниток ЛЭП, подчеркнув, что для восстановления работы ЛЭП необходимы «консультации с крымскими татарами».

«Решение вопросов по Крыму – это вопрос политический. Я понимаю крымских татар, которые борются за освобождение семи человек, которые незаконно удерживаются на территории Крыма. Я понимаю и уважаю их позицию, но отключение Крыма от электроэнергии – за все в жизни надо платить. За это отключение есть цена. Наше население должно знать эту цену», – считает депутат от «Блока Петра Порошенко» И. Кононенко, подчеркивая, что энергоблокада Крыма грозит отключениями света по всей Украине. «Что

такое на сегодняшний день отключение Крыма? Во-первых, это веерные отключение двух районов Херсонской области, которые, так технически сложилось, запитываются через ветку, которая частично проходит через Крым. На сегодняшний день прекращены поставки угля из России и чем это грозит? Это грозит веерными отключениями зимой», – заявляет политик.

Кроме того, риск техногенных аварий на крымских предприятиях из-за отсутствия электричества, заставил украинское правительство заявить о намерении возобновления электроснабжения двух крымских заводов – «Крымского титана» и «Крымского содового завода». «В настоящее время речь идет исключительно о восстановлении электроснабжения в Херсонской области и на двух крымских заводах – “Титане” и “Соде”», – сообщил Премьер-министр А. Яценюк.

О том, что поставки электроэнергии в Крыму могут быть восстановлены не более чем в объеме 200–250 МВт, «исходя из уважения к людям, которые оказались в заложниках оккупантов», заявил и М. Джемилев.

Однако некоторые активисты продолжали заявлять о намерении продолжать энергетическую блокаду Крыма. Так, народный депутат И. Луценко на своей странице в Facebook сообщил, что активисты не знают о договоренностях о частичном восстановлении энергоснабжения и не намерены допустить возобновление подачи электроэнергии на полуостров. «Источник среди крымских татар мне сообщает, что на месте активисты ни о каком восстановлении не слышали и способствовать поставкам электроэнергии не собираются, а собираются наоборот – препятствовать. Источник сказал - передайте всем, что, как и ранее, решение относительно блокады принимаются не отдельными лицами, пусть и очень уважаемыми», – написал И. Луценко. Он сообщил также, что 6 декабря к поврежденной опоре ЛЭП приезжали ремонтники в сопровождении сотрудников полиции и СБУ, однако приступить к ремонту не смогли. «К поврежденной ЛЭП, что идет на фирташевский “Титан”, приезжала ремонтная бригада в сопровождении сотрудников СБУ и полицейских, вместе со съемочной группой телеканала “Интер”. Приезжала безуспешно, вынуждена была развернуться и поехать обратно», – сообщил депутат.

Это подтвердил также представитель участвующего в блокаде «Правого сектора» А. Бык. «Ночью ремонтники вместе с милицией, СБУ и съемочной группой телеканала приехали освещать восстановление энергоснабжения на завод “Титан”. Однако наши ребята заблокировали опоры и не позволили это сделать», – сообщил он, подчеркивая, что заявив, что «ни Порошенко, ни Чубаров не могут принимать решения из Киева – оно должно приниматься коллегиально и только по итогам переговоров с участниками блокады». «По состоянию на сегодня оперативный штаб операции не принимал никаких решений о восстановлении энергоснабжения, – сообщил активист. – Мы продолжаем контролировать территорию. “Правый сектор” оставляет за собой право на другие действия».

Позднее появилось заявление «Правого сектора», в котором говорилось о том, что «ПС» трактует возобновления поставок электроэнергии по одной из

ЛЭП в Крым, на завод, владельцем которого является бизнесмен Д. Фирташ, как очередной антиукраинской шаг. «Наблюдая последние дни реакцию РФ на результаты акции “Блокада Крыма”, мы видим концентрацию большого количества военной техники и человеческого ресурса на близком расстоянии от контрольно-пропускных пунктов украинских военных и активистов крымской блокады. При таких обстоятельствах “Правый сектор” прекращает свою работу на блокаде в рамках “Крымского Майдана”. Вместо этого наши боевые подразделения будут отправлены на усиление бойцов ВСУ, которые защищают украинскую границу по линии разграничения с оккупированным Крымом», – уточнили в организации.

В то же время, по информации отечественных СМИ, над крымским заводом «Титан» появился густой дым, а два района Херсонской области с временной резервной схемы освещения переключили на основную. Это стало возможным после запуска одной из взорванных во время блокады Крыма линий электропередач, говорится в сюжете ТСН 7 декабря. По информации Р. Чубарова, поставки электроэнергии в Крым восстановлены в размере 25 % от тех, что поступали на полуостров до энергоблокады.

Чуть позднее в российском Минэнерго сообщили о том, что электроснабжение всех потребителей в оккупированном Крыму восстановлено в полном объеме. «8 декабря в 01.37 включена в работу ВЛ 220 кВ “Каховская – Титан – Красноперекоск”», – говорится в сообщении. По состоянию на 07.00 электроснабжение всех потребителей в Крыму осуществлялось полностью, переток электроэнергии с материковой части Украины составлял 104 МВт.

Возобновление поставок украинской электроэнергии в Крым властями аннексированного полуострова было встречено без энтузиазма. По словам нынешнего главы Крыма С. Аксенова, Крым не намерен снова сотрудничать с Украиной в вопросах поставок электроэнергии даже при их восстановлении: «Мы уже давно отказались от всего украинского. Они перекрыли рынок поставок стройматериалов полгода назад, продовольствия – три месяца назад, воду в самом начале перекрыли. Электроэнергия – была последняя “нить”, которая связывала нас с Украиной. Вот сегодня мы отрезаны уже полностью и не намерены снова поддерживать эти отношения», – цитирует С. Аксенова Крыминформ.

«На сегодняшний день мощность перетока по энергомосту из Единой энергетической системы России составляет 200-260 мегаватт, а после запуска в ближайшие дни второй нитки мы получим еще 200 мегаватт. Вместе с собственной генерацией этого количества достаточно, чтобы покрыть нынешние потребности Крыма», – подчеркнул С. Аксенов. По его словам, «критической потребности в поставках электроэнергии из Украины не существует уже сегодня». «Я довел свою позицию и позицию крымчан до федерального центра. Однако окончательное решение принимает Минэнерго РФ», – подытожил так называемый глава аннексированного Крыма.

Участники энергетической блокады, со своей стороны, не проявили единодушия в оценке возобновления подачи электроэнергии в Крым, пусть даже в ограниченном масштабе.

По мнению координатора акции по блокаде полуострова Л. Ислямова, участники энергетической блокады вынуждены были прекратить свою акцию вследствие «политических договорняков» между властями Украины, России и аннексированного Крыма.

«Естественно, мы понимали, что рано или поздно какие-то уступки нам тоже придется делать для официального Киева. Потому что мы понимаем, что есть какие-то договоры между властью Украины, оккупационной властью или московской властью, боюсь сейчас даже предполагать. Поэтому мы себя не сильно тешили тем, что мы будем долго держать энергоблокаду», – заявил Л. Ислямов.

«Мы остаемся здесь, будем дальше смотреть, что к чему. Такое впечатление, что только “Айдару”, “Правому сектору” и крымским татарам нужен Крым», – заявил, в свою очередь, один из участников акции по блокаде полуострова, ветеран батальона «Айдар». Все общественные блокпосты в Чаплинском районе работают без изменений. Свои позиции не оставляет «Азов». Участники акции будут продолжать проявлять сепаратистов и осуществлять продуктовую блокаду Крыма. Палатки сворачивает только «Правый сектор». Там были против подачи тока на «Титан». Поэтому свое участие в акции переформатируют. «То есть мы с военно-политической операции, которую мы здесь проводили, меняем формат поддержки штаба операции и поддержки 82-й бригады, поддержки 79-й бригады, то есть заводим сюда боевые подразделения», – пояснил начальник оперативного штаба военно-политической операции «Блокада Крыму. Правый сектор». Участники блокады убеждены, что ответственность за прекращение поставок электроэнергии в оккупированный Крым должна взять на себя власть. «Была договоренность, что это будет принято на законодательном уровне. Мы сделали шаг навстречу. Если не сделают свои действия, то мы снова оставляем за собой право действовать по своему усмотрению», – предупредил участник блокады Крыма от Автомайдана Л. Шипко.

Глава Меджлиса Р. Чубаров, в свою очередь, не исключает, что с 1 января 2016 г. Крым может быть снова полностью отключен от энергосистемы Украины по соответствующему решению Верховной Рады Украины. «В этом случае ответственность за это решение возлагается на Верховную Раду Украины», – подчеркнул он. Р. Чубаров пояснил, что участники общественной блокады Крыма только на две недели прекратили блокирование опор линий электропередач, пока Верховная Рада не примет официальный запрет электроснабжения оккупированных территорий. «Это лишь на 2 недели для того, чтобы и правительство, и местные власти смогли бы провести работы по укреплению энергообеспечения Херсонской области», – заявил он.

Как стало известно, 8 декабря в Верховной Раде был зарегистрирован законопроект № 3593 «О временно оккупированных территориях Украины» (текст законопроекта: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57317).

Как отметил народный депутат С. Семенченко на своей странице в Facebook, законопроект разрабатывался и согласовывался с различными общественными организациями почти год.

Основные положения законопроекта:

1. РФ – агрессор, а значит, сама несет ответственность за оккупированные территории и безопасность жителей, проживающих там. Должна нести, в том числе, и материальную ответственность – репарации за оккупацию.

2. Никаких выборов на оккупированных территориях не проводится. Там временно нет государства. А, значит, нет выборов. Террористы не конкуренты на местных выборах. Они должны быть уничтожены. Как во Франции и США. Они не проводят выборов у «Народа Игил». И мы – не будем.

3. Мы ничего не покупаем на оккупированных территориях. Ни угля, ничего. Если чиновники Украины не способны организовать закупки того же угля в ЮАР, то это не значит, что мы его должны закупить в т. н. ДНР или РФ. Это значит – неспособные чиновники должны быть уволены. Если действуют в интересах оккупанта и различных «федеральных округов РФ» – должны сидеть в тюрьме.

4. Мы не поставляем на оккупированные территории, например, энергию и топливо. Мы можем оказывать гуманитарную помощь людям на оккупированные территории. Личные вещи так же спокойно пропускаются.

5. Для линии разграничения устанавливается статус государственной и таможенной границы. Дальше – оккупированные территории, которые мы должны освободить.

Закон о «СЭЗ Крым» – отменяется.

«Государство должно иметь не только стратегию отношений с временно оккупированными территориями, но и стратегию их освобождения. Все остальное – стратегия Путина на ослабление Украины и превращение ее в Малороссию. Стратегия разворовывания денег из бюджета на разномастные “восстановления оккупированных территорий”. В какие бы человеколюбивые обертки это не заворачивалось. И чем четче будет Украинская стратегия, тем быстрее мы построим крепкое богатое государство и вернем себе оккупированные Донбасс и Крым», – подчеркнул депутат.

Таким образом, блокада Крыма, начавшаяся как акция общественных активистов, под давлением гражданского общества приобретает сегодня нормативно-правовую основу, на которой и будут выстраиваться в перспективе отношения Украины с оккупированным полуостровом. Вместе с тем вопрос разработки стратегии возвращения Крыма по-прежнему все еще ожидает своего решения.

Проблема ІДІЛ та українське питання: інформаційні акценти та інтерпретації російської пропаганди

Одним з головних компонентів нинішньої «гібридної війни», яку веде Росія за утримання своїх позицій у світі, експерти визнають інформаційний фронт, який діє у комплексі з військовими й економічними операціями Кремля, сприяючи їх успіху. Росія вирішує сьогодні два завдання: їй потрібно, по-перше, поліпшити відносини із Заходом, і, по-друге, домогтися для себе преференцій, у тому числі, і по Україні, а вірніше Криму і Донбасу, у рамках цих, покращених, відносин. Для цього Кремлю потрібно запропонувати Заходу щось прийнятне і необхідне для нього на даний момент. В умовах, коли найбільшою загрозою у світі став міжнародний тероризм, єдине, чим може торгувати Росія, – це військова сила, яку В. Путін активно пропонує, обґрунтовуючи доцільність залучення РФ до участі у світовій антитерористичній коаліції.

При загальній стратегічній лінії нав'язування себе в союзники Заходу, український вектор Росії наразі – це безперервна низка інформаційних операцій, метою яких є переконання аудиторії в наявності зв'язку між Україною та терористами ІДІЛ. Головним засобом досягнення поставленої мети стало вкидання в інформаційний простір інформаційно-пропагандистських продуктів, вже сама назва яких констатує такий зв'язок: «Украина и ИГИЛ: где связь?» (<http://news-front.info/2015/10/29/ukraina-i-igil-gde-svyaz-arina-matveeva/>), «Украина за ИГИЛ?» (<http://ruspravda.info/Ukraine-za-IGIL-15625.html>), «Украина и ИГИЛ против России» (<http://ruspravda.info/Ukraine-i-IGIL-protiv-Rossii-12730.html>), «Объединение проектов «Украина» и «ИГИЛ». Грандиозного шухера не избежать, доллар же как-то нужно спасать!» (<http://cont.ws/post/140757>), «Порошенко тайно и явно поддерживает ИГИЛ» (<http://whoswho.com.ua/120995-poroshenko-tayno-i-yavno-podderzhivaet-igil/>) тощо.

Поширення такої інформації експерти розглядають, як спробу дискредитації України. «РФ звично пов'язує те, що їй не подобається, з негативними речами. Україну пов'язували з фашизмом, але, в цілому, цей ярлик не прилип, тепер намагаються пов'язати з ІДІЛ», – констатує експерт з міжнародних питань О. Палій.

В інформаційній війні проти України Москва останнім часом рухається за двома пропагандистськими напрямками. Відповідно до першого з них, Україна бере участь у постачанні зброї ІДІЛ – спільно з Польщею, Туреччиною, Катаром та іншими, за версією Росії, країнами, кількість яких постійно зростає. За другим – ІДІЛ включила Україну в число своїх ворогів. Очевидна суперечливість цих напрямів не заважає їхньому подальшому розвитку в ЗМІ й розрахована, скоріше за все, на сприйняття різними групами суспільства.

Неправдива інформація про начебто постачання Україною озброєння терористам ІДІЛ на кшталт повідомлень «Дьявольская торговля: как Украина

поставила армію на службу терористів із ИГИЛ» (<http://tvzvezda.ru/news/forces/content/201511300706-9i1u.htm>), «Україна продає зброю ИГИЛ» (<http://whoswho.com.ua/121173-ukraina-prodayot-oruzhie-igil/>), «Україна – перевалочна база для озброєння ИГИЛ» (<http://whoswho.com.ua/119808-ukraina-perevalochnaya-baza-dlya-vooruzheniya-igil/>) тиражується російськими ЗМІ досить активно. Зокрема, одним з найпопулярніших на російських інтернет-ресурсах стало повідомлення про затримання в середині листопада у Кувейті ліванця У. Хаята, який нібито здійснював оборудки із закупівлі озброєнь в Україні, зокрема, переносних зенітно-ракетних комплексів (ПЗРК FN-6) китайського виробництва, і відправляв їх через Туреччину для бойовиків сирійської опозиції. Повідомлялося також про «постачання терористам через Саудівську Аравію за участю польської компанії «Level 11» спарених 23-мм зенітних установок ЗУ-23-2». Зокрема, за повідомленнями російських інтернет-видань, деякі види озброєнь (гранатомети і телекомунікаційне обладнання) закуповувалося для сирійської опозиції і терористів нібито через компанію, зареєстровану в Україні, власником якої є заарештований у Кувейті сирієць А. Салем.

Концерн «Укроборонпром» офіційно заявив, що не причетний до постачання з України переносних зенітно-ракетних комплексів або іншої техніки «Ісламській державі». При цьому повідомлялося, що Україна ніколи не закуповувала у Китаю ПЗРК FN-6. Подібну заяву зробило також Міністерство оборони України, при цьому не виключалося, що згадані озброєння могли продавати і проросійські бойовики на Донбасі, яких Росія забезпечує різноманітними сучасними озброєннями.

Далі росіянами була поширена інформація про переговори і навіть поставки (залежно від російського інформаційного видання) з України в Катар важких зенітно-ракетних комплексів «Печора». При цьому основний акцент зроблено саме на ІДІЛ, спонсором якого, за версією пропаганди Кремля, і є Катар. Суть повідомлень зводилася до того, що начебто хакери з «КіберБеркута» опублікували фрагмент переписки, з якої випливає, що на виставці «Зброя та безпека», яка проходила у вересні в Києві, українцям випала можливість продати ЗРК «Печора» делегації з Катару. Ця інформація була відразу трансльована через головні російські газети на кшталт «Комсомольської Правди», «Московського комсомольця» і телеканали «Вести», НТВ, ТВЦ та інші.

Як зауважує М. Антоненко в статті для «Хвилі» (<http://hvylya.net/analytiks/geopolitics/rossiyskaya-propaganda-perehodit-v-rezhim-turbo.html>), тема нинішнього фейку про дружбу України та Катару в Сирії проти Росії і механізм її втілення в життя в російській пропаганді зовсім не нова. Ще в січні 2013 р. на тих же російських ресурсах після застосування Б. Асадом хімічної зброї проти сирійської опозиції росіянами була проведена інформаційна кампанія «як готують провокацію проти Росії в Сирії» і викладене сфабриковане електронне листування між керівництвом приватної британської військової компанії Britam Defense, яка на той момент охороняла нафтові свердловини на півдні Іраку і в складі якої було багато українців.

Згідно з фейковим «листуванням», підтвердженим копіями вкрадених справжніх внутрішніх документів компанії та паспортами українців, Катар запропонував Britam Defense задіяти «українських найманців» для доставки хімічної зброї з Лівії до Сирії та його застосування під виглядом «російських» з метою провокації і подальших звинувачень на адресу Росії.

Ще раніше російські ЗМІ намагалися звинувачувати Україну в неконвенціональних постачаннях зброї ісламістам, які захопили лівійський Тріполі. Тоді була підготована документальна фальшивка невисокої якості у вигляді листа за підписом заступника міністра оборони України П. Мехеда.

А в лютому, напередодні ярмарки озброєнь IDEX-2015 в ОАЕ, в арабську пресу з Росії трансливалася інформація про постачання Україною шиїтських повстанців у Ємені, які скоїли військовий переворот у цій країні і ось-ось погрожували перейти в наступ на прилеглі провінції Саудівської Аравії.

За російською версією, непряму підтримку ІДІЛ надають також українські інформаційні агентства. У матеріалі «Порошенко тайно и явно поддєрживает ИГИЛ» (<http://whoswho.com.ua/120995-poroshenko-tayno-i-yavno-podderzhivaet-igil/>) автор А. Ракоці говорить про публікацію фото та інших даних російських пілотів на ресурсах Міністерства інформації України, «які підтримуються як президентом країни, так і багатьма відповідальними особами». За версією видання, «це реверанс у бік ісламських терористів, але не жодною мірою стурбованої ними світової спільноти».

Крім того, автор публікації називає Україну «перевалочною базою ІДІЛ», яка працює нібито через батальйон ім. Джохара Дудаєва, що офіційно воює на Донбасі і є «розповсюджувачем ідей тероризму». «По ротачії в затишшя бойовики з батальйону відправляються з Донбасу до Сирії та Іраку, і навпаки, звідти приїжджають поправити здоров'я іділовці», – повідомляє А. Ракоці. При цьому він зауважує, що ці люди офіційно мають право на українське громадянство, очевидно, посилаючись на прийнятий за основу в жовтні Верховною Радою законопроект, який дає можливість особам без громадянства та іноземцям служити в українських Збройних силах за контрактом (http://newsradio.com.ua/2015_10_13/nozemn-dobrovolc-v-ATO-zbroja-povinna-buti-t-lki-u-derzhstruktur-ekspert-2502/), а також проект Закону України про внесення зміни до ст. 9 Закону України «Про громадянство України» щодо встановлення спрощеного порядку прийняття до громадянства України іноземців та осіб без громадянства, які проходять військову службу у Збройних силах України.

«Ситуація кричуща. Іділовці в розшуку у всього цивілізованого світу, при цьому місяць участі у війні з ополченцями на Донбасі дає їм шанс легалізуватися в майже європейській країні», – стверджує А. Ракоці.

У російських ЗМІ з'явилися і звинувачення України в закупівлях нелегальної нафти від ІДІЛ. Так, у статті «Киев финансирует ИГ?», опублікованій на сайті російського інтернет-видання «Столетие» (http://www.stoletie.ru/versia/kijev_finansirujet_ig_243.htm), автор Б. Вишневецький, посилаючись на «дуже компетентних експертів» сайту «Одеса-антимайдан», стверджує, що «через Одеський порт, який знаходиться під

повним контролем американського ставленика М. Саакашвілі, здійснюються нелегальні поставки нафти, що видобувається ІДІЛ». Далі в статті повідомляється, що нелегальна нафта ІДІЛ нібито з дозволу Туреччини поставляється в Одеський порт малими танкерами. Але при цьому нічого не говориться про те, у яких портах і яких країн йде завантаження цих українських «малих танкерів»?

Публікація на цю ж тему на сайті російського телеканалу «Звезда» (http://tvzvezda.ru/news/vstrane_i_mire/content/201511291924-repk.htm) повідомляє, що «останнім часом збільшився в два рази імпорт нафти і нафтопродуктів через Одеський порт. Це все відбувається на тлі загального падіння вантажообігу майже в чотири рази. Незважаючи на повний крах промислового комплексу України, країна стала споживати значно більше нафти». Проте всім ясно, ідеться в статті, що нафта прибуває в Одеський порт з боку Босфору, «з іншого боку моря, де харизматичні турки освоїли оригінальний спосіб нафтовидобутку на чужій території. Називається він – скупка краденого. Де під гуркіт громадянської війни, що плавно перейшла в міжнародний конфлікт, банди радикальних ісламістів, які іменують себе “державою”, качають нафту із захоплених ними свердловин на території Сирії та Іраку», – пише автор матеріалу, резюмуючи: «Туреччина є головним споживачем цієї краденої нафти. Але її так багато, що доводиться продавати іншим країнам, які не погребують паливом, підфарбованим кров’ю – наприклад, Україні».

Будь-які спроби звинувачення України у зв’язках з терористичною організацією «Ісламська держава» є абсурдними. Експертам і політикам, особливо зарубіжним, треба ретельно аналізувати будь-яку спекулятивну інформацію з цього приводу, заявив президент Всеукраїнської громадської організації «Український центр ісламознавства» О. Аулін.

«Існують певні, досить впливові сили, які використовують “Ісламську державу” як жупел для демонізації своїх політичних противників, у тому числі для дискредитації України. Тому, від імені нашого центру я звертаюся до наших зарубіжних колег-експертів, представників громадськості і політичних кіл із закликом ретельніше підходити до аналізу інформації про ситуацію в Україні, і тим більше, не асоціювати Україну і “Ісламську державу”», – заявив він.

Водночас експерт вказав на той факт, що у терористів з ІДІЛ, «на жаль, вже існує аналог на сході України». «Ісламську державу», на його думку, треба асоціювати не з Україною, а зі створеною на її території квазідержавою «ДНР/ЛНР».

Досить дивним на тлі інформації про всебічну підтримку Україною ІДІЛ виявився новий проект російської пропаганди, згідно з яким ІДІЛ зарахував Україну до своїх ворогів. Про те, що Україна включена в список ворогів, з якими воює ІДІЛ, першим повідомило польське видання Gazeta Wyborcza, пославшись на відеоролик, приписаний терористичному угрупованню «Ісламська держава», що з’явився в Інтернеті. За даними газети, на відео з’являється таблиця з прапорами 60 держав міжнародної антитерористичної

коаліції, яка воює в Сирії проти ІДІЛ, і прапор України також серед них. «Це ваша коаліція дияволів. З Іраном, Туреччиною і Росією, які приєдналися до боротьби, бо невірні завжди об'єднуються, щоб побороти правду», – сказав один з терористів на відео. Пізніше ролик був видалений з усіх відеохостингів.

Українські ЗМІ з цього приводу повідомили, що новина про включення України в число ворогів ІДІЛ – черговий «фейк путінської пропаганди», а його стилістика «змушує згадати ім'я Тимура Константинова, співробітника російської відеостудії My Duck's Vision».

«У кожного професіонала є свій неповторний почерк. Є він у хірурга, у найманого вбивці, у сищика і водія. Є свій неповторний стиль і графічного дизайнера, який монтує подібні ролики. Певні дрібниці в монтажі, певні авторські “фішки” – те, по чому завжди легко упізнати конкретного профі. Дивним чином стилістика “іділовського” ролика здається дуже знайомою і змушує згадати ім'я Т. Константинова, співробітника російської відеостудії My Duck's Vision», – відзначає з посиланням на інтернет-видання «Главред» «Преса України» (<http://uapress.info/uk/news/show/106910>).

Для того щоб переконатися в авторстві «іділовського» ролика допитливим читачам пропонується переглянути роботи Т. Константинова, які зазвичай називаються «Скандальна правда про... (про компанії Walt Disney або Apple, про вибори в РФ або інопланетних ящерів, які «планують поневолити руських людей з допомогою Макдональдса і Фейсбуку)».

Видання зазначає, що авторський почерк Т. Константинова, який складається з характерної стилістики, динаміки, графічних переходів, візуальних ефектів і інших малопомітних нюансів, оцінили і «підтверджують і професіонали, моушн-дизайнери з багаторічним досвідом роботи».

Утім, попри заяви медіа-експертів щодо «фейкового» походження відеоролика про включення України до числа ворогів ІДІЛ, присутність нашої країни в цьому списку може викликати серйозну стурбованість у суспільстві, адже саме бойовики цієї організації взяли на себе відповідальність за серію кривавих терактів у Парижі. Тим більше, що російські ЗМІ паралельно запустили інформаційну кампанію, яка стверджує, що заява ІДІЛ несе безпосередню небезпеку українському суспільству. Деякі експерти в цьому контексті висловлюють думку, що версія про зарахування до ворогів ІДІЛ може спрацювати після терактів в Україні, організованих Росією, виконаних руками терористів із «ДНР-ЛНР», приписаних ІДІЛ і працюючих на розпалювання невдоволення і паніки в суспільстві (<http://hvylyya.net/analytics/geopolitics/igil-obuyavil-vragom-ukrainu-novyie-fantazii-rossiyskoj-propagandyi.html>).

Паралельно в інформаційному просторі з'явилася версія-місток, яка стверджує, що заява ІДІЛ – ніщо інше, як прикриття істинної позиції керівництва України та українських спецслужб на підтримку даної терористичної організації. Мовляв, ІДІЛ склала список країн-ворогів виключно для конспірації, і тому туди потрапили і «їх союзники», такі як: «США, Туреччина, Литва і, звичайно ж, Україна».

Причому це вкидання йде вже і з формально-українських сайтів. «Всі знають, що саме наша країна поряд з Америкою постачає зброю терористам, –

пише Ж. Ярилов на дніпропетровському сайті «Кто есть кто: украинская власть сегодня» (<http://whoswho.com.ua/121714-pochemu-igil-vyigorazhivaet-ukrainu/>). – І це – доведений факт. Останнім часом інформація про це стала просочуватися в ЗМІ. Тому ІГІЛ вирішив відвести підозру від своїх друзів, у числі яких і Україна, таким чином».

«Ходять чутки, що від керівництва ІДІЛ недавно сильно попало представникам київської влади, які не вважають за потрібне дотримуватися конспірації і відкрито висловлюються на підтримку ісламістів, запрошують їх в Україну на відпочинок і лікування. Кажуть, Америка теж була вельми незадоволена тим, що українці, які стоять при владі, не вважали за потрібне залишити підтримку ІДІЛ в секреті. Тому США довелося віддати розпорядження лідерам «Ісламської держави» прийняти крайні заходи – придумати список країн-ворогів і включати туди Штати і Україну, щоб відвести від них підозру в пособництві та підтримці», – стверджує проросійське видання.

Якщо ж припустити, що ролик, який перераховує ворогів ІДІЛ, дійсно створений ісламістами, варто розібратися, чому Україна потрапила до цього списку та оцінити, чим це може загрожувати нашій країні.

Україна опинилася в списку ворогів ІДІЛ через свою православну і прозахідну спрямованість, вважає глава Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко (<http://www.facenews.ua/news/2015/299217/>). «ІДІЛ включив Україну до списку країн-ворогів. Цю публічну заяву, скоріше, було зроблено для внутрішнього споживача, ніж для нас або міжнародного співтовариства. Для них ми потенційно чужі, адже не є мусульманською державою. Цей рух виходить з поділу людей на мусульман і невірних. Невірних потрібно навернути в мусульманство або знищити», – пояснив В. Фесенко.

«Було б дивно, якби вони назвали нас своїми друзями. Користі нам би це не принесло, а скоріше навпаки. Рано чи пізно ми б опинилися в списку ворогів. Україна стала союзником США і всього Заходу. Мало того, ми прагнемо до ЄС і є частиною західного світу. Те, що ми не воюємо проти них в Сирії, переводить нас в другу або третю категорію ворогів. В Україні ризик помсти ІДІЛ менший, ніж у тих європейських країнах, які воюють в Сирії. Для ІДІЛ ми знаходимося в далекому тилу, але все ж по інший бік фронту. Тому, на жаль, небезпека залишається. Тим більше, що Україна активно співпрацює з Європою у виявленні мереж цієї організації», – зазначив експерт.

Як вважає директор Центру соціологічних досліджень «Український барометр» В. Небоженко, Україна потрапила в список ворогів ІДІЛ, швидше, за статистичним принципом, оскільки особливих відносин з ІДІЛ у нас немає, навпаки, є спільні вороги. Тож, на думку експерта, Україні навряд чи щось загрожує в цьому випадку. «Для України поки головним ворогом є Росія, яка і загрожує країні різними терористичними актами. Росія для нас більш небезпечна, ніж ІДІЛ, її і треба побоюватися», – підкреслив В. Небоженко.

Політолог В. Цибулько також вважає, що поки ця заява Україні нічим не загрожує. «Пряких контактів українських силовиків з ІДІЛ не відбувалося, хіба

що були затримані декілька бойовиків, які перебували в міжнародному розшуку», – зазначив В. Цибулько.

Те, що Україна потрапила в список ворогів ІДІЛ, означає, скоріше за все, що координатором ІГІЛ, на думку експерта, є Росія. «Україна на Близькому Сході нікому не загрожує, вона навіть не поставляє озброєння антиіділівським країнам або військам. А хто безпосередньо зацікавлений в тому, щоб в Україні з'явився новий ворог? Той, хто сам став ворогом для України. Тому це чергове підтвердження того, що Росія є координатором дій ІДІЛ», – переконаний В. Цибулько.

Слід зазначити, що, крім України, бойовики включили до числа ворогів ІДІЛ й інші країни, які не мають відношення до конфлікту в Сирії, наприклад, Польщу, Литву, Молдову. Тому, на думку аналітика департаменту зовнішньої політики та євроінтеграції Міжнародного центру перспективних досліджень (МЦПД) Є. Ярошенка, навіть якщо ролик дійсно належить бойовикам ІДІЛ, до нього все одно «не варто серйозно ставитися». «У цьому переліку разом з Україною виявилися країни, зовсім далекі від боротьби з “Ісламською державою”. Сам факт потрапляння в такий список ще не означає, що ми стали мішенню», – запевняє експерт.

На його думку, це лише частина інформаційної кампанії ІД із залякування. «Терористи не можуть перемогти у відкритому бою, тому вдаються до асиметричних відповідей – терору або принаймні до залякуючих інформаційних атак», – зазначає він.

У свою чергу экс-глава Служби зовнішньої розвідки, генерал армії М. Маломуж пояснює потрапляння України до списку країн-ворогів ІД присутністю Києва в різних міжнародних асоціаціях по лінії спецслужб. «“Ісламська держава” вибирає в якості першочергових цілей США та інші країни НАТО, Росію і ті арабські країни, які ведуть активні військові дії проти них, або підтримують учасників антитерористичної боротьби», – говорить військовий.

Утім, на думку М. Маломужа, загроза терористичної атаки залишається, оскільки Україна в будь-якому випадку недружня для ІДІЛ. З іншого боку, за його словами, для організації ефективної підривної роботи в Україні ісламістам потрібно багато часу: «Для цього повинні приїхати емісари терористів, які створюватимуть підпільні структури, вербувати і обробляти прихильників, готувати терористичні групи. На це може піти півтора, два роки». На думку експерта, українські спецслужби повинні присікти цю діяльність.

Секретар Комітету Верховної Ради з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності А. Геращенко вказує на те, що ступінь терористичної загрози залишається високою в Україні, у першу чергу, в областях, прилеглих до Росії, зоні АТО і Придністров'ї. За даними МВС, з початку року тільки в Донецькій області, частина території якої охоплює АТО, затримано 250 учасників незаконних збройних формувань. «Однак серйозної загрози нашій країні з боку ісламського тероризму я не бачу», – зазначив А. Геращенко.

Натомість президент Всеукраїнської асоціації операторів ринку безпеки С. Шабовта переконаний, що оголошення України ворогом ІДІЛ ставить перед країною завдання щодо перегляду механізмів протистояння тероризму (<http://www.segodnya.ua/politics/pnews/pochemu-ukraina-stala-vragom-igil-670760.html>). «Нашій країні потрібно шукати партнерів у Європі та підтримувати ініціативи, які формуватиме міжнародне співтовариство. Нам потрібно створити нове управління антитерористичними операціями: перешерстити кадри і залишити людей не за ознакою відданості. Там повинні бути професіонали, яких треба навчати в Європі. Потрібно змінювати якість роботи митниці та прикордонної служби – саме вони визначають режим доступу іноземців у нашу державу. Нарешті, самому суспільству потрібно роз'яснити, що тероризм це не щось таке далеке, а він поруч з нами», – підсумував він.

Як повідомили днями в СБУ, тільки з початку поточного року силовики заблокували в'їзд на територію України 59 бойовиків міжнародних терористичних організацій «Ісламська держава», «Фронт ан-Нусра» і «Імарат Кавказ», які брали участь у військовому конфлікті в Сирії. Всі вони були примусово повернуті до країн походження (<http://ukr.segodnya.ua/world/pochemu-igil-zainteresovalas-ukrainoy-mneniya-ekspertov-664700.html>).

«Бойовики розглядали Україну як транзитну територію, де можна пройти лікування або виготовити підроблені документи для виїзду в сирійсько-іракські зони військового конфлікту», – зазначили в СБУ.

Раніше, у червні, СБУ повідомила, що спецслужби спільно з митниками виявили на території України «перевалочний пункт», який використовувався для тимчасового перебування членів ІДІЛ. Виявлені тоді бойовики очікували виготовлення підроблених паспортів для подальшого переправлення через Туреччину до Сирії.

На думку експертів, Україна може становити певний інтерес для бойовиків з погляду «транзиту», але далеко не як основна країна за маршрутом до «кордонів» ІДІЛ.

Як зазначає експерт з безпеки С. Шабовта, система правоохоронних органів України перебуває в досить «розхитаному» стані, і ситуація зі спробами бойовиків проникнути через Україну в Сирію і Ірак може бути гірше тієї, яку озвучують у СБУ. «Влада періодично заявляє, що когось знайшли, когось “вивели на чисту воду”, але в реальному житті потрібно розуміти, що це значно ускладнено: і відсутністю необхідного числа фахівців, і масою інших умов», – наголошує С. Шабовта.

Ще один важливий фактор, як зазначає експерт з міжнародних питань О. Палій, – це велика територія і протяжність кордонів України, чим так само можуть користуватися бойовики. «Але потрібно розуміти, що для ІДІЛ найважливіші прикордонні держави: Туреччина, Ірак і т. д. Тому Україна може їх цікавити лише як проміжна ланка», – вважає він.

Екс-заступник голови Генштабу ЗСУ І. Романенко у свою чергу зазначає, що Україна добре підходить з погляду проникнення бойовиків на територію РФ

для проведення будь-яких акцій у відповідь на дії Росії в Сирії. «У нас з Росією більше 400 км неконтрольованого кордону (ділянка українсько-російського кордону, який знаходиться під контролем бойовиків так званих «ЛНР/ДНР»). Це дуже серйозно. Такі можливості (проникнення терористів ІДІЛ) є», – припускає І. Романенко.

Однак наша країна може бути цікава терористам з ІДІЛ не тільки як «перевалочний пункт», а і як постачальник рекрутів. На початку жовтня видання Al Jazeera повідомило, що йорданський терорист-смертник, який підірвав себе в Іраку, був завербований у Харкові. За словами батька загиблого, члена парламенту Йорданії М. Далаїна, його син Мохаммед був завербований в «Ісламську державу» подружньою парою з Азербайджану, що проживає в Харкові. Він також зазначив, що азербайджанці активно вербували «молодих вразливих студентів-мусульман» для участі в бойових діях на боці ісламістів в Іраку і Сирії.

Глава громади студентів-мусульман Харкова у свою чергу повідомив, що ще як мінімум одна пара – йорданець з дружиною-українкою – теж приєдналися до ІДІЛ.

За словами експертів, в Україні ІДІЛ може вербувати не тільки мусульман, але і тих, хто брав участь у військових діях на Донбасі. «У нас величезна кількість вкрай депресивних людей, які вже, провівши більше року в зоні бойових дій, неабияк втратили можливості бачити себе в мирних професіях і подіях. Їх в чималою мірою влаштовує можливість реалізувати себе в якихось, в тому числі, і міжнародних злочинних проектах», – зазначив С. Шабовта.

Подібної думки дотримується й І. Романенко. «Якщо ці люди повернувшись із зони проведення військової операції не знаходять собі застосування, то в цьому є серйозна небезпека. У нас стає таких людей досить багато і соціально вони не завжди “знаходять себе”, повертаючись додому. Це треба передбачати і цим треба займатися», – попередив він.

Разом з тим експерти поки не фіксують активного набору українців для війни на Близькому Сході. Водночас народний депутат, координатор групи «Інформаційний спротив» Д. Тимчук повідомляє, що фіксується зростання випадків вербування бойовиків так званих «ЛНР/ДНР» для участі в збройному конфлікті на території Сирії на боці ІДІЛ.

Україна в питанні ІДІЛ поділяє позицію західних країн, проте, як зазначають експерти, навряд чи буде брати безпосередню участь в операції проти «Ісламської держави». «Ми займаємо таку ж позицію, як і наші західні партнери – США та ЄС: ми засуджуємо варварські дії цієї організації. У той же час нам не до безпосередньої участі у війні проти ІДІЛ, у нас є свої проблеми», – зазначає О. Палій. Водночас експерт припускає, що Україна може надати певну підтримку, у тому числі правоохоронними органами, міжнародній коаліції по боротьбі з ІДІЛ.

Що ж стосується російської інформаційної кампанії проти України, досить поширеною серед експертів є думка про те, що головна мета Росії у веденні вже навіть не пропаганди, а цілої серії опрацьованих інформаційно-психологічних операцій проти України – помінятися ролями з Україною в суспільному

сприйнятті. Україна повинна чітко асоціюватися як посібник міжнародного тероризму, а Росія – як головний борець з ним. І хоча Росія нині не в тому становищі, щоб її інформацію і бачення хтось сприймав всерйоз і погоджувався з російською позицією, російські пропагандисти постійно повторюють створені ними фейки, сподіваючись, що в них можуть повірити. Все це є частиною російської інформаційно-пропагандистської стратегії, спрямованої на знаходження ґрунту для відновлення відносин із Заходом. Україна ж, у ситуації, коли їй приписують неіснуючі зв'язки з терористами ІДІЛ, у той час, як весь існуючий на її території тероризм має виключно російське походження, має усвідомлювати, що в інформаційних битвах, як і в будь-яких інших, потрібно не лише оборонятися, а й наступати, створювати противнику незручності, перехоплювати у нього ініціативу, змушувати реагувати і змінювати плани. Головним напрямом протидії російській пропаганді має стати якісне й масштабне інформування української аудиторії про прийняті рішення та політику держави, про події в усіх сферах життя України, яке створювало б гідну альтернативу російським фейкам.

Т. Гранчак, заввідділу СІАЗ НБУВ, д-р наук із соц. комунікацій
М. Закіров, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

ІДІЛ як цивілізаційний виклик (за матеріалами круглого столу «Ісламська держава: гене́за і нові тренди»)

Складні політичні, економічні проблеми і трагічні події, з якими стикнулася Україна в останні два роки, дещо затьмарили загрозливий розвиток ситуації на Близькому Сході. Між тим ця проблема набуває дедалі більш масштабного характеру і вже не лише опосередковано через наших партнерів, а й напряду торкається наших економічних, політичних і воєнних інтересів. Зокрема, Інтернетом шириться відео, у якому пропагандисти так званої «Ісламської держави Іраку й Леванту» (ІДІЛ) називають Україну серед країн міжнародної антитерористичної коаліції. Хоча не виключено, що зазначений матеріал є сфабрикованим (висловлюється припущення, що скандальний відеоролик, у якому нібито бойовики ІДІЛ назвали Україну серед своїх ворогів, створено в російській відеостудії My Duck's Vision Т. Константиновим (<http://uapress.info/uk/news/show/106910>) та має здебільшого пропагандистський характер, спрямований на надання ваги і значущості ІДІЛ в очах її потенційних прихильників. Україна, скоріше за все, названа для кількості, як і деякі інші країни, що не мають стосунку до конфлікту, утім вплив загострення ситуації на Близькому Сході на порядок денний ключових суб'єктів міжнародних відносин, а також спроби проросійських ЗМІ ув'язати події в Сирії з Україною, завдати Україні іміджевої шкоди через поширення

інформації про постачання бойовикам «Ісламської держави» української зброї, поповнення їхніх лав добровольцями з України, зв'язки іділівських екстремістів із громадянами України змушують вітчизняних експертів уважніше ставитися до проблеми ІДІЛ.

Проблема ісламського екстремізму набуває додаткової актуальності в Україні також з огляду на нестабільну соціально-політичну та військову ситуацію в країні, пов'язану, зокрема, з двома зонами підвищеної «політичної турбулентності» – Донбасом, події у якому мають одним з наслідків поширення нелегальної зброї та збільшення кількості тих, хто професійно вміє нею користуватися, і Кримом з кримськотатарським та ісламським факторами. Тим більше що, як засвідчує світовий і, на жаль, уже вітчизняний досвід, успіху терористів сприяє наявність у державі «п'ятої колони», про зародження якої в арабському контексті в Україні окремі оглядачі згадували ще 2004 р.¹

У цьому контексті симптоматичним стало проведення в Києві 26 листопада 2015 р. круглого столу на тему: «“Ісламська держава”: генеза і нові тренди». Організаторами круглого столу виступили Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ», Всеукраїнська громадська організація «Український центр ісламознавства»², Громадська організація «Арабський дім»³. Під час обговорення питань виникнення феномену

¹ Степняк Г. Арабский вопрос // Украина криминальная. – 2004. – 8.12. – Режим доступа: http://cripo.com.ua/print.php?sect_id=3&aid=2978.

² Всеукраїнську громадську організацію «Український центр ісламознавства» було створено наприкінці 2004 р. Вона об'єднує на добровільних засадах учених різних спеціальностей, які вивчають іслам і життя мусульман. Мета цього центру – підтримка наукових досліджень і сприяння поширенню культури толерантності в українському суспільстві. Організація об'єднала ісламологів з 15 областей України, міст Києва й Севастополя. Серед її засновників – відомі українські вчені і громадські діячі. Зокрема, д-ри філол. наук В. Бушаков, В. Гаюк, д-р іст. наук В. Ганкевич, д-р філос. наук Р. Джангужін, д-р філос. наук А. Колодний, канд. іст. наук, голов. ред. журналу «Східний світ», перший посол України у Франції Ю. Кочубей, д-р філос. наук Ю. Павленко, покійний уже д-р екон. наук В. Сігал, д-р філос. наук Л. Філіпович, канд. іст. наук В. Швед і канд. іст. наук М. Кирюшко. Загальними зборами ВГО «Український центр ісламознавства» його президентом було обрано М. Кирюшка, віце-президентами Р. Джангужіна й В. Шведа.

УЦІ провів у всіх регіонах України соціологічні дослідження «Мусульмани в українському суспільстві» та «Релігійна і національна толерантність студентів вищих навчальних закладів Києва». УЦІ провів два Всеукраїнські конкурси ісламознавчих досліджень молодих учених ім. А. Ю. Кримського. Нині центр розпочинає підготовку масштабних проектів (3-томна енциклопедія «Іслам в Україні»), планує розробку програми й підручника з курсу «Ісламознавство» для університетів країни.

³ Організація «Арабський дім» була заснована 18 травня 1998 р. і вважається однією з перших організацій в Україні, яка зосередила свою увагу на інтересах арабської спільноти та захисті її прав перед офіційними й неофіційними інститутами.

20 березня 2004 р. Громадська організація «Арабський дім» виступила одним з організаторів антиамериканського мітингу біля Посольства США, що вимагав виведення американських військових з Іраку. Глава ГО «Арабський дім» в Україні, д-р філос. наук З. Салах і його заступник Д. Закарія – відомі експерти-арабісти.

З. Салах народився в Палестині, у Секторі Газа, 1978 р. закінчив *факультет філософії й соціології в університеті в Тріполі (Лівія)*, потім працював там викладачем. У 1983 р. продовжив вивчати соціальні й політичні науки в *Російському університеті дружби народів*, після закінчення якого займався дослідницькою роботою в аспірантурі. Доктор наук, учений ступінь захищав в Інституті філософії Російської академії наук. Автор монографій «Ібн Баджа і перегляд аристотелівської динаміки в середньовічній фізиці. Діалог цивілізацій: Схід – Захід» (Москва; Університет дружби народів, 1994 р.); «Іспано-арабська філософія середньовіччя» (Москва; Університет дружби народів, 1995 р.)

Д. Закарія народився в 1961 р. у Кувейті. Палестинець, батьки повернулися в Палестину в 1963 р. У 1967 р. пішов у школу м. Альхаліль, 30 км південніше Єрусалима. Навчався в школі Палестини, Йорданії, закінчив школу в Сирії в 1979 р. Після закінчення вступив до Ліванського університету на факультет адміністративної політики. Закінчивши перший курс, був направлений на навчання в *Московський державний університет* на

«Ісламська держава», політичних, соціальних, моральних аспектів проблеми і глобальних наслідків діяльності цієї організації була підкреслена виняткова актуальність теми й нагальна необхідність її всебічного вивчення та теоретичного усвідомлення.

Зокрема, почесний президент Всеукраїнської громадської організації «Український центр ісламознавства», старший науковий співробітник Інституту сходознавства ім. А. Кримського НАН України, Надзвичайний і Повноважний Посол у відставці Ю. Кочубей наголосив на відповідальності фахівців і громадських діячів у справі об'єктивного висвітлення проблем ісламу, «Ісламської держави» і ситуації на Близькому й Середньому Сході в цілому. «Нам треба якось виходити на широкий загал, активніше просувати наші ідеї через засоби масової інформації». На думку досвідченого дипломата, внесення України до списку країн, що воюють з ІДІЛ, безпідставне. «Я ... розглядаю “Ісламську державу” як феномен ідеологічний, як феномен протистояння між західними державами і країнами Близького Сходу», – зазначив Ю. Кочубей.

Директор ГО «Центр академічного ісламознавства» Д. Брильов зазначив, що виникнення ІДІЛ можна розглядати як сунітський реваншизм, який став відповіддю шіїтському шовінізму. За словами експерта, унаслідок повалення режиму С. Хусейна в Іраку десятки тисяч сунітів, які займали провідні позиції в суспільстві, уряді й армії, були маргіналізовані. Влада в країні перейшла до рук шіїтів, які стали на бік США, а суніти перетворилися на паріїв.

Слід наголосити, що одним із чинників виникнення виключно войовничої організації стало те, що після поразки іракської армії величезний штат військових залишився без діла, а значна частина була піддана тривалим і принизливим перевіркам на лояльність або взагалі потрапили за ґрати. З огляду на це, зовсім не випадково, що саме колишні іракські військові створили у 2006 р. угруповання «Ісламська держава Ірак», що мало на меті визволення країни від окупантів. Проте сучасна організація ІДІЛ уже перетнула межі руху в межах однієї країни. Про це свідчить не лише додання до назви слова Левант, що є загальною назвою країн східного Середземномор'я, а й декларована ідейно-політична позиція.

Зокрема, Д. Брильов зазначає, що «Ісламська держава Іраку і Леванта» претендує на роль альтернативної наднаціональної держави. Саме тому всередині організації поряд із сунітами перебувають і фундаменталісти-салафіти, і аскети-суфії, і представники інших напрямів ісламу. «Цей вінегрет у нормальних умовах неможливий», – підкреслює експерт.

Президент Всеукраїнської громадської організації «Український центр ісламознавства» О. Аулін звернув увагу на ще один аспект проблеми ІДІЛ, який

факультет журналістики. Після закінчення факультету працював кореспондентом палестинського журналу «Альхадаф». Був акредитований у МЗС СРСР, і після розвалу Союзу в МЗС Росії. У цей час вступив у аспіранту Інституту сходознавства Академії наук СРСР. Отримав ступінь кандидата історичних наук за спеціальністю «міжнародні відносини та зовнішня політика».

На початку 1993 р. повернувся до Йорданії, жив в арабських країнах до 1994 р. Наприкінці 1994 р. приїхав в Україну для роботи в Йорданському представництві компанії FASE з продажу чорного металу. З 1999 р. директор іноземного представництва фірми МСІ. З 2007 р. працював у Білорусі в галузі зв'язку та будівництва. У 2010 р. повернувся до Києва і створив фірму з продажу косметики Мертвого моря. Отримав громадянство України у 2004 р.

уже безпосередньо стосується України. Зокрема, він доповів, що міжнародна телекомпанія «Аль-Джазіра» повідомила: «В Україні бесчинствують вербувальники ІДІЛ». Такий невтішний для України висновок телекомпанія робить на двох прикладах. Студент-медик харківського вишу йорданець М. Далаін разом з іншим смертником 3 жовтня 2015 р. підірвав себе у столиці Іраку Багдаді. Унаслідок теракту загинуло 24 особи, 60 поранено. Дещо раніше інший арабський студент харківського вишу А. Кафавін разом із дружиною українкою приєднався до рядів ІДІЛ і на сьогодні перебуває десь у Сирії. О. Аулін зазначив, що наші опоненти використовують ІДІЛ як жупел для звинувачення своїх противників. Зокрема, зазначає експерт, в Інтернеті з'явилася інформація про закупівлю ІДІЛ в Україні переносних зенітно-ракетних комплексів китайського виробництва.

Головний науковий співробітник Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України», віце-президент Всеукраїнської громадської організації «Український центр ісламознавства» Р. Жангожа запропонував проаналізувати причини появи прихильників ІДІЛ у європейських країнах. На думку науковця, це є наслідком системної кризи європейської цивілізації, коли технологічний прогрес випередив процес морального усвідомлення відчуття простору й часу, що змінюється. «У духовній темряві кризи інтелектуали усвідомлено обирають іслам», – зауважує Р. Жангожа. Крім того, науковець підкреслює, що проблемою сучасного світу є зниження цінності людського життя, яке, безперечно, має більше значення порівняно з будь-якими квазіідеями. Учений зазначив, що брав участь у конгресі, що відбувався в Ірані, і між представниками двох основних течій ісламу – сунітів і шіїтів – узагалі не було суперечностей. Р. Жангожа зазначає, що вердикт, який винесли учасники конгресу, наголошує: «З ІДІЛ і із спотвореними формами ісламу може боротися тільки іслам, перемогти може тільки іслам. Той філософський культурний дискурс, який несе у собі ця велика світова релігія».

Завідувач сектору східної філософії Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України О. Ярош зауважив, що європейські джихадисти, які рекрутуються до ІДІЛ, дещо вирізняються від попередніх, що вступали до «Аль-Каїди» й інших організацій. Раніше кістяк становили люди, які вже мали бойовий досвід у Афганістані, Боснії та інших гарячих точках світу. Нині більшість становлять молоді люди до 35 років з різних соціальних шарів суспільства, як із сімей, що практикували іслам, так і ті, хто повертається до ісламу з різних причин. «Значна кількість джихадистів з достатньо заможних родин емігрантів другого і третього покоління. Їхнє релігійне відродження не наслідує батьків, а знаходить авторитет серед проповідників у Інтернеті, як правило, джихадистського напрямку або у радикальних спільнотах. На жаль, ефективного засобу протидії поки знайти не можна», – зауважує О. Ярош.

Крім того, експерт звернув увагу на те, що, на відміну від інших подібних організацій, ІДІЛ має свою територію, а основні зусилля організації й людські ресурси зосереджені на її розширенні. За таких умов безпосередньої загрози для Європи й Америки немає. «Якщо ІДІЛ зазнає поразки, перетвориться на партизанський рух і не зможе контролювати територію, тоді загроза,

безперечно, зросте у рази... Поки що ІДІЛ не має ресурсів для мобілізації своїх прихильників для здійснення терактів у Європі. Вони зацікавлені в експансії й утриманні території в Іраку і Сирії», – наголосив О. Ярош.

Науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України А. Курас звернув увагу на міжнародно-політичну складову проблеми. «Без Ер-Ріада і Стамбула “Ісламська держава” так би і залишилася “Аль-Каїдою” у Міжріччі і “Аль-Каїдою” в Іраку. Безумовно, нам треба чітко розуміти, що тероризм є сам по собі явищем, але і методом, і засобом ведення бойових дій, і рішенням геополітичних віковичних інтересів як регіональних, так і глобальних гравців», – підкреслив А. Курас.

Доцент кафедри мов і цивілізацій Близького й Середнього Сходу Київського національного лінгвістичного університету Н. Пророченко зазначила, що деякі аналітики наголошують на вражаючих мобілізаційних ресурсах ІДІЛ з точки зору охоплення різноманітних груп населення й географії проживання людей, які відносять себе до учасників або прихильників цього руху. Причину успіхів ІДІЛ у світі та неісламських країнах зокрема Н. Пророченко вбачає в тому, що цією організацією принаймні на рівні риторики пропагується побудова держави й суспільства на основі ісламської традиції. «Це автоматично пов’язується з принципами соціальної справедливості, рівності, чесного правителя, ісламської демократії». Поряд з тим Н. Пророченко зауважує, що в сучасному світі відбувається певне розмивання системи цінностей, і в умовах процесу суверенізації особистості розуміння понять справедливості, рівність, релігійні догми втрачає загальний сенс, що актуалізує питання про “ідейне, змістовне, альтернативне наповнення” соціального буття, яке могло бути привабливим для покоління Facebook», – наголошує Н. Пророченко.

Голова відділу зовнішніх зв’язків ГО «Арабський дім» Д. Закарія наголосив: «Так звана “Ісламська держава” – це не держава, і не ісламська. Це суто терористична організація виробництва Заходу й Ізраїлю. Фінансують її консервативні режими арабських країн Перської затоки. Потерпають від насамперед суніти, мусульмани і шиїти». Він зазначив, що з нею треба вести рішучу боротьбу. Крім того, Д. Закарія доволі скептично оцінив не тільки діяльність західних країн щодо протидії ІДІЛ. «Альянс із 63 країн бомбить її більше року й нічого не може зробити. Це смішна вистава», – наголосив Д. Закарія.

Аташе по культурі Посольства Ірану Маазамі висловила свою згоду із зауваженням Д. Закарії, що ця організація не має називатися державою. «Іслам пропагує добро і милосердя. Мені здається, що західні держави створили таку організацію, щоб змінити світогляд про релігію іслам», – зауважила іранський дипломат. У питаннях боротьби з ІДІЛ необхідно не лише об’єднувати зусилля всіх країн світу, а «необхідно пропагувати істинний, правильний іслам для інших країн світу», наголосила Маазамі.

Таким чином, учасники круглого столу продемонстрували розуміння значущості й актуальності теоретичного осмислення феномену ІДІЛ. За

підсумками наведеного аналізу можна зазначити, що виключне становище цієї організації полягає в тому, що вона активно будує альтернативну наднаціональну державність, яка засновується на спотвореній, але привабливій для багатьох ідеології, і кидає виклик не лише державним інституціям окремих країн, а й загрожує набути глобального цивілізаційного впливу. Як впливає з виступів, присутні на заході вітчизняні експерти розглядають «Ісламську державу» як «феномен протистояння між західними державами і країнами Близького Сходу» (Ю. Кочубей), «сунітський реваншизм, який став відповіддю шіїтському шовінізму» (Д. Брильов), «наслідок системної кризи європейської цивілізації» (Р. Жангожа), «суто терористичну організацію виробництва Заходу і Ізраїлю» (Д. Закарія, Маазамі). Під час обговорення науковці, громадські діячі й дипломати висловили своє ставлення до проблеми та поділилися практичними напрацюваннями у вивченні цього багатогранного і складного явища.

При цьому учасники круглого столу аналізували проблему ІДІЛ у аспекті взаємовідносин країн Заходу і Сходу, ісламської та християнської цивілізацій, внутрішньоісламського конфлікту. Визнаючи вплив геополітичного фактора на специфіку розвитку ситуації на Близькому Сході, свою увагу доповідачі сфокусували на інтересах у регіоні США, Ізраїлю, Туреччини, Саудівської Аравії. Проте події останнього часу привертають увагу до ще одного впливового суб'єкта міжнародних відносин, дії якого в Україні, Грузії, Молдові, Чечні довели майстерне володіння ним технологіями управління національно-релігійними конфліктами – Росії, яка активізувала останнім часом свою військову присутність у регіоні. Росія наполягає на створенні широкої антиідлівської коаліції із залученням як безпосередньо Росії, так і її союзника на Близькому Сході – сирійського президента Б. Асада. Наразі, за висновками ряду як вітчизняних, так і зарубіжних експертів, активізація військових дій Росії в Сирії та антиідлівському фронті спрямована на вирішення ряду політичних і економічних завдань:

1. Перевести діалог Росії із світом у зручний для неї «військовий» формат – ту сферу, де вона все ще відчувається конкурентоспроможною, і поновити через участь у розв'язанні «світової проблеми» статус великої держави світового масштабу, статус світового лідера.

2. Мінімізувати негативний вплив іміджу агресора в російсько-українському конфлікті з подальшим пом'якшенням або навіть скасуванням санкцій Заходу за принципом «допомога в боротьбі з ІДІЛ в обмін на визнання Заходом анексії Криму».

3. Загострити міграційну проблему у Європі, посиливши таким чином праворадикальні настрої в країнах ЄС і позиції відповідних політичних партій, які вже традиційно виступають союзниками у європейських планах Кремля, розхитати ЄС через посилення суперечностей між окремими країнами в питаннях міграційної політики і схилити Євросоюз до думки про необхідність допомоги Росії в розв'язанні актуальних проблем сучасності, а у перспективі – доцільність створення в тому чи іншому вигляді євразійського простору.

4. Обґрунтувати необхідність збереження прокремлівського

диктаторського режиму Б. Асада в Сирії як здатного забезпечити наземні операції проти «Ісламської держави», і завдяки Б. Асаду зберегти свій вплив у близькосхідному регіоні (включно з військовою присутністю).

5. Запобігти прокладанню альтернативного шляху надходження до Європи енергоносіїв з країн Близького Сходу. Нагадаємо, ще 2009 р. уряд Катару запропонував Туреччині та урядовцям із країн ЄС збудувати трубопровід для безперебійного постачання газу та нафти на європейський паливний ринок. За проектом цей трубопровід мав проходити від столиці Катару через територію Саудівської Аравії, Йорданії, Сирії та Туреччини до Європи. Як відомо, катарський газ є одним з найдешевших і легких для видобутку ресурсів у світі, що робить його надзвичайно конкурентоспроможним порівняно з російським.

6. Запобігти подальшому знеціненню нафти і, як наслідок, власним колосальним фінансовим втратам з підвищенням ризиків соціальної нестабільності – через посилення невпевненості нафтового ринку.

7. Відшліфувати методи й інструменти ведення військових дій, забезпечити необхідний досвід російським військовим.

Утім, усі ці завдання вирішуються лише за умови наявності ІДІЛ. У випадку швидкого розв'язання цієї проблеми на порядку денному знову актуалізуються питання і диктаторського режиму Б. Асада, і будівництва трубопроводу в Європу, і зниження ціни на нафту тощо. У зв'язку з цим доволі симптоматичним виглядає висновок, зроблений представником сирійської світської опозиції, який відвідав Росію влітку цього року, президентом Національної коаліції сирійської опозиції Халедою аль-Ходжі. Як зазначає видання Espresso.tv, від пропозиції Москви створити коаліцію проти ІДІЛ разом з Б. Асадом він прогнозовано відмовився. При цьому він пояснив свою відмову тим, що, за його словами, «“Ісламська держава” – це і є режим Б. Асада». «Як можна мати справу з джерелом тероризму для боротьби з тероризмом? Якщо ми подолаємо ІДІЛ чи “Аль-Каїду”, то військова розвідка (режиму Б. Асада. – Прим. авт.) створить інші терористичні групи, щоб забезпечити існування», – сказав він (http://espresso.tv/article/2015/08/14/rosiyskyy_slid_islamskoyi_derzhavy).

З урахуванням імовірних політичних і економічних бонусів, які здатна отримати Росія від пролонгації розв'язання проблеми ІДІЛ, її участь у сучасних близькосхідних процесах навколо «Ісламської держави» потребує ґрунтовного аналізу й додаткового вивчення вітчизняними фахівцями з подальшим визначенням можливих ризиків для України.

Разом з тим актуальними є визначені під час круглого столу практичні завдання з протидії поширенню в суспільстві радикальних ідей, що спотворюють сутність ісламу, акцентування важливості протистояння агресивній пропаганді й необхідності донесення правдивої, об'єктивної інформації до громадськості та державних установ.

«Правий сектор» у сучасних умовах

«Правий сектор» став тією політичною силою, навколо якої циркулює досить багато правдивої і неправдивої інформації, а недовгий період існування партії оповитий цілою купою міфів і чуток, що тягнуться шлейфом за «Правим сектором» та лідером партії Д. Ярошем з грудня 2013 р. Опоненти цієї політичної сили звинувачували лідерів «Правого сектору» в радикальному націоналізмі, бандитизмі, непокорі владі, підігруванні антиукраїнським силам тощо. Але жодних прямих доказів так і не представили.

Зі свого боку Д. Ярош багато разів запевняв, що «Правий сектор» став найбільш революційною структурою Майдану, яка здатна на рішучі кроки, а головна мета організації – не досягнення асоціації з Євросоюзом, а розбудова національної Української держави і національна революція.

Як пояснював один з лідерів «Правого сектору» А. Тарасенко, «якщо просто влада буде повалена і замінена іншою, трохи кращою, то нам такий варіант не підходить. Ми виступаємо за повноцінну національну революцію. Це означає зміну системи влади, заміну структур влади і людей у владі. Поки система змінена не буде – Україна не стане національною державою».

З цих слів зрозуміло, що «Правий сектор» не влаштують «косметичні» зміни і вони продовжуватимуть боротьбу для досягнення своєї мети. Незважаючи на те що українське суспільство змінилось і прагне змін, воно, на думку А. Тарасенка, ще недостатньо розуміє потребу тих змін, про які говорять представники «Правого сектору». «Бо влада через свої засоби пропаганди спотворює все те, про що ми говоримо. Вона не може це замовчати, не може заперечити, але може спотворити. Вони говорять про зміну системи, але не тому, що вона не є українською, а тому, що вона корумпована. Вони говорять про вартість української нації, але називають її політичною. Таким чином, вони перекручують усі основоположні речі українського націоналізму і забивають людям голови», – наголосив А. Тарасенко.

При цьому він запевнив, що його політична сила не буде з цим миритись навіть якщо залишиться одна проти антиукраїнських сил, адже українські націоналісти ніколи не сподівалися на чийсь допомогу, окрім власного народу. «Після минулорічних революційних подій ми категорично заявили про те, що революція не завершена. І та система, яку ми називаємо режимом внутрішньої окупації, не зламана і продовжує існувати й сьогодні. Тому ... реально ми боремося на два фронти», – заявив А. Тарасенко.

Щодо війни на Сході України, то, за його словами, «Правий сектор» буде вести боротьбу до кінця. «Ніяких перспектив ні в нормандському, ні в мінському форматі я не бачив і не бачу. Ніякими переговорами ніхто ніколи не закінчував війну. Переговорами її можна тільки затягнути в часі», – зазначив А. Тарасенко.

При цьому він висловив досить радикальну думку про можливість перенесення партизанської війни на територію Росії.

Про можливу непокору владі заявляв і Д. Ярош, який ще в лютому 2015 р. зазначив, що добровольчий корпус «ПС» залишає за собою право не виконувати розпорядження керівництва Збройних сил України про припинення вогню і може продовжувати вести боротьбу на свій розсуд, але вже згодом він заявив, що організація буде дотримуватися перемир'я, хоча особливо в нього не вірить і продовжує готуватися до активних військових дій для звільнення української території.

Подібні заяви і дії «Правого сектору» викликали невдоволення серед представників влади, які наголошували на необхідності інтегрування «ПС» у правове поле держави. Була навіть спроба роззброїти підрозділи ДУК «Правий сектор», що мало не перейшла в збройний конфлікт. Проте інцидент було врегульовано і продовжено спроби порозумітись. Конфлікт вдалося врегулювати призначенням Д. Яроша радником начальника Генштабу, після чого процес інтеграції добровольців в армію пішов активніше.

Проте після подій у Мукачевому, де відбулося збройне протистояння представників «Правого сектору» і правоохоронців, знову загострилися відносини «ПС» і влади. Події в Мукачевому продемонстрували, що «бренд» «ПС» може використовуватись для прикриття якихось бандитських дій як випадкових членів «ПС», так і людей, які не мають відношення до організації, але прикриваються назвою «Правого сектору».

Президент України П. Порошенко тривалий час не висловлювався різко на адресу «Правого сектору», враховуючи заслуги організації під час Революції гідності. Проте вже після подій у Мукачевому він засудив поведінку представників «Правого сектору». «Це дискредитація справжніх патріотів України. Жодна політична сила не повинна і не матиме жодних збройних осередків. Жодна політична організація не має права обзаводитися банальними кримінальними угрупованнями», – зазначив Президент на засіданні Ради національної безпеки і оборони.

Разом з тим П. Порошенко розуміє, що сьогодні будь-який наступ на «ПС» може бути інтерпретовано як боротьбу з чесними націоналістичними організаціями, підігрування Кремлю, кришування контрабанди, змова держави і олігархів тощо. Проте у випадку радикалізації дій «Правого сектору» або за наявності відповідного інформаційного приводу можна прогнозувати досить жорстку реакцію з боку силових структур держави.

Утім, загострення відносин із владою не зупинило представників «Правого сектору» перед подальшою радикалізацією заяв. Зокрема, один із членів черкаської організації «Правого сектору», виступаючи на засіданні Черкаської ОДА, заявив, що його однодумці готові до силових дій. «Я просто попереджаю, що є люди, які чекають наказу і хочуть «кровію собачою собак напоїти», – заявив член «Правого сектору».

Він попередив представників влади, що у випадку подальшого пограбування ними країни їх чекають великі проблеми. «Якщо ви не почнете нормально керувати на ввірених вам посадах, то спаде на вас кара від моїх

побратимів і від мене особисто. Це не погроза. Моя мета: жити хазяїном на своїй землі, жити вільно! Якщо Ви хочете мене вкотре затягнути в ярмо, і комусь там комфортно, комусь без ярма задуває, і якось не звично, бо просто чогось не вистачає на шиї, то відповідно, іменем Національної Української Революції вас буде страчено!» – зазначається в заяві Черкаського «Правого сектору», з якою виступив представник організації.

У контексті таких заяв та періодичних конфліктів «ПС» із владними структурами експерти розглядають імовірні сценарії розвитку ситуації. На їхню думку, «Правий сектор» є радикальною організацією, яка поки що не має достатнього політичного досвіду. І як зазначив політолог В. Цибулько, їй варто було б об'єднатись з іншою більш досвідченою політичною силою, такою як ВО «Свобода». «Націоналістичне поле розривають “Правий сектор” і “Свобода”. Вони ділять один політичний сектор», – підкреслив експерт.

На його думку, об'єднання націоналістичних сил виправдане і повинно швидко впроваджуватися, незважаючи на певні розбіжності. «Ці дві партії мають досить суттєву світоглядну розбіжність. «Свобода» – це етнонаціоналізм. «Правий сектор» – це громадянський націоналізм, де етнічна основа не є ключовою. Тут є ставка на виключно національний державний патріотизм. Їхнє співіснування можливе. Більш того, «Свобода» рухатиметься в бік загальногромадського націоналізму», – підкреслив експерт.

Показово, що напередодні місцевих виборів лунали поодинокі заяви щодо можливого об'єднання двох партій. Проте об'єднання так і не відбулося, а ВО «Свобода» почала шукати інших союзників. Зокрема, як інформують ЗМІ, існує імовірність зближення «Свободи» і УКРОПУ. Так, повідомляється, що бізнесмен І. Коломойський підтвердив інформацію про те, що у Верховній Раді представники партій «Свобода» і УКРОП працюють над створенням спільної фракції. «Я не є локомотивом цього процесу. Я знаю, що цим займається Корбан, Денисенко, Ілленко, інші депутати “Свободи”», – додав також І. Коломойський.

При цьому він назвав ВО «Свобода» серйозною патріотичною організацією, якій на минулих парламентських виборах штучно не дали пройти в парламент. «Знову мене будуть звинувачувати, що я сприяю чорносотенцям. Але я вважаю, що з моменту того, як вони стали парламентською партією, вони були головним двигуном, який повалив владу Януковича», – наголосив І. Коломойський.

На думку політолога А. Золотарьова, таке об'єднання піде УКРОПУ на користь. «Для “Свободи” ж, крім потужної фінансової підтримки, жодної вигоди немає. Ототожнення з Коломойським несе для них репутаційні ризики. З часом до них можуть долучитися “Правий сектор” і частина “Самопоміч”. Не секрет, що Коломойський їх теж фінансує», – заявив А. Золотарьов.

Він вважає, що головним завданням майбутнього об'єднання буде опонування Президенту. «Така політична сила зможе набрати до 20 відсотків на майбутніх дострокових парламентських виборах. Але Україні нічого доброго не принесе. Тільки конфліктів стане ще більше», – наголосив експерт.

Проте, на думку експертів, саме під час конфліктів «Правий сектор» себе почувається впевненіше. Як зазначив політичний експерт Агентства моделювання ситуацій В. Гончарук, у нереволюційних умовах такої політичній силі як «Правий сектор» непросто знайти своє місце. «Феномен “Правого сектору” виник в Україні, коли був Майдан. Зрозуміло, що в умовах більш-менш еволюційного розвитку такої політичній силі буде дуже важко уживатися», – зазначив В. Гончарук.

Не виключено, що саме певна стабілізація в Україні (послаблення бойових дій на Сході України) загострила проблему пошуку «ПС» власної «політичної ніші» і спричинила до конфлікту в організації, що призвів у підсумку до відставки Д. Яроша з посади керівника «Правого сектору».

Сам Д. Ярош пояснив своє рішення тим, що його позиція далеко не в усьому збігається з прагненнями частини керівництва «Правого сектору», а «весільним генералом» він бути не збирається.

За інформацією ЗМІ, конфлікт в організації розвернувся навколо конференції активу «ПС». Конференція повинна була визначити головні напрями розвитку руху і вибрати його лідера. Список учасників конференції був узгоджений з Д. Ярошем, але сам він у ній участь не взяв.

У прес-службі «ПС» повідомили, що після проведення конференції «окремі особи, керовані власними меркантильними інтересами, амбіціями і, можливо, зв'язками зі спецслужбами, зробили все, щоб налаштувати Д. Яроша на невизнання рішень конференції і неприйняття революційної стратегії».

Член проводу «ПС» О. Білозерська зазначила, що на конференції організації був проголошений курс на «жорсткий революційний шлях», а це не сподобалося Д. Ярошу. «Це не означає негайний штурм адмінбудівель, але означає відкрите визнання “Правим сектором” чинної влади нелегітимною, а сам рух “ПС” – єдиним легітимним представником інтересів української нації», – наголосила О. Білозерська.

За її словами, усі рекомендації Д. Яроша про бачення подальшого розвитку руху і пропозиції щодо складу проводу конференцією були проігноровані. «Ці події, на мою думку, і спричинили заяву Д. Яроша про складання з себе повноважень керівника НСД ПС. Вважаю, що він просто не хоче ні на кого тиснути, хоче, щоб люди визначалися самі», – зазначила О. Білозерська.

Відставка Д. Яроша не була прийнята значною частиною «ПС». Зокрема, «Правий сектор-Захід» зробив заяву про те, що Д. Ярош залишається єдиним лідером організації. «Друг Провідник! “Правий сектор-Захід” цілком розуміє причини, що спонукали вас зробити відому заяву, однак, не приймає вашої відставки. Для нас, як і для тисяч наших однодумців, ви залишаєтеся єдиним лідером і провідником “Правого сектору”», – ідеться в заяві.

За інформацією ЗМІ, добровольці «Правого сектору» не приймають заяву Д. Яроша і просять його очолити їх. Про це йдеться в заяві штабу ДУК. «Штаб Добровольчого Українського Корпусу “Правий сектор” висловлює незгоду з Вашою заявою про складання повноважень. За оцінкою оперативної ситуації в середині “ПС” Ваш відхід від справ може завдати руху взагалі і ДУКу зокрема непоправної шкоди. Вважаємо за доцільне запропонувати Вам особисто

очолити Добровольчий Український Корпус. Готові виконувати Ваші накази як по фронту, так і по внутрішній перебудові ДУК», – ідеться в повідомленні.

Крім того, у ДУК виступили проти рішень, прийнятих на конференції 8 листопада. На їхню думку, її результати ставлять бійців поза законом і роблять спробу створення альтернативного «Правого сектору».

У свою чергу Д. Ярош відповів, що готовий і далі брати участь у керівництві «Правого сектору». «Я зворушений підтримкою і довірою бойових батальйонів, наших славних “Госпітальєрів”, Штабу Добровольчого українському корпусу “Правий сектор”. З вдячністю приймаю цю пропозицію і заявляю про те, що беру на себе командування Штабом Корпусу, п’ятим, восьмим батальйонами і батальйоном “Госпітальєри”. Нарада з подальшої діяльності корпусу буде проведена найближчим часом», – повідомив Д. Ярош.

Він також порекомендував усім активістам і бійцям «Правого сектору» осмислити пройдений шлях і спробувати чітко визначити наше майбутнє. «При цьому треба користуватися головними критеріями – Бог, Україна, Свобода», – наголосив Д. Ярош.

Зі свого боку заступник глави руху «Правий сектор» з політичної частини А. Шараскін заявив, що буде рекомендувати тим, хто не згоден з позицією Д. Яроша покинути організацію і робити, що вважатимуть за потрібне.

Він наголосив, що Д. Ярош залишається головою партії і громадської організації «Правий сектор», а прийняти рішення про його відставку може тільки з’їзд руху «Правий сектор».

Лідер партії «УКРОП» Г. Корбан вважає, що відставка Д. Яроша матиме негативні наслідки не лише для «ПС», а й у цілому для стабільності в країні. Він упевнений, що велика частина «ПС» серйозно радикалізується. «Думаю, що Ярош давно не влаштовував тих, хто хотів трошити й палити все навколо», – зазначив Г. Корбан.

Натомість політолог Є. Магда пов’язує заяву Д. Яроша з відсутністю ієрархії керівництва всередині «ПС» і тим, що організація себе вичерпала. «Вони ніби як формально яскраві й помітні, а політичної конкретики в їхніх діях не спостерігаються. Зокрема, у парламентських виборах вони себе не показали, у місцевих виборах вони не брали участь. Мабуть, у них шлях не політичний, а Ярош все-таки політик», – підкреслив політолог.

Колишній народний депутат, політик Т. Чорновіл вважає, що Д. Ярош багатьом заважає і від його намагаються позбутись. «Перед цим на нього тиснули. В організації з’явилася ціла система структур, так званих тилкових підрозділів, до яких увійшли люди, що не нюхали пороху. Вони і створили штучну більшість проти Яроша. А всередині партії створили абсолютно антиконституційну структуру», – зазначив Т. Чорновіл.

Більш радикальну точку зору висловив народний депутат С. Семенченко, який заявив, що Д. Ярош залишив свій пост під тиском влади, яка хоче дискредитувати все, що було пов’язано з Майданом і добровольцями. «Я вважаю, що це дії влади або заохочення владою. Це вигідно, насамперед, Президенту, щоб всі ті сили, які асоціювалися з Майданом, були або

дискредитовані, або роздроблені. Тому я абсолютно впевнений, що без цього тут не обійшлося», – наголосив С. Семенченко.

Досить впливовим політиком вважає Д. Яроша політолог В. Фесенко, який заявив, що без Д. Яроша потенціал «Правого сектору» стане регіональним. «Ярош дуже багато значить для “Правого сектору”. Є великі сумніви в його майбутньому. Організація може і не зникне повністю, але потенціал зменшиться. Стане регіональним. Можливий розкол. Щоб цього не допустити, створять широке об’єднання націоналістичних організацій. Врятує те, що Ярош може залишитися неформальним керівником руху. Справа не в посадах. Вплив Яроша в праворадикальному секторі неофіційно залишиться», – зазначив В. Фесенко.

При цьому він вважає, що організацією почнуть керувати колективно, тому що не знайдуть рівноцінної заміни. Адже сьогодні немає особистості, яка змогла б впливати на націонал-визвольний рух так, як Д. Ярош. «Хоча він і не контролював деякі організації. Тому був проти, щоб «Правий сектор» брав участь у місцевих виборах», – заявив експерт.

На його думку, існує імовірність того, що Д. Ярошу запропонують очолити УКРОП. Але лідера «Правого сектору» це не влаштує. «Він націоналіст, державник. Проти жорсткого конфлікту з владою. А “УКРОП” – це показовий войовничий патріотизм. Не треба починати нову війну всередині країни. Партія Геннадія Корбана від керівництва Яроша виграє, але він стане там заручником. За його спиною керуватимуть інші люди, як сталося в “Правому секторі”. Тому він не стане міняти шило на мило», – заявив В. Фесенко.

Деякі зарубіжні ЗМІ занепокоєні самим існуванням такої політичної сили як «Правий сектор». Зокрема, як пише видання The Financial Times, надто повільне впровадження управлінських реформ та неефективність боротьби з корупцією викликали розчарування суспільства чинною українською владою. А це впливає і на настрої військових, які наразі беруть участь у протистоянні на Донбасі. «Найнеприємніше для Києва те, що багато рядових солдат висловлюють захоплення “Правим сектором” – правим воєнізованим угрупованням», – ідеться в статті.

Своєю чергою німецький оглядач Г. Грессель у статті для European Council on Foreign Relations пише про те, що «Правий сектор» навряд чи стане головною силою в українській політиці, однак «може стати основним дестабілізуючим фактором».

За його словами, західні лідери тиснуть на Київ з вимогою виконувати Мінські домовленості попри те, що Москва їх повністю ігнорує. Внутрішні події та своєрідне поводження Заходу з Україною породжує невдоволення в українському суспільстві, яке стає більш сприйнятливим до дестабілізуючих факторів. «Це зростаюче розчарування збігається з двома новими тенденціями в українській політиці: посилення популізму і поява сектору безпеки як політичної сили», – пише Г. Грессель.

Інший експерт, А. Каратницький, дослідник аналітичного центру «Атлантична рада» у Вашингтоні, на своїй сторінці у Facebook назвав збройних «ультра-націоналістів», невідконтрольних уряду, «прокляттям» Україна.

За його словами, на думку багатьох українських чиновників, «Правий сектор» наповнений провокаторами, включно і з пов'язаними з ФСБ.

Ще один зарубіжний оглядач М. Галеотті переконаний, якщо уряд не піде на жорсткі дії відносно «ПС» то тільки підігріє амбіції цієї організації та інших небезпечних груп. «Якщо влада відступиться, то можна очікувати більшого від «ПС» та інших груп, які спробують скористатися цим небезпечним прецедентом. Бойовий дух правоохоронців, який і зараз досить низький, впаде ще більше. Зате, якщо влада зуміє проявити рішучість і провести знешкодження ПС до кінця, то тим самим покаже, що в країні діє закон, а уряд контролює процеси в державі», – зазначив він.

Разом з тим ряд експертів вважає, що «Правий сектор» не є надто впливовою організацією, а її роль у суспільних процесах перебільшується. Наприклад, політолог В. Яблонський висловив думку про те, що «Правий сектор» був штучним утворенням від самого початку. «“Правий сектор” виявився не таким впливовим, як багато хто собі уявляв. Можливо, через те, що він не здобув такої підтримки, на яку розраховував. Деяка частина “ПС” вирішила робити щось інше. Це не настільки вже впливова організація, якою її звикли уявляти з часів Майдану. Самоусунення Яроша виглядає як реакція на поразку», – зазначив В. Яблонський.

За його словами, якщо Д. Ярош отримає зараз підтримку «сильних цього світу», то продовжуватиме активну політичну діяльність, якщо ні – цей рух приречений на маргіналізацію.

Політолог В. Димов також вважає, що є об'єктивні і суб'єктивні процеси, які викликали таке рішення. «Ті люди, які допомагали “Правому сектору” в його діяльності, очевидно, поставили на інших політичних гравців. Це не могло не мати наслідків всередині “ПС”», – зазначив експерт.

На його думку, відхід Д. Яроша від керівництва «Правим сектором» свідчить про те, що організація буде розпорошена між іншими політичними силами. «Напівполітичні утворення намагатимуться знайти собі інші “політичні парасольки” і єдиної політсили не буде. Хоча це вже свого роду бренд. І якби хтось зміг зайняти цю нішу й узяти цей бренд, то це могло би мати перспективи. Але для цього потрібна не менша харизма, ніж у Яроша. Феномен Берези, який був пов'язаний з “Правим сектором”, показує, що сюрпризи можливі, але грати в довгу буде дуже складно», – наголосив В. Димов.

Звичайно, всі ці думки мають право на існування, але варто не забувати, що в критичні періоди останніх двох років «Правий сектор» виявлявся на передовій, а коли події заспокоювались, то частина політиків і експертів починала говорити про непотрібність «Правого сектору», який, на їхню думку, становить загрозу для суспільства. Як зазначав прес-секретар «Правого сектору» А. Скоропадський, у «ПС» вважають, що їхні дії не загрожують стабільності в країні. «Ми не боїмося, що наші дії призведуть до дестабілізації. З першого дня, коли ми виходили на Грушевського, нам казали, що треба, щоб все було спокійно, але ми стали авангардом української революції, і потім нас за це хвалили. І зараз розмови про дестабілізацію – це частина інформаційного бруду, що ллється на нас останнім часом», – зазначив А. Скоропадський.

Наразі подальша доля «Правого сектору» багато в чому залежатиме від того, як розвиватимуться події в Україні. Імовірність загострення ситуації існує, і в цьому випадку не виключена поява «Правого сектору» в перших рядах протестувальників. Проблема лише в тому, хто очолить цей рух і якими методами здійснюватиметься протест (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: История «Правого сектора»: от врагов Януковича до врагов Порошенко // <http://rian.com.ua/analytics/20150721/370930762.html>. – 2015. – 21.07; «Укром» и «Свобода» работают над созданием фракции в парламенте // http://lb.ua/news/2015/11/30/322273_ukrop_svoboda_rabotayut_nad.html. – 2015. – 30.11; «Правому сектору» в нереволюционных условиях трудно ужиться – эксперт // <http://rian.com.ua/politics/20151111/1000133601.html>. – 2015. – 11.11; Правий Сектор Черкащина // <https://uk-ua.facebook.com/pravyi.sektor.cz>. – 2015. – 20.11; Ярош принял предложение добровольцев ПС // <http://korrespondent.net/ukraine/3589562-yarosh-prynial-predlozhenye-dobrovoltsev-ps>. – 2015. – 13.11; Ярош, вернись. Что происходит с «Правым сектором» // <http://korrespondent.net/ukraine/3589046-yarosh-vernys-cto-proyskhodyt-s-pravym-sektorom>. – 2015. – 12.11; Добровольцы ПС попросили Яроша их возглавить // [http://korrespondent.net/ukraine/3588873-dobrovoltsy-ps-poprosyly-yarosha-ykh-vozghlavyt](http://korrespondent.net/ukraine/3588873-dobrovolttsy-ps-poprosyly-yarosha-ykh-vozghlavyt). – 2015. – 12.11; Семенченко: Раскол в Правом секторе организовал Порошенко // <http://korrespondent.net/ukraine/3588850-semenchenko-raskol-v-pravom-sektore-organizoval-poroshenko>. – 2015. – 12.11; «Правий сектор» після Яроша: що буде з рухом? Експерти // <http://www.slovoidilo.ua/2015/11/11/pogljad/polityka/pravyj-sektor-pislya-yarosha-shho-bude-z-ruxom-eksperty>. – 2015. – 11.11; Фесенко Володимир Вячеславович: «Правый сектор» скатится до региональной организации // http://penta.org.ua/expert_comments/2909/. – 2015. – 16.11; Если власть уступит, "Правый сектор" обнаглеет - западные эксперты о Мукачево // <http://voronz.in.ua/recomend/13-7-15-26899>. – 2015. – 13.07; Хто очолить Правий сектор після Яроша // <http://fakty.ictv.ua/ua/index/read-news/id/1566705>. – 2015. – 12.11).*

В об'єктиві – регіон

М. Закіров, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. іст. наук

Політичні процеси України у криворізькому дзеркалі

На післявиборній мапі України найбільш гарячою точкою залишається Кривий Ріг. За напруженням протистояння він навіть випередив Маріуполь і Красноармійськ, де нормальний виборчий процес узагалі було зірвано. Ситуація в Кривому Розі почала ускладнюватися після того як Криворізька міська виборча комісія, незважаючи на зареєстровані скарги кандидата від

«Об'єднання “Самопоміч”» Ю. Милобога, вже вранці 16 листопада оголосила переможцем виборів міського голови Ю. Вілкула. Головним чином обурення опонентів зумовив той факт, що свою перемогу кандидат від Опозиційного блоку здобув завдяки особливо активній підтримці його кандидатури в одному Інгулецькому районі.

Проте проблема не тільки у тому, що лише один район вирішив ситуацію на користь переможця. Такі випадки не поодинокі. Достатньо пригадати вибори президента США 2000 р., коли долю виборів вирішили голоси виборців штату Флорида. Причому слід вказати ще й на такий збіг, що губернатором цього штату на той час був Джон Елліс Буш, брат Дж. Буша, який і став переможцем виборів. У нашому випадку ситуація дещо відрізняється. Як зауважує журналіст Д. Казанський, проблема не в тому, що програв більш симпатичний комусь кандидат, а тому, що події в Кривому Розі дискредитують завоювання революції. «... На очах у всієї країни у змаганні концепцій “жити по-новому” і “все буде Донбас” перемагає остання, причому перемагає в традиційному для себе стилі наперсточників і карткових шулерів. І ніхто нічого не може з цим зробити», – наголошує Д. Казанський.

Проте слід зауважити, що загалом ситуація все ж таки не є такою невтішною, якою вона бачиться на прикладі Кривого Рогу. Хоча за результатами місцевих виборів керівник фракції «Опоблоку» у Верховній Раді Ю. Бойко припустив, що вже навесні можуть відбутися позачергові парламентські вибори, оскільки коаліція розвалиться. Але експерти більш стримані у своїх оцінках і схильні пояснювати переможну риторику лідерів Опозиційного блоку тим, що вони побачили свій успіх у збереженні симпатій до себе на Сході та Півдні України. А з урахуванням незадовільної ситуації в економіці країни, з впровадженням реформ, що сприймаються та оцінюються народом далеко неоднозначно, колишні члени Партії регіонів сподіваються отримати більшу кількість мандатів у разі проведення нових виборів до Верховної Ради. Утім, оптимістичні оцінки представниками Опоблоку стосовно успіхів власної політичної сили, на думку експертів, не мають під собою реальних підстав, а іноді є лише намаганням зберегти обличчя. Так, директор Київського центру конфліктології та політичних досліджень М. Погребінський зауважує: «А що їм лишається говорити? Мисливці теж багато говорять після полювання, але це не означає, що все, що вони кажуть, правда». Отже, результати виборів можуть втішати лідерів партії, але реальної користі небагато. «Формально Опозиційний блок пройшов до багатьох рад, але так само формально пройшли й інші партії, які, на відміну від Опозиційного блоку, не представлені у Верховній Раді. Формально, бо це їм нічого не дає», – зауважує доктор політології, соціолог О. Вишняк.

Але проблема навколо виборів мера Кривого Рогу не тільки і не стільки в питанні перемоги одного чи іншого кандидата. Як зазначає журналіст Д. Казанський, наслідки цієї ситуації можуть вийти далеко за межі міста і торкнутися політичної ситуації в країні загалом. «Там “Самопоміч” дійсно зрадили, бо місцеві осередки Блоку Петра Порошенка, Народного Фронту та “Батьківщини” відверто підігравали Ю. Вілкулу. Партнери по коаліції, які

могли витягнути в Кривому Розі Ю. Милобога, – здали його. Центральні апарати партій, чії представники в Територіальній виборчій комісії голосували на користь Ю. Вілкула, не втрутилися в ситуацію і дозволили своїм людям діяти в інтересах Опозиційного блоку», – наголошує журналіст.

Слід зазначити, що саме завдяки одноставному голосуванню представників Опозиційного блоку, «Батьківщини», «Солідарності» та Радикальної партії було не лише оголошено Ю. Вілкула переможцем ще до початку розгляду скарг, але і була скликана перша сесія міської ради. 18 листопада голова міської виборчої комісії П. Гівель оголосив список обраних депутатів і привітав нового мера Кривого Рогу Ю. Вілкула. До протесту «Самопоміч» долучилися лише депутати від УКРОПу, які також не брали участі в засіданні. Таким чином, представники партій парламентської коаліції не підтримали кандидата від «Самопоміч», і у лавах коаліції виявився черговий центр напруження.

Однак акції протесту, що розпочалися в Кривому Розі відтоді, як ще 17 листопада сотні людей прийшли під будівлю, де територіальна виборча комісія мала розглядати скарги, не припинялися. З активною критикою виступали і прихильники Ю. Милобога. Так, депутат «Самопоміч» Я. Маркевич заявляв, що члени виборчої комісії, які представляють демократичні сили, голосують за відхилення скарг про порушення на виборах мера в Кривому Розі. Унаслідок цього керівництво деяких партій вжило рішучих заходів. Зокрема, «Батьківщина» розпустила свою фракцію в Кривому Розі через те, що її члени взяли участь у першому засіданні Криворізької міської ради, на якому попри незавершений підрахунок голосів мером було оголошено Ю. Вілкула. З тих самих причин лідер Радикальної партії О. Ляшко заявив, що розпустить міську організацію політичної сили у Кривому Розі. Крім того, Блок Петра Порошенка закликав до перерахунку голосів у Кривому Розі, а «Народний фронт» пообіцяв замінити своїх представників у міській виборчій комісії.

Ситуація активно коментувалась як окремими політиками, так і представниками влади. Зокрема, вже у понеділок 23 листопада спікер Верховної Ради В. Гройсман у своєму виступі на погоджувальній раді зазначив, що Верховна Рада має відреагувати на події у Кривому Розі. «Український парламент не може бути осторонь того, що відбулось. Ми маємо дати всебічну оцінку та сформулювати свою позицію. Можливо, і законодавчу... Я би пропонував фракціям і групам парламенту внести пропозицію і створити спільну груп, розібратись в ситуації, що відбувається, внести свої пропозиції, рекомендації до того, як би ми могли сприяти врегулюванню подій, які є в Кривому Розі», – наголосив В. Гройсман.

Щодо шляхів розв'язання наявної проблеми, то висловлюються різні точки зору. Справа в тому, що звичний та загальноприйнятий у демократичних країнах шлях у наших реаліях у чергове виявився неефективним. Зокрема, Ю. Милобог оскаржував результати виборів, але Дніпропетровський окружний адміністративний суд відмовив у задоволенні. Проте його прихильники, незважаючи на те що Дніпропетровський окружний апеляційний суд відхилив і

апеляцію, можна сказати вже за традицією, що склалася в Україні, запідозрили суди в заангажованості та продовжили протест.

Тобто знов потрібні нестандартні дії. Зокрема, радник міністра внутрішніх справ З. Шкіряк на своїй сторінці у Facebook висловив думку, що Ю. Вілкул повинен добровільно скласти повноваження міського голови. Він вважає, що лише скасування результатів попередніх виборів і проведення нових може стабілізувати ситуацію у Кривому Розі. «Сьогодні ці питання лежать виключно в площині діяльності Верховної Ради України та вищого керівництва країни. Звичайно, якщо таке рішення буде прийнято, організувати нові вибори в Кривому Розі повинна нова ЦВК, склад котрої вже найближчим часом повинен бути затверджений у парламенті. Нинішня ЦВК на чолі з Охендовським – це суцільна ганьба! Її потрібно раз і назавжди припинити», – зазначив З. Шкіряк. Як бачимо, радник міністра внутрішніх справ підтримує думку спікера Верховної Ради, що проблему необхідно розв'язувати на найвищому рівні, і ситуація в Кривому Розі має стати останнім доводом для зміни складу Центральної виборчої комісії.

Політолог О. Голобуцький також вважає за необхідне долучення до розв'язання проблеми навколо виборів мера Кривого Рогу вищого керівництва країни. «Суди Ю. Вілкул виграє, так як наші суди повністю залежні від фінансових стимулів. Тому, звичайно, тут потрібен політичний тиск», – підкреслює політолог. Щодо питання, чому саме вибори в Кривому Розі набули такого важливого значення, О. Голобуцький зазначає: «Це справа честі для “Самопомочі” і для багатьох інших політиків. Кривий Ріг – принциповий для родини Вілкул. Програвши в Дніпропетровську, вони хочуть зберегти контроль хоча б над Кривим Рогом. Тому що без нього – це кінець усьому клану Вілкула. Вілкул – це величезні можливості та гроші».

Політолог П. Олещук вказав, що вибори в Кривому Розі виявили, що в Україні існує загроза порушення норм права і принципів демократії, і як наслідок це може спричинити хвилю дестабілізації по всій країні. «Ці гнілі технології в стилі “я вкинув сотню бюлетенів, всівся на трон – я найрозумніший” закінчуються дестабілізацією політичної системи. Бо вибори, їхня легітимність – це єдине, що її робить стійкою... Зараз популярна теза, що, мовляв, “деструктивні сили хочуть зібрати Майдан”. Я не знаю, хто хоче щось зібрати, але я знаю, що Майдан не можна “зібрати”. Він сам збереться, коли накопичиться “критична маса” всього... Пам'ятаєте “Годинник судного дня”, який показував загрозу ядерної війни? Так от, “Годинник Майдану” поки проходить свій шлях до 12-ти. І Кривий Ріг посунув стрілку на хвилину вперед», – зауважує політолог П. Олещук.

Політичний експерт С. Биков пропонує розглянути ситуацію під іншим кутом зору. Як передає інформаційне агентство «Дніпро», експерт заявив, що бажання народних депутатів «Самопомочі» захопити Кривий Ріг – це спроба відкрити «другий фронт» усередині країни. І на думку тих, хто це влаштовує, тут «усі засоби хороші», у тому числі такі, як захоплення міськради. С. Биков зазначає, що ситуація в Кривому Розі дуже небезпечна також тому, що силовим чином намагаються дестабілізувати найбільший промисловий центр країни, що

в умовах кризи – пряма загроза економіці України. «Те, що відбулося в Кривому Розі – це ще й удар по міжнародному іміджу України. Якщо ситуація в місті, де, нагадаю, працює найбільший металургійний комбінат країни, що належить іноземному інвестору, дестабілізуватиметься бойовиками та провокаторами, то про закордонні інвестиції в нашу країну можна буде просто забути», – зазначив С. Биков.

Звісно, можна сперечатися з висловленою думкою, проте необхідно враховувати як доведений факт, що в нашій країні завжди існує плюралізм думок, і оцінка того, що відбулося в Кривому Розі, далеко неоднозначна, як не однозначна і сама ситуація загалом. Більш того, у регіоні настрої можуть бути достатньо полярними, особливо у питаннях, які стосуються економічних інтересів людей.

Зокрема, політолог А. Золотарьов вважає, що на сьогодні в рядах об'єднання «Самопоміч» немає персоналій, які могли б продуктивно та ефективно керувати Кривим Рогом. «Насправді ні Парасюка, ні Соболева не цікавить конкретно Кривий Ріг. У “Самопоміч” немає реальної людини, яка знала б, як управляти таким великим містом», – зауважує експерт. А. Золотарьов підкреслює, що за допомогою «своїх» нардепів об'єднання «Самопоміч» намагається ескалувати внутрішньополітичну обстановку в Україні та добитися позачергових виборів парламенту. «Через того ж Парасюка вони спеціально накаляють ситуацію у Верховній Раді, щоб домогтися перевиборів до парламенту. Декларуючи патріотизм, вони готові воюючи країну увєргнути в найскладнішу політичну кризу», – акцентує А. Золотарьов.

Слід додати, що ситуація, яка склалася в Кривому Розі, є певним віддзеркаленням тих політичних зрушень, що намітилися в Україні останнім часом. А саме: подолання чіткого розподілу країни на зони впливу певних політичних сил. Зокрема, голова правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко підкреслив, що вибори в Кривому Розі продемонстрували важливий момент. «Думаю, спочатку в партіях Майдану діяли за інерцією: мовляв, перемагає Вілкул-старший, але вони й очікували, що він переможе. Вважаю, спочатку навіть не звертали уваги на кількісні результати виборів – спрацювала інерція... Але ситуації в Миколаєві та Кривому Розі дуже важливі з точки зору того, щоб люди в Харкові, Одесі та Запоріжжі побачили, що можна перемагати і на Сході. Тому, вважаю, партії Майдану поміняли свою позицію», – зауважує В. Фесенко.

Отже, ці зрушення виявилися настільки несподіваними, що навіть лідери політичних партій не змогли їх вчасно помітити і за інерцією були готові погодитися з традиційною ситуацією. І не лише готові були, але і спочатку погодилися. Оскільки представники, користуючись термінологією політолога В. Фесенко, партій Майдану в Територіальній виборчій комісії голосували на користь Ю. Вілкула, а депутати міської ради від цих партій крім УКРОПу і «Самопоміч» дисципліновано взяли участь у засіданні, на якому Ю. Вілкула було оголошено переможцем. Більш того, як повідомляє Інформаційно-аналітичний портал job-sbu.org, міські осередки «Солідарності», РПЛ і «Батьківщини» заявили, що фальсифікацій на виборах не було, а представники

партії Ю. Тимошенко навіть попросили не спекулювати на цій темі та чесно визнати поразку.

На сьогодні вже було внесено зміни в склад Криворізької ТВК, призначено нового секретаря міськвиборчкому, розпущено районні виборчі комісії. У місті розпочала роботу тимчасова спеціальна комісія Верховної Ради України з перевірки порушень у другому турі на виборах мера Кривого Рогу. Очолює роботу комісії її голова – Л. Ємець. В її складі також і депутати з Кривого Рогу – К. Павлов і К. Усов. Останній – обраний секретарем комісії.

Таким чином, можна очікувати що проблема, яка виникла в окремо взятому місті нашої країни, знайде своє законне рішення. Проте віддзеркалені в подіях навколо виборів мера міста Кривий Ріг загальноукраїнські проблеми організації та проведення виборів, питання взаємодії політичних союзників і опонентів, визначення істинних мотивів учасників подій та потенційні загрози, які несуть у собі ті чи інші дії, потребують осмислення й внесення відповідних і адекватних змін у тактику й стратегію всіх суб'єктів політичного процесу (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: <http://uainfo.org/blognews/1447861336-kazanskiy-posledstviya-sfalsifitsirovannyh-vyborov-v-krivom.html>; http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/11/151019_opposition_block_election_chances_sd; <http://korrespondent.eu/ekonomika/novosti-ukraini/69540>; <http://ura-inform.com>; <http://gorod.dp.ua/news/111082>; <http://nv.ua/opinion/fesenko/chto-pokazali-vybory-v-nikolaeve-i-krivom-roge-80690.html>; <http://job-sbu.org>; <http://www.0564.ua/news/1045506>).*

Економічний ракурс

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. екон. наук

Питання трансформації української зовнішньої торгівлі на сучасному етапі

Нині відбувається процес доволі радикальної трансформації української зовнішньої торгівлі. Сучасний її етап розпочався, по суті, ще в другій половині 2013 р., коли, напередодні укладання «Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом», Росія в односторонньому порядку фактично запровадила превентивні обмеження на імпорт українських товарів. Хоча російська сторона стверджувала, що вона обмежень на імпорт українських товарів не запроваджує, а просто російські митники та «Росспоживнагляд» виконують свої обов'язки згідно з чинним російським законодавством. А у 2014 – 2015 рр. гібридна війна Росії проти України і пряма військова агресія Росії в Криму і на Донбасі стали чи не найпотужнішим чинником трансформації українсько-російської торгівлі з часів розпаду СРСР. Односторонні обмеження з боку Росії на імпорт українських товарів, як і взаємні обмеження у сфері

українсько-російського військово-технічного співробітництва, спонукали українські підприємства до пошуку ринків збуту, альтернативних російському, а почасти – і джерел постачання цілого ряду товарів. Причому зазначені радикальні зрушення в українсько-російській торгівлі відбувалися на тлі економічних і соціально-політичних процесів глобального характеру.

Насамперед, треба згадати про значне зниження цін на нафту й газ на міжнародних ринках. Слід наголосити, що на міжнародних ринках у 2014–2015 рр. спостерігалось зниження цін не лише на нафту і газ, а й на інші енергетичні та сировинні товари. Зокрема, ідеться про несприятливу кон'юнктуру світових цін на товари, що становлять основу українського експорту: руду (-50 % за 12 мес.), метали (-40 %), соняшникову олію (-37,8 %), зернові (-9 %). Причому, на думку ряду експертів, зазначені процеси відображають глобальний тренд, принаймні середньотермінового характеру. Паралельно з цим на світовому фінансовому ринку відбувалася поступова зміна обмінних курсів двох провідних міжнародних валют – долара США та євро. Також під впливом санкцій західних держав проти Росії за її агресію проти України відбувалися певні зрушення в географії зовнішньої торгівлі не лише Росії, а й ряду інших держав. Останнім часом, на тлі різкого загострення двосторонніх політичних відносин, намітилися також зрушення у сфері російсько-турецького економічного співробітництва. Не можна не згадати і про занепокоєність у підприємницькому середовищі багатьох країн світу, пов'язану з потрясіннями на китайському фондовому ринку та подальшими перспективами розвитку китайської економіки, що посідає друге місце у світі за обсягами.

Якщо ж виокремлювати внутрішні причини трансформації вітчизняної зовнішньої торгівлі, то слід згадати про фактичне повне або часткове виключення з прямої участі в системі зовнішніх економічних зв'язків підприємств цілих регіонів. Ідеться про фактично анексований Росією Крим та окуповані теж за фактичної участі Росії райони Донбасу. Як приклад, експерти наводять порушення виробничого ланцюжка корпорації «Індустріальний союз Донбасу» (ІСД), якій на Донбасі належить Алчевський металургійний комбінат. Адже раніше ІСД безперешкодно частину продукції Алчевського металургійного комбінату продавав своїм польським заводам, а ті, після відповідної переробки, уже – кінцевим європейським споживачам. Значні перебої в роботі Алчевського металургійного комбінату через російсько-терористичну агресію на Донбасі негативно позначилися на експортній діяльності цього підприємства. На жаль, цей випадок далеко не єдиний, хоча й вельми показовий.

Узагалі, за даними Державної служби статистики (Держстату) України за січень – вересень 2015 р. сукупна вартість експорту товарів з Донецької області порівняно з аналогічним періодом 2014 р. скоротилася на 60,1 %, а з Луганської – на 92,3 %. Причому під впливом російсько-терористичної інтервенції скорочення експортної діяльності підприємств Донбасу почалося ще минулого року. Так, у 2014 р. сукупна вартість експорту товарів з Донецької області порівняно з 2013 р. скоротилася на 32,3 %, а з Луганської – на 46,7 %. Тобто експорт товарів з підприємств Донеччини нині становить близько 1/3 від обсягу

експорту у 2013 р., а експортна діяльність підприємств Луганщини нині майже повністю зійшла нанівець. Правда, незаконний експорт товарів у Росію здійснювався і з окупованої території, що непідконтрольна Україні. Однак ця контрабанда лише завдавала збитків вітчизняній економіці. Збитків, які ще треба буде оцінювати в майбутньому після звільнення окупованих на Донбасі територій.

А взагалі, у випадку ситуації на Донбасі говорити про внутрішні причини трансформації української зовнішньої торгівлі доводиться з певним застереженням. Адже дія військово-політичного чинника, що обумовив повне або часткове вилучення підприємств означених вище регіонів України з її економічного організму мав суто зовнішню – російську природу. Однак таке насильницьке, тобто неекономічне, вилучення частини української економіки, через порушення усталених господарських зв'язків, позначилося також і на функціонуванні основної частини економіки нашої держави, включаючи і зовнішньоекономічну сферу її діяльності.

Утім, слід наголосити, що в деяких регіонах України, які безпосередньо не постраждали від бойових дій на Донбасі, експортна діяльність підприємств була більш успішною. У 2014 р. 11 областей України, насамперед аграрної спеціалізації, навіть змогли збільшити сукупну вартість експорту своїх товарів на 1,1 – 26,1 %%. Крім Запорізької та Чернігівської областей, це – області Правобережної України. І хоча за січень – вересень 2015 р. поки жодному з означених регіонів України не вдалося домогтися зростання обсягів експорту товарів, однак і темпи падіння експорту товарів у цих областях були значно нижчі, ніж у цілому по Україні.

Тому наведене вище дає підстави припускати, що військово-політичний чинник впливав на скорочення сукупної вартості експорту українських товарів навіть більше, ніж несприятлива для вітчизняних експортерів кон'юнктура міжнародних ринків.

До зазначених вище факторів, що впливали на динаміку української зовнішньоекономічної діяльності, слід додати загальне погіршення фінансово-економічного стану вітчизняних підприємств і скорочення реальних доходів населення у 2014–2015 рр. Причому, якщо погіршення фінансово-економічного стану українських підприємств більше впливало на їх експортні можливості, оскільки просування власних товарів і послуг на зовнішні ринки потребує відповідних витрат коштів, то скорочення реальних доходів населення негативно позначилося на його купівельній спроможності та призвело до зменшення обсягу імпорту багатьох видів товарів і послуг в Україну.

Поряд із цим треба згадати й про деякі інші суто внутрішні фактори розвитку української зовнішньої торгівлі. Ідеться, насамперед, про її організацію вітчизняними експортерами, імпортерами та державою. Аналіз відкритих джерел інформації дає підстави вважати, що якраз у сфері організації вітчизняної зовнішньої торгівлі зрушення, на жаль, поки відносно незначні. Тобто основні суб'єкти української зовнішньої торгівлі належним чином ще не адаптувалися до нових умов свого функціонування і доволі часто мають не лише середньотерміновий, а і довготерміновий характер. Тому пошук відповіді

на питання щодо успішності адаптації не лише вітчизняного бізнесу, а й державних органів до нових обставин зовнішньоторговельної діяльності доцільно почати з аналізу статистики української зовнішньої торгівлі.

Так, згідно з даними Державної служби статистики (Держстату) України за дев'ять місяців 2015 р. сукупна вартість експорту українських товарів і послуг порівняно з аналогічним періодом 2014 р. скоротилася на 30,6 %, у тому числі сукупна вартість експорту українських товарів зменшилася на 32,7 %, а сукупна вартість експорту українських послуг скоротилася на 21,1 %. Що ж стосується сукупної вартості імпорту товарів і послуг в Україну, то за дев'ять місяців 2015 р. порівняно з аналогічним періодом минулого року вона зменшилася на 31,4 %, у тому числі сукупна вартість імпорту товарів в Україну скоротилася на 33,6 %, а імпорту послуг – на 20,8 %. В абсолютному обчисленні обсяги експорту товарів з України за січень – вересень 2015 р. становили 28 млрд 113,3 млн дол., а імпорту товарів в Україну – 27 млрд 376,3 млн дол. А сукупна вартість експорту послуг з боку України протягом зазначеного періоду становив 7 млрд 020,5 млн дол., тоді як вартість їх імпорту – 3 млрд 785,5 млн дол.

Оснoву товарної структури українського експорту становили недорогoцінні метали та вирoби з них – 26,6 %, прoдукти рослинного походження – 19,8 %, механічні та електричні машини – 10,1 % (а прoдукція машинoбудування в цілому – 11,8 %), мінеральні прoдукти – 8,6 %, жири та олії тваринного або рослинного походження – 8,0 %, гoтові харчoві прoдукти – 6,3 % та прoдукція хімічної та пов'язаних з нею галузей прoмисловості – 5,9 %. Як бачимо, цього року сукупна прoдукція сільського господарства та харчoвої прoмисловості посіла перше місце у вітчизняному експорті (34,1 %), тоді як гірничo-металургійний комплекс із виробництва чорних металів, який раніше очoлював вітчизняний експорт, перемістився на друге місце (31,4 %).

При цьому під впливом згадуваних вище зовнішніх і внутрішніх факторів останнім часом також відбулися певні зрушення в структурі експорту українських товарів. Зокрема, у січні – вересні 2015 р. порівняно з аналогічним періодом 2014 р. зросла частка прoдукції АПК та харчoвої прoмисловості (на 7,4 відсоткових пункти), деревини, паперoвої маси та виробів із цієї сировини (на 0,3 в.п.), а також прoдукції легкої прoмисловості (на 0,2 в.п.). З іншого боку, у вітчизняному експорті зменшилася частка мінеральних прoдуктів (на 3,5 в.п.), недорогoцінних металів та виробів з них (на 2,6 в.п.) і прoдукції машинoбудування в цілому (на 2,3 відсоткових пункти), у тому числі машин, обладнання та механізмів разом з електротехнічним обладнанням (на 0,5 в.п.). Тобто, порівняно з 2014 р. український експорт, у цілому, зберіг свою переважно сировинну та напівсировинну орієнтацію. Хоча, як показують наведені вище дані, у рамках такої орієнтації галузева (товарна) спеціалізація доволі помітно змінилась. При цьому навіть у рамках цієї спеціалізації українського експорту відбувалися зміни, які, з точки зору інтересів розвитку національної економіки, можна розглядати як негативні. Так, у січні – вересні 2015 р. порівняно з аналогічним періодом 2014 р. на 42,2 % зросли обсяги експорту брутту чорних металів у грошовому виразі.

Стосовно ж скорочення у 2015 р. в українському експорті частки продукції машинобудування, то воно було відносно невеликим, оскільки найбільш суттєві зрушення в цьому плані вже відбулися раніше. Хоча, на жаль, експорт продукції українського машинобудування скорочувався не лише відносно, а й абсолютно. Причому більш високими темпами скорочувався експорт наземних транспортних засобів. Також треба підкреслити, що скорочення вартості українського експорту відбувалося за всіма його основними товарними групами. Тобто зазначені вище зміни товарної структури українського експорту, по суті, є наслідком різних темпів скорочення вартості експорту основних товарних груп.

Вельми вагомим змінам останнім часом, особливо під впливом політичних чинників, зазнала географічна структура українського експорту. Так, за підсумками січня – вересня 2015 р. порівняно з аналогічним періодом 2014 р. частка Російської Федерації у сукупній вартості експорту українських товарів зменшилася на 6,7 відсоткових пункти (з 19,5 % до 12,8 %). Зокрема, у Росію за січень – вересень 2015 р. було експортовано українських товарів на 3612,4 млн дол., або на 55,6 % менше, ніж за аналогічний період минулого року. Водночас збільшилася частка Європейського Союзу (на 1,3 відсоткових пункти), у тому числі Німеччини (на 0,5 в.п.), Італії (на 0,3 в.п.), Польщі (на 0,2 в.п.). Крім того, на 2,5 в.п. зросла частка Китаю в сукупній вартості експорту українських товарів. Також дещо зросли частки в сукупній вартості експорту українських товарів таких країн, як Туреччина (на 0,8 в.п.), Єгипет (на 0,6 в.п.) та Індія (на 0,4 в.п.).

Щоправда, цього року, через загальне скорочення експорту українських товарів, як правило, зменшувались і обсяги українського експорту до окремих країн чи груп країн, хоча при цьому питома вага тих чи тих країн (регіонів) у сукупному обсязі експорту українських товарів могла зростати. Так, за січень – вересень 2015 р. обсяг експорту українських товарів у країни ЄС становив 9245,5 млн дол., або 32,9 % від загального обсягу експорту, хоча зазначений обсяг і зменшився порівняно з дев'ятьма місяцями 2014 р. на 30,4 %.

Таким чином, у 2015 р. продовжилася трансформація географічної структури експорту українських товарів, що почалась у попередні роки. Зокрема відбувалося зростання ролі країн ЄС та Азії для збуту продукції українських експортерів на тлі зниження ролі країн СНД, насамперед Росії.

Що ж стосується закупівель товарів за кордоном, то у січні – вересні 2015р. мінеральні продукти становили 32,7 % від сукупної вартості імпорту товарів в Україну, механічні та електричні машини – 15,6 %, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 13,5 %, полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них – 7,1 %, недорогочінні метали та вироби з них – 5,4 %, засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 4,3 %, готові харчові продукти – 4,2 %.

Також вельми вагомим змінам останнім часом зазнала й географічна структура імпорту товарів в Україну. Наприклад, за дев'ять місяців 2015 р. сукупний обсяг імпорту товарів із країн ЄС становив 11148,1 млн дол., або 40,7 % від загального обсягу імпорту товарів в Україну, хоча він і зменшилася проти

дев'яти місяців 2014 р. на 28,2 %. При цьому питома вага ЄС у сукупній вартості імпорту товарів в Україну зросла порівняно з аналогічним періодом минулого року на 3,7 відсоткових пункти, у тому числі підвищилася роль в імпортих поставках товарів в Україну Угорщини (на 2,4 в.п.), Німеччини (на 1,4 в.п.) і Польщі (на 0,6 в.п.). Крім того, в імпорті товарів в Україну зросла частка Норвегії (на 2,1 в.п.) та США (на 0,3 в.п.). З іншого боку, за підсумками січня – вересня 2015 р. порівняно з аналогічним періодом 2014 р. частка Російської Федерації у сукупній вартості імпорту товарів в Україну зменшилася на 5,5 відсоткових пункти (з 25,5 % до 20,0 %). Певною мірою скорочення частки Російської Федерації у сукупній вартості імпорту товарів в Україну за одночасного зростання частки Норвегії пояснюється зміною постачальників природного газу в Україну, що відбувається останнім часом. Також на 0,9 в.п. (з 7,4 % до 6,5 %) зменшилась у сукупній вартості імпорту товарів в Україну частка іншого крім Росії учасника Митного союзу – Білорусі.

Вагоме місце у вітчизняній зовнішньоекономічній діяльності посідають експортно-імпортні операції у сфері послуг. Як зазначалося вище, за січень – вересень 2015 р. український експорт послуг становив 7020,5 млн дол., а імпорт – 3785,5 млн дол. Порівняно з аналогічним періодом 2014 р. експорт послуг з боку України скоротився на 19,2 % (на 1665,4 млн дол.), а імпорт послуг для України зменшився на 11,2 % (на 477,0 млн дол.). За дев'ять місяців 2015 р. найбільші обсяги експорту послуг припадали на транспортні послуги, які займали 55,3 % від загального обсягу експорту послуг, послуги у сфері телекомунікацій, комп'ютерні та інформаційні послуги – 15,8 %, послуги з переробки матеріальних ресурсів – 11,4 % і ділові послуги – 8 %. Обсяг експорту послуг до країн ЄС у цей період становив 2112,4 млн дол. і скоротився порівняно з дев'ятьма місяцями 2014 р. на 31,9 %. Частка експорту послуг країнам ЄС становила 30,1% від загального обсягу експорту послуг, наданих резидентами України, і проти відповідного періоду 2014 р. зменшилася на 4,8 в.п. А обсяг експорту послуг до країн СНД у цей період становив 2551,1 млн дол. і скоротився порівняно з дев'ятьма місяцями 2014 р. на 19,6 %. Частка експорту послуг країнам СНД становила 36,3 % від загального обсягу експорту наданих резидентами України, у тому числі Російській Федерації – 31,8 %. Причому обсяг послуг наданих Російській Федерації скоротився порівняно з дев'ятьма місяцями 2014 р. на 20,3 %.

А найбільшу частку в загальному обсязі імпортованих Україною послуг за дев'ять місяців 2015 р. становили транспортні послуги – 21,8 %, послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю, – 16,6 %, державні та урядові – 15 %, ділові – 13,3 %, послуги, пов'язані з подорожами, – 12,9 %, послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні – 10,1 %. Обсяг імпорту послуг з країн Європейського Союзу в Україну протягом цього періоду становив 1822,5 млн дол. і скоротився порівняно із січнем – вереснем 2014 р. на 22,6 %. Частка імпорту послуг із країн ЄС становила 48,9 % від загального обсягу імпорту наданих резидентами України. А обсяг імпорту послуг із країн СНД в Україну за дев'ять місяців 2015 р. період становив 655,9 млн дол. і скоротився порівняно з дев'ятьма місяцями 2014 р. на 28,9 %. Частка імпорту послуг із

країн СНД становила 17,3 % від загального обсягу імпорту послуг, наданих Україні.

Згідно з інформацією Державної служби статистики України, зовнішньоторговельний баланс України за січень – вересень 2015 р. зведений з профіцитом 3,24 млрд дол., що на 12,4 % менше показника за відповідний період минулого року (3,7 млрд дол.). При цьому позитивне сальдо торгівлі товарами та послугами з країнами СНД протягом означеного періоду скоротилося в 1,7 раза – до 195 млн дол., а з іншими країнами світу – на 9,8 % (до 2,05 млрд дол.). У тому числі дефіцит зовнішньої торгівлі з країнами ЄС зріс на 5 % – до 2,04 млрд дол. Профіцит торгівлі товарами за дев'ять місяців 2015 р. зріс на 28 % – до 737 млн дол. При цьому дефіцит торгівлі товарами з країнами СНД зменшився на 9,2 % – до 1,75 млрд дол. А профіцит торгівлі товарами з іншими країнами світу незначно скоротився до 2,48 млрд дол., на тлі зменшення дефіциту торгівлі з країнами ЄС на 15 % – до 1,9 млрд дол. Водночас профіцит торгівлі послугами в січні – вересні 2015 р. зменшився на 21 % – до 3,24 млрд дол. Причому профіцит торгівлі послугами з країнами СНД зменшився на 16 % – до 1,9 млрд дол., а з іншими країнами світу – на 28 % (до 1,34 млрд дол.), у тому числі з країнами ЄС – у 2,6 раза (до 289,9 млн дол.). Як зазначають у Держстаті України, для уникнення подвійного обліку, із загальної суми зовнішньоторговельного балансу була вирахувана вартість послуг з переробки давальницької сировини, яка за дев'ять місяців цього року становила в експорті 785,6 млн дол., а в імпорті – 56,9 млн дол. (у 2014 р. – 1,03 млрд дол. і 34,3 млн дол. відповідно).

Однак форма обліку Держстатом України вітчизняної зовнішньої торгівлі є неповною стосовно дрібного бізнесу. Водночас ці аспекти вітчизняної зовнішньої торгівлі враховуються Національним банком України при складанні платіжного балансу України. Зокрема, дані НБУ враховують, зокрема, неформальну торгівлю та приватний туризм. А саме ці напрями вітчизняної зовнішньоекономічної діяльності формують додаткові потоки імпорту товарів і послуг в Україну. Відповідно опублікованій НБУ статистиці платіжного балансу, негативне сальдо зовнішньої торгівлі України за дев'ять місяців 2015 р. становило 0,44 млрд дол., що в 6,7 раза краще від аналогічного показника дев'яти місяців 2014 р.

Підсумовуючи проведений вище аналіз змін у товарній та географічній структурі експорту-імпорту товарів і послуг України, зазначимо, що чергова трансформація української зовнішньої торгівлі, яка розпочалася в результаті глобальної фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр., протягом 2014–2015 рр. не лише істотно прискорилась, а й набула нових ознак. Останні пов'язані, насамперед, з гібридною війною, яку Росія веде проти України. І російсько-українські економічні відносини, по суті, так чи так стали однією зі складових цієї війни.

У результаті, як показують наведені вище статистичні дані, різко послабшали економічні зв'язки з Росією, а певною мірою – і деякими іншими державами СНД, насамперед країнами-членами Митного союзу. У цілому зазначену тенденцію, особливо стосовно економічних зв'язків з Росією, можна

вважати такою, що зберігатиметься і в середньотерміновій перспективі. Росія, наприклад, погрожує запровадити ембарго на поставку в РФ українських аграрних товарів, а також підняти мита на ряд українських товарів, тобто, по суті, вийти із зони вільної торгівлі щодо деяких товарів з початку 2016 р. у зв'язку з набуттям чинності Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Як підкреслила заступник міністра економічного розвитку і торгівлі України, торговий представник України Н. Микольська, такими обмеженнями Росія погрожує Україні вже давно. Цей шантаж почався ще кілька місяців тому, а просто нещодавно це оголосили офіційно. Росія вже фактично ввела обмеження щодо 25 видів товарів українського виробництва, які експортують до РФ. Хоча багато з тих товарів, які російська сторона хоче заборонити, вже давно не експортуються з України в РФ. Утім, експорт аграрних товарів становить лише 1,9 % від загального обсягу експорту українських товарів до РФ, тобто говорити про значні втрати не варто. За найгіршого сценарію український експорт до РФ скоротиться на 600 млн дол., а за більш реалістичними підрахунками – на 400 млн дол.

Тим часом міністр аграрної політики України О. Павленко висловив упевненість у тому, що продовольче ембарго з боку РФ не приведе до негативних наслідків для вітчизняного сільського господарства. Адже, згідно з офіційною статистикою на сьогодні країни СНД посідають лише 11 місце в структурі українського експорту харчової й аграрної продукції. Для порівняння він відзначив, що на Азію й Африку припадає 47,3 % цього експорту, а ще 14 % – на країни Європейського Союзу. На сьогодні найбільше залежать від російського ринку українські постачальники молока, яловичини, свинини, овочів і фруктів. Судячи з попередніх розрахунків, саме втрати в цих категоріях товарів спостерігатимуться основні збитки вітчизняних експортерів. За повідомленням ЗМІ, після оголошення російського ембарго українські виробники прискорили процес підвищення якості власної продукції відповідно до основних міжнародних стандартів. Нещодавно аграрії сповістили, що будуть лобювати повну заборону на імпорту усіх без винятку продуктів харчування й сільськогосподарської продукції з Російської Федерації.

Погіршення російсько-українських економічних відносин так чи так позначилося на торгівлі України з іншими країнами СНД, наслідком чого стали, як зазначалося вище, доволі високі темпи скорочення експортно-імпортних операцій саме з цією групою країн. По-перше, у цьому випадку проявилася належність, наприклад, Білорусі та Казахстану до Митного союзу, провідна роль у якому належить Росії. По-друге, погіршення російсько-українських відносин ускладнило економічні зв'язки України з державами Закавказзя та Центральної Азії, які транзитом здійснюються через територію Росії. І, нарешті, не слід забувати, що багато в чому однотипний, сировинний (напівсировинний) характер економік пострадянських держав є важливим чинником, що значною мірою ускладнює та обмежує зв'язки між ними. З одного боку, всі перелічені вище чинники негативно позначаються на українській торгівлі з іншими пострадянськими державами, з іншого – однотипний характер економічних проблем, з якими стикаються пострадянські держави, створює певні додаткові

можливості для українських підприємств щодо експансії на ці ринки, їм до речі часто доволі добре знайомі.

Водночас треба визнати, що сферою вітчизняної експортної діяльності, яка, мабуть, найбільше потерпає від нинішнього погіршення російсько-українських відносин, є аерокосмічна галузь. Однак гібридна війна і пряма військова агресія Росії в Криму і на Донбасі, по суті, ліквідувала для України можливості співробітництва у військово-технічній сфері з державою-агресором. Тому на порядку денному перед Українською державою стоїть питання щодо розробки та реалізації заходів, які б дали змогу зберегти вітчизняний аерокосмічний потенціал і сприяти експансії українських підприємств на міжнародних ринках відповідних товарів і послуг, альтернативних російському.

Узагалі питання розвитку саме високотехнологічного експорту є для України вельми актуальним. Значна частина такого експорту до останнього часу орієнтувалася на Росію та інші країни СНД. Нині ж для високотехнологічного українського експорту, по суті, закотився лише російський ринок. Що ж стосується інших держав СНД, навіть членів Митного союзу, то їх ринки не слід вважати втраченими для українських товаровиробників. Адже, по-перше, двосторонні відносини України з цими державами є цілком дружніми, на відміну від відносин з Росією. А, по-друге, не варто переоцінювати можливості російського втручання у двосторонні відносини України з іншими пострадянськими державами. Взагалі, у контексті різкого погіршення останнім часом російсько-українських відносин, найбільш вразливим виявляється експорт продукції вітчизняної космічної галузі. І саме вона потребує найбільшої державної уваги та підтримки.

Це, звичайно, не означає, що на відповідну увагу та підтримку не заслуговують інші сфери українського експорту. Але попит на продукцію інших галузей українського експорту не настільки специфічний як попит на продукцію вітчизняної космічної промисловості. Наприклад, доволі успішно останнім часом просуває на міжнародні ринки свою продукцію вітчизняне літакобудування. При цьому треба брати до уваги, що переважна частина вітчизняної високотехнологічної продукції належить до категорії інвестиційних товарів, попит на які вельми нерівномірний у часовому вимірі. Тому експорт української високотехнологічної продукції необхідно координувати з відповідними заходами кредитної, податкової та інвестиційної підтримки її виробництва. Тільки так можна забезпечити міцні позиції цього сегмента української промисловості на міжнародних ринках. І в цій сфері держава має відігравати виняткову роль.

Останнім часом в Україні доволі багато надій покладається на зростання вітчизняного експорту завдяки початку функціонування зони вільної торгівлі з ЄС з 1 січня 2016 р. Але експортна діяльність в умовах функціонування зони вільної торгівлі з ЄС вимагає від української сторони не просто покращення організації цієї роботи, а переведення її на якісно новий рівень. Причому стосується ця вимога і діяльності підприємств, і діяльності державних органів. Водночас іноді висловлюється думка, що після початку функціонування зони вільної торгівлі з ЄС імпортна європейська продукція витіснить з нашого

внутрішнього ринку товари українського виробництва. Однак експерти наголошують, що за нинішнього обмінного курсу євро до гривні такі побоювання є безпідставними, оскільки цінова конкуренція на вітчизняному ринку поки більше сприяє українським товаровиробникам, ніж європейським. Щоправда, як демонструє і вітчизняний, і міжнародний досвід, постійно покладатись на переваги виключно цінової конкуренції не варто.

Як показав проведений вище аналіз, де-факто доволі радикальна трансформація української зовнішньої торгівлі як у галузевому, так і в географічному плані вже відбувається. При цьому вкрай важливо домогтися того, щоб в процесі цієї трансформації українська економіка не пішла шляхом деіндустріалізації. Звичайно, Україна повинна використовувати на світовому ринку свої конкурентні переваги у сфері виробництва продовольства. Тим більш, що зростання світового попиту на продовольство робить його вагомим інструментом не лише у сфері геоekonomіки, а й у сфері геополітики. Однак Україні при цьому вкрай важливо підвищувати у своєму експорті питому вагу продукції з високою часткою доданої вартості, особливо високотехнологічної продукції. І тут діяльність бізнесу й держави повинна об'єднуватись на основі національної зовнішньоторговельної політики. Зокрема підприємці та експерти доволі багато нарікають на незадовільну роботу посольств і торгових представництв України за кордоном з підтримки просування українських товарів і послуг на іноземні ринки. За умов нинішнього загострення міжнародної конкуренції збереження й надалі усталеного рівня роботи українських представництв за кордоном щодо підтримки вітчизняного експорту загрожуватиме його подальшою стагнацією, а в деяких сегментах ринку – і скороченням обсягів експорту.

Із вдосконаленням товарної структури українського експорту органічно пов'язані й проблеми його географічної диверсифікації, які нині є вельми актуальними. Як наголошують фахівці Національного інституту стратегічних досліджень, зберігається висока концентрація зовнішньоторговельної діяльності України (понад 70 % збуту вітчизняних товарів забезпечують усього 18 країн, і більш 80 % імпорту надходить також з 18 країн), існує значний нереалізований потенціал розширення географії торгівлі. Утім, щоб таке розширення було ефективним і мало усталений характер, воно повинно спиратися саме на диверсифіковану товарну структуру зовнішньої торгівлі. Так, у відповідь на запровадження Росією торгових санкцій проти Туреччини за збитий російський військовий літак в українських ЗМІ з'явилися заяви щодо можливості поставок на турецький ринок українського продовольства. Звичайно, завоювання будь-якого нового ринку важливе для розширення експорту. Однак для досягнень довготривалих успіхів у зовнішній торгівлі, вони повинні базуватися на зваженій стратегії міжнародної конкуренції відповідної національної економіки.

Що ж стосується імпорту товарів і послуг в Україну, то, поряд з успіхами з диверсифікації постачальників енергоносіїв, не варто забувати і про поставки в Україну інвестиційних товарів, особливо машин і обладнання, необхідних для модернізації української економіки. Не втрачає своєї актуальності й питання

розвитку в Україні виробництв з імпортозаміщення різних товарів. Тим більш, що створення повноцінної зони вільної торгівлі з Європейським Союзом, дешева українська робоча сила та обмінний курс гривні, який очікується на найближчі роки, цьому сприятимуть (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: Державна служба статистики (<http://www.ukrstat.gov.ua>); Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво (<http://www.bank.gov.ua>); Биржевой лидер (<http://www.profi-forex.org>). – 2015. – 24.10; Дзеркало тижня. – 2015. – № 46; Минфин (<http://minfin.com.ua>). – 2015. – 23.06, 17.11; Новое время (<http://nv.ua>). – 2015. – 18.11; РБК-Україна (<http://www.rbc.ua>). – 2015. – 16.11; Сегодня (<http://www.segodnya.ua>). – 2015. – 4.06; Телеканал новин «24» (<http://24tv.ua>). – 2015. – 19.11; INSIDER (<http://www.theinsider.ua>). – 2015. – 16.11).*

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Корпоративне співробітництво

У рамках свого візиту до установ Західного наукового центру НАН України та МОН України Нобелівський лауреат у галузі хімії, професор Корнельського університету (США) Р. Гофман 2 жовтня 2015 р. відвідав Інститут народознавства НАН України (м. Львів) і зустрівся з директором зазначеної установи академіком НАН України С. Павлюком.

Професор Р. Гофман висловив свою зацікавленість в ознайомленні з народною культурою українців і національних меншин (насамперед євреїв), які впродовж тривалого часу проживали та проживають на території сучасної України. Під час зустрічі вчені обговорили інтенсивність дослідження буття єврейської національної меншини, виявлення, збереження та популяризацію її культурних побутових цінностей.

Академік НАН України С. Павлюк поінформував Р. Гофмана щодо численних закордонних (зокрема, до Ізраїля, Австрії, Німеччини, Польщі) виставок пам'яток єврейської культури, які вже понад півстоліття зберігаються в Музеї етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України.

Під час зустрічі науковці домовилися про створення центру дослідження єврейської історії та культури в м. Жовква (Львівська область), де існує можливість організації постійної експозиції надбань єврейської культури. Учені сподіваються, що фінансову підтримку цього науково-культурного осередку здійснюватимуть зарубіжні установи та громадські організації (*Національна академія наук України (www.nas.gov.ua/UA/news/Pages/contents.aspx?ffn1=ID&fft1=Eq&ffv1=2607).*

Сучасні розробки академічної науки

У вересні 2015 р. експедиція Дочірнього підприємства «Волинські старожитності» ДП «Науково-дослідний центр “Охоронна археологічна служба України”» Інституту археології НАН України здійснила розвідкові дослідження на території Успенського чоловічого монастиря с. Низкиничі (Іваничівський район, Волинська область).

Роботи проведено за сприяння настоятеля монастиря – архімандрита Вікентія та нововолинського краєзнавця Анатолія Шведа. Кілька років тому поруч зі входом до будівлі монастирської церкви в с. Низкиничі провалилася земля. Ченці одразу засипали яму, однак з’явилося припущення, що на місці провалля могло знаходитися підземелля: до зведення церкви в 1643 р. київським воєводою Адамом Киселем на цьому місці розташовувався його замок.

Це було городище так званого бастіонного типу, характерне для XVII ст. – періоду, на який припадає виникнення й розвиток вогнепальної зброї та зміни тактики штурму укріплень. У крипті (склепі) церкви досі зберігається труна брата Адама Кисіля – Миколая. Є ще дві крипти – порожні, оскільки їх було вичищено за часів СРСР.

Археологи проводили дослідження у південній частині городища на ескарпі й на місці засипаного провалля поруч із будівлею монастиря, на південь від якої було закладено розвідковий шурф розмірами 2×4 м і завглибшки близько до 0,8 м від денної поверхні. Культурного шару тут не було виявлено, що засвідчує насипний характер замчища. Поруч із церквою у шурфі розмірами 2×2 м і глибиною 2,2 м від денної поверхні археологи виявили культурний шар XVII ст., представлений керамічними виробами та цеглою-пальчаткою того часу. На жаль, підземель науковці не знайшли: провалля виявилось запливом обводненого ґрунту.

Проте археологи зафіксували, що по всій території майданчика городища, де знаходиться церква і монастирський двір, знято верхній шар ґрунту потужністю до 1 м. Дослідження, здійснені шляхом використання бура, виявили ще декілька цікавих ділянок, де, як припускають учені, можуть бути підземелля.

Продовження робіт у вказаному напрямі заплановано на 2016 р.
(Національна академія наук України
(<http://www.nas.gov.ua/UA/news/Pages/contents.aspx?ffn1=ID&fft1=Eq&ffv1=2599>)

* * *

Нині новітні сенсорні прилади для медичної діагностики розробляють і українські науковці. З-поміж інших можна виділити роботу «Нові біоаналітичні системи медичного призначення», подану для участі в конкурсі на Премію Президента України для молодих вчених 2015 р. Цикл робіт «Нові біоаналітичні системи медичного призначення» було виконано на

базі двох установ: Інституту молекулярної біології і генетики НАН України (Київ) та Інституту біології клітини НАН України (Львів).

У циклі відображено результати розробки монобіосенсорів, біосенсорних систем та хемосенсорів – перспективних аналітичних приладів, які здатні визначати концентрації ряду сполук у біологічних зразках з високою точністю та селективністю. Зокрема, автори розробили сенсори та сенсорні системи для визначення концентрації креатиніну, сечовини, аргініну, амонію, метиламіну, АТФ, глюкози, які мають ряд переваг у порівнянні з існуючими класичними методами аналізу. Ці прилади можуть значно спростити діагностику гострих і хронічних форм таких захворювань, як ниркова, м'язова, тиреоїдна та панкреатична недостатність, дисфункції бронхолегеневої системи, а також деяких видів онкозахворювань.

Автори циклу наукових праць – молоді науковці, кандидати біологічних наук С. Марченко та О. Саяпіна, І. Кучеренко, кандидат хімічних наук Н. Стасюк – всебічно оптимізували роботу таких приладів у рідких середовищах, де відбувається весь каскад реакцій між аналізованими сполуками та селективними елементами сенсорів. Під час створення сенсорних приладів було застосовано сучасні біотехнологічні підходи – іммобілізовані рекомбінантні ферменти (уреаза, аргіназа), різні типи мікро- та наноносіїв, а також різноманітні фізичні перетворювачі, виготовлені на основі сучасних напівпровідникових технологій та електронних схем.

Розроблені монобіосенсори та біосенсорні системи було апробовано на реальних зразках сироватки та діалізату крові, а також на різних медичних препаратах. Проведено метрологічну атестацію деяких біосенсорів і запропоновано методики кількісного визначення метаболітів людини, офіційно затверджені в ДП«Укрметртестстандарт».

Цикл наукових праць «Нові біоаналітичні системи медичного призначення» об'єднує 122 публікації, з яких 42 статті (у тому числі 25 у зарубіжних фахових журналах) і 73 тези доповідей. Роботи авторів мають 105 цитувань у провідних наукових журналах; індекс Гірша робіт, що ввійшли до циклу (відповідно до бази даних Scopus), становить 4; сумарний імпакт-фактор журналів, у яких опубліковані роботи, – 68,7. Практична цінність одержаних результатів виявляється в інноваційних напрацюваннях, зафіксованих 7 патентами України. Загалом цикл – закінчена наукова робота, яка виконувалася протягом шести років (з 2008 по 2014 р.) та ще не відзначалася преміями.

Перевагами розроблених біосенсорних тест-систем є їх висока чутливість, специфічність, швидкість вимірювання та одержання даних, можливість проведення масштабних досліджень навіть у польових умовах та невисока вартість аналізу в цілому. Цикл робіт, виконаний колективом молодих учених, – то вагомий внесок у розробку сучасних, конкурентоспроможних вимірювальних портативних приладів для експресного, інтегрального та селективного визначення речовин, котрі мають важливе значення в сучасній клінічній лабораторній діагностиці.

Протягом двох останніх десятиліть великий інтерес у медиків викликають дослідження в галузі біосенсорів. Біосенсор – це аналітичний прилад, до складу якого входить біологічно-активний компонент (ферменти, антитіла, ДНК, клітинні органели, клітини чи шматочки тканин), що безпосередньо контактують з фізичним перетворювачем: електрохімічним, оптичним, калориметричним чи акустичним. Біологічна складова такого сенсора відповідає за розпізнавання речовини і перетворення сигналу у вигляд, який може зареєструвати фізичний перетворювач. На сьогодні у світі найвідомішими комерційними зразками біосенсорів є глюкометри – прилади для вимірювання рівня глюкози в крові, які, зокрема, широко застосовують під час моніторингу стану хворих на цукровий діабет (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/news/Pages/contents.aspx?ffn1=ID&fft1=Eq&ffv1=2600>)).

* * *

Інститут харчової біотехнології та геноміки НАН України знайшов оптимальні способи виробництва біопалива із сільськогосподарських культур. Вони багато в чому перевершують доступні у світі аналоги. Тепер справа за інвестиціями.

Перший проект – це виробництво пального біоетанолу з цукрового сорго, рослини з високою врожайністю (130 т/га) і вмістом цукру (25–35%). Нині рослинний етанол у світі зазвичай виробляють із зерна (ячменю, пшениці), цукрових буряків, кукурудзи. Але вартість зерна зазвичай висока, а, наприклад, відходи цукрових буряків – узагалі дефіцит. Крім того, спірним залишається питання, наскільки доцільно використовувати продовольчі культури для виготовлення пального. Адже вони, у першу чергу, повинні бути їжею.

Сорго не є продовольчою сировиною, тому такого питання в даному випадку не виникає. Вихід етанолу з цукрового сорго в порівнянні з кукурудзою та цукровим буряком вище в 1,5–2 рази, відповідно потрібно менше землі і затрат на її обробку.

План роботи біопаливного підприємства нагадує цукровий завод, де біомаса перетворюється в сироп з якого виходить паливо. У цьому році вже було встановлено дослідно-промислове обладнання та вироблено 400 т біоетанольного пального і 3000 т твердого біопального з площі в 150 га цукрового сорго. Для запуску повноцінного виробництва, а також удосконалення технології інституту потрібні інвестиції в розмірі 11 млн дол. Термін окупності, за оцінками авторів проекту, становить всього чотири роки.

Другий проект Інституту – це промислове виробництво біодизеля з іншої сільськогосподарської культури, рижію. Біодизель – це паливо, яке добувають з жирів рослинного і тваринного походження. Сучасне виробництво біодизеля дає високий викид шкідливих речовин, традиційний метанольний дизель має посередні фізико-хімічні і екологічні характеристики.

Українські вчені вже створили високопродуктивні сорти рижію, здатні давати 3–4 т насіння з одного гектара з вмістом олії 45–50 %. Вихід біодизеля становить 1–1,4 т на гектар, а прибуток з одного гектара – до 8 тис. грн.

Учені також випробували промислову технологію отримання дизельного біопалива і завершили комплексну роботу з оцінки генофонду рижію. Вже створена дослідно-промислова технологічна лінія з виробництва палива потужністю 1 т біодизеля на добу. Тепер проект шукає інвестиції для створення пілотної установки, закупівлі сировини і матеріалів, досліджень та розробки документації.

Орієнтовна вартість цих робіт становить 4,5–5 млн грн. Результати роботи планується втілювати у виробництво на площі до 1 тис. га в перший рік з перспективою збільшення площі до 50 тис. га.

За оцінками інституту, навіть частковий перехід на альтернативне сумішеве паливо дасть можливість зменшити імпорт нафти на кілька мільйонів тонн на рік. Нині Україна використовує лише близько 40 % палива власного виробництва. А орні землі в цілому використовуються неефективно (зокрема, у зонах, забруднених радіацією).

Україна має всі передумови і причини для розвитку біопаливного виробництва. Це наявність достатньої площі угідь і можливість підняти сільське господарство, а також необхідність зменшити енергозалежність від імпортованих нафти і газу (*РБК-Україна (<http://www.rbc.ua/ukr/analytics/spasti-planetu-ukrainsy-delayut-toplivo-1449247841.html>). – 2015. – 4.12).*

Наукові видання

Міністерство юстиції України зареєструвало новий науковий збірник **«Природа Карпат: науковий щорічник Карпатського біосферного заповідника та Інституту екології Карпат НАН України»**. Співзасновниками видання є Карпатський біосферний заповідник та Інститут екології Карпат Національної академії наук України.

Метою створення цього друкованого засобу інформації є поширення інформації про результати природничих наукових досліджень у Карпатському регіоні, інформування наукових кіл про актуальні питання вивчення біотичного й ландшафтного різноманіття, охорони природи та використання природних ресурсів, сталого розвитку Карпатського регіону та ведення заповідної справи.

Це вітчизняне видання за цільовим призначення є науковим із загальнодержавною сферою розповсюдження. Передбачена публікація статей українською та англійською мовами. Виходитиме один раз на рік.

Передбачається, відповідно до чинних вимог, забезпечити включення цього видання до переліку наукових фахових видань України й до міжнародних наукометричних баз даних.

Плата за публікацію матеріалів не передбачена. Всі подані до друку статті будуть рецензовані незалежними рецензентами.

На думку засновників, видання наукового щорічника сприятиме об'єднанню науковців різних напрямів і спеціалізацій у справі дослідження природи Карпат. А необхідність цього є чималою, адже для Карпатського регіону властиві ще значні запаси природних ресурсів та унікальна в Україні й

світі біота, зокрема, тут знаходиться українська частина (як єдиний природний об'єкт України) українсько-словацько-німецького об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини», близько 150 видів тварин та 225 видів рослин, що включені до Червоної книги України, а ще десятки включені до Міжнародної Червоної книги, Європейських червоних списків, охороняються Бернською конвенцією тощо.

Але в горах порушена екологічна рівновага, почастишали катастрофічні паводки, селі та зсуви, проблематичним стає водопостачання місцевого населення, панує бідність і безробіття, регіон належить до економічно депресивних і є однією з найбільш і слаборозвинених частин України.

Процес розвитку в Українських Карпатах зосереджується, здебільшого, на експлуатації природно-ресурсного потенціалу. Спостерігається надмірне суцільне вирубування лісів та безсистемна туристично-рекреаційна забудова високогірних територій, що призводить до руйнування унікальних екосистем, зокрема оселищ рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин.

Особливу загрозу становлять проекти будівництва гідроелектростанцій на гірських річках та освоєння родовищ нафти, газу та інших корисних копалин, навіть у зонах розташування природоохоронних територій, екологічно небезпечні тенденції закріплюються в регіональних схемах планування територій тощо.

Повільно впроваджуються вимоги Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат та Протоколів «Про збереження і стале використання біологічного та ландшафтного різноманіття до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, підписаний в м. Київ 22 травня 2003 р.» і «Про стале управління лісами до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат» тощо.

У зв'язку з цим, наукові праці й науково-практичні рекомендації, які будуть опубліковані на сторінках збірника, сприятимуть не тільки активізації досліджень, але й допомогатимуть збереженню природи та організації сталого природокористування в Карпатах.

Запрошують науковців, які вивчають природу Карпат у вищих навчальних закладах, науково-дослідних і природоохоронних установах та всіх природодослідників, надсилати, у відповідності до правил публікацій у фахових виданнях (вимоги до оформлення рукописів аналогічні вимогам до тематичного збірника Інституту екології Карпат НАН України, їх можна знайти за посиланням <http://ftp.ecoinst.org.ua/rules.pdf>), до адміністрації Карпатського біосферного заповідника (90600, м. Рахів, вул. Красне плесо, 77; sbr-rakhiv@ukr.net, довідки за тел.03132 2-21-93; 03132 2-27-57), свої матеріали, обсягом не більше 12 сторінок, для опублікування.

Перший випуск збірника має вийти у світ орієнтовно в II кварталі 2016 р. **(Закарпаття онлайн (<http://zakarpatty.net.ua/News/148220-Miniust-zareiestruvav-novyj-naukovyj-zbirnyk-prysviachenyi-doslidzhenniu-pryrody-Karpat>). – 2015. – 25.11).**

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

15 червня 2015 р. НТУУ «КПІ» відвідав Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Корея в Україні Сол Кьон-Хун та військовий аташе Посольства Республіки Корея Чої Хйонг-Сок.

Гості зустрілися з ректором КПІ академіком НАН України М. Згуровським і обговорили питання співпраці з університетом. У зустрічі також узяли участь проректор університету з міжнародних зв'язків член-кореспондент НАН України С. Сидоренко, заступник проректора з наукової роботи В. Барбаш, генеральний директор Наукового парку «Київська політехніка» Я. Кологривов, керівник Стартап-школи КПІ Sicorsky Challeng I. Малюкова та науковці університету.

Для очільника південнокорейської дипломатичної місії та його колеги співробітники університету зробили низку презентацій. Науковий парк «Київська політехніка» та його проекти представив його генеральний директор Я. Кологривов. Він також розповів про розроблену науковцями університету переносну установку для очищення води в польових умовах «Сова». Масштабну космічну програму КПІ та її первістка – перший український студентський наносупутник «PolyITAN-1», який нині перебуває на навколосезній орбіті, представив її керівник Борис Рассамакін. Про проект безпілотного літального апарату класу «міні» Spectator розповів його автор Р. Карнаушенко.

Сол Кьон-Хун і Чої Хйонг-Сок також ознайомилися з розробками, які підтримує Фонд науково-технічного розвитку України ім. В. С. Михалевича, – системою аудиту безпроводних Wi-Fi мереж «Ратибор» (її представляв О. Галущенко) та ін. (*Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»* (<http://kpi.ua/node/10641>). – 2015. – 15.06).

* * *

Студентка четвертого курсу Інституту фізико-технічних та комп'ютерних наук С. Косар стала співавтором наукової публікації в престижному журналі Nature Scientific Reports. Українська студентка долучилася до наукової роботи в лабораторії професора Такехіко Кітаморі під час стажування в Токійському університеті влітку 2014 р. Вона взяла участь у проекті з розробки ефективних фотокаталізаторів для розкладу води під дією сонячного світла. Проект об'єднав зусилля інтернаціональної команди вчених з трьох найбільших наукових центрів Японії – Токійського університету (The University of Tokyo), Національного інституту матеріалознавства (National Institute of Material Science, NIMS) та Національного інституту провідних індустріальних наук і технологій (National Institute of Industrial Science and Technology, AIST).

С. Косар взяла участь у ретельних експериментах з оптимізації трьохкомпонентних наноструктур та їх дослідженнях методами скануючої

електронної мікроскопії, рентгеноструктурного аналізу та оптичної спектроскопії. У результаті вдалося встановити новий світовий рекорд в ефективності фотокаталітичної генерації водню під дією сонячного світла в 8,1 % *(Від і До* http://vidido.ua/index.php/pogliad/article/naukovu_stattju_studentki_chnu_opublikovali_u_prestizhnomu_zhurnali/). – 2015. – 17.06).

* * *

9 червня в НТУУ «КПІ» відбулася IV Міжнародна конференція «Інтелектуальні енергетичні системи – ESS'15». Організаторами конференції виступили Національна академія наук України, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» та ін.

У роботі конференції взяли участь майже 200 науковців і співробітників ІЕЕ, ФЕА, ФЕЛ НТУУ «КПІ», спеціалісти із інших міст України та зарубіжні гості з Польщі, Молдови, Казахстану. Буде заслухано і обговорено 75 доповідей.

У день відкриття учасники заслухали п'ять пленарних доповідей: «Smart Grid – пріоритети сучасної науково-технічної та іноваційної політики» (директор Інституту енергозбереження та енергоменеджменту НТУУ «КПІ», професор С. П. Денисюк, академік НАН України Б. С. Стогній, директор Інституту електродинаміки НАН України О. В. Кириленко); «Керовані компактні електропередачі 110-750 кВ» (В. М. Постолатий з Інституту енергетики Академії наук Молдови); «High capacity converters for special applications» (Ryszard Strzelecki з Інституту електротехніки Морського університету м. Гдиня, Польща); «Залежність додаткових втрат в трифазних системах електропостачання від реактивної потужності і пульсацій миттєвої активної потужності» (Г. Г. Жемеров з Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» і Д. В. Тугай з Харківського національного університету міського господарства ім. А. М. Бекетова); «Інтелектуальна система автоматичного управління технологічними об'єктами на базі СПЛК SIMATIC S7-1200» (А. А. Компесбаєва, О. С. Кім, А. М. Ауєзова, З. В. Абдуліна - всі автори з Некомерційного акціонерного товариства «Алматинський університет енергетики та зв'язку», Казахстан).

Далі науковці працювали по секціях у Науково-технічній бібліотеці НТУУ «КПІ» *(Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»* <http://kpi.ua/15-06-09>). – 2015. – 9.06).

* * *

НТУУ «КПІ» відвідали керівники провідних французьких технічних університетів – генеральний директор Е. Політехнік (École Polytechnique – Політехнічна школа, Париж) Ів Доме, директор Національної вищої школи високих технологій (École Nationale Supérieure de Techniques Avancées – ENSTA ParisTech, Париж) Е. Крепон і президент Університету міста Ле Ман Рашід Ель Гержума.

Візиту передував українсько-французький форум вищих навчальних закладів і наукових установ, який відбувся 23 червня в Міністерстві науки і освіти України. Участь у ньому взяли керівники французьких та українських університетів, а також Надзвичайний і Повноважний Посол Франції в Україні А. Ремі, перший заступник міністра І. Совсун і заступник міністра М. Стріха. На форумі було підписано ряд угод: про співпрацю між Конференцією президентів університетів CPU, Конференцією директорів інженерних шкіл Франції CDEFI і Радою Співки ректорів вищих навчальних закладів України та Асоціацією ректорів вищих технічних навчальних закладів України; між окремими французькими та українськими вишами тощо. Серед них – договори про подвійні магістерські дипломи між Політехнічною школою Парижу (École Polytechnique) та НТУУ «КПІ»; про співробітництво між Національною вищою школою високих технологій (ENSTA ParisTech) та НТУУ «КПІ»; про співробітництво між École Polytechnique, ENSTA ParisTech, НТУУ «КПІ» та Науковим парком «Київська політехніка»; про співробітництво між Університетом міста Ле Ман та НТУУ «КПІ».

У НТУУ «КПІ» І. Доме та Е. Крепон представили українським колегам свої інженерні школи, а київські політехніки, у свою чергу, зробили для них низку презентацій: про НТУУ «КПІ» та інноваційні платформи Наукового парку «Київська політехніка» розповів ректор університету академік НАН України М. Згуровський, а про роботи в рамках програм «Наносупутники», «Безпілотні літальні апарати», «Міжорбітальний космічний транспортний комплекс» та «Кібернетична безпека» – керівники зайнятих у них груп дослідників.

Після презентацій учасники зустрічі обговорили напрями та перспективи співпраці і домовилися про подальші спільні дії, що мають наповнити положення підписаних угод конкретним змістом.

24 червня НТУУ «КПІ» відвідав президент Університету міста Ле Ман Рашід Ель Гержума. Під час зустрічі, участь у якій взяли ректор КПІ М. Згуровський, перший проректор Ю. Якименко, проректор з питань міжнародної співпраці С. Сидоренко та інші, мова йшла про галузі, у яких співпрацюватимуть університети (це, насамперед, лінгвістика, обчислювальна математика, оптичні технології, хімічні технології, менеджмент, фінанси тощо). За результатами зустрічі учасники домовилися підготувати і підписати спільний протокол, який стане додатком до укладеної напередодні угоди про співпрацю (*Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»* (<http://kpi.ua/node/10646>). – 2015. – 24.06).

* * *

Відбувся візит делегації Конференції академічних шкіл Польщі (KRASP) в Україні, спрямований на започаткування масштабного науково-освітнього проекту співпраці між вишами України та Польщі. Учасників семінару привітав Надзвичайний і Повноважний Посол Польщі в Україні Г. Литвин. На семінарі представники Співки ректорів ВНЗ України на чолі з академіком Л. Губерським обговорили з польськими колегами вже наявні

спільні проекти між вишами двох країн, перспективи створення аналогічних навчальних планів, запровадження подвійних дипломів і обмінів науковцями. Президент Національної ради науки та вищої освіти Польщі пан Є. Возніцький презентував детальний аналіз окремих прикладів співпраці на фоні порівняння систем вищої освіти наших країн.

Тісна співпраця між Київським національним університетом ім. Тараса Шевченка та Університетом м. Констанц (Німеччина) дозволила налагодити програму мобільності, надавши можливість бакалаврам, магістрам, аспірантам та науковим співробітникам університету протягом 1–3 місяців проходити стажування в Університеті м. Констанц.

Основним кандидатам на участь у програмі обміну надається можливість відвідувати лекції, працювати в бібліотеці та в лабораторіях Університету м. Констанц, проводити наукові дослідження за тематикою курсових, дипломних і дисертаційних робіт.

Під час зустрічі на факультеті кібернетики П. Крот і М. Покойовий обговорили з деканом факультету кібернетики деканом факультету соціології А. Анісімовим, доцентом А. Горбачиком та представниками цих підрозділів найближчі перспективи співпраці між спорідненими факультетами обох університетів та плани роботи на майбутнє, зокрема можливості співробітництва з іншими факультетами і розвитку міждисциплінарних наукових проектів.

Представники університетів обговорили план організації осінньої школи для студентів Київського національного університету ім. Тараса Шевченка таких спеціальностей як інформатика, прикладна математика, економіка, статистика, інших фізико-математичних дисциплін. Останні матимуть змогу прослухати лекції іноземних професорів та дізнатися більше про можливості стажування й навчання у Німеччині. У цей час викладачі нашого університету отримують можливість поспілкуватись із зарубіжними колегами щодо організації спільних наукових проектів та розвитку освітньої діяльності.

Досвід роботи з Університетом м. Констанц вкотре засвідчує, що міжнародна співпраця між університетами відкриває нові шляхи для генерації ідей, формування інноваційних процесів, отримання якісно нових результатів від виконання спільних проектів *(КНУ імені Тараса Шевченка Інформаційно-обчислювальний центр університету (<http://www.univ.kiev.ua/news/6646>). – 2015. – 8.06).*

* * *

У ННІ «Інститут геології» науковці КНУ ім. Тараса Шевченка зустрілися з представниками Департаменту природних ресурсів Канади: директором міжнародного відділу сектору наук про Землю Кеннетом Ко та завідувачем відділу досліджень природних ресурсів Канади В. Костильовим. Канада пропонує тісне співробітництво у вивченні нафтогазового потенціалу нетрадиційних скупчень вуглеводнів, у першу чергу – сланцевого газу. Вчені обговорили можливості співробітництва в галузі наукових досліджень, геологічної освіти, закордонного стажування студентів та аспірантів

університету (*КНУ імені Тараса Шевченка. Інформаційно-обчислювальний центр університету* (<http://www.univ.kiev.ua/news/6650>). – 2015. – 09.06).

* * *

КНУ ім. Тараса Шевченка підписав угоди про співпрацю з п'ятьма вишами Франції. У рамках форуму відбулося налагодження тісного освітнього і наукового співробітництва з французькими вишами, обмін досвідом щодо впровадження реформ, а також створення міжнародної дослідницької лабораторії.

23 червня в Міністерстві освіти і науки України сторони підписали низку важливих угод. Отже, співпрацюватимуть французька Конференція президентів університетів CPU та наша Рада Співки ректорів вищих навчальних закладів, а також Конференція директорів інженерних шкіл Франції CDEFI та Асоціація ректорів вищих технічних навчальних закладів України. Підписано договір про створення Асоційованої міжнародної лабораторії у галузі фізики високих енергій (IDEATE). Створять її спільними зусиллями Національного центру наукових досліджень Франції (CNRS), Комісаріату ядерної та відновлювальної енергій (CEA), НАН України, Університету Париж 11, КНУ ім. Тараса Шевченка та ХНУ ім. Каразіна. Також Міністерство освіти і науки України та Агентство гарантії якості вищої освіти України підписали Протокол про співробітництво з Високою радою оцінювання наукових досліджень та вищої освіти Франції (HCERES).

КНУ ім. Тараса Шевченка (в особі першого проректора О. К. Закусила) у свою чергу підписав низку угод з такими університетами:

- Університет міста Ле Манн;
- Університет міста Кан, Нижня Нормандія;
- Вища національна школа передових технологій ПаріТек;
- Вища політехнічна школа м. Париж;
- Паризький національний інститут східних мов та цивілізацій.

Під час проведення форуму у міністерстві, учасники обговорили питання оцінювання якості вищої освіти, інтенсифікації академічної мобільності між Україною та Францією, участі студентських організацій в управлінні вишами, а також продовження робочих зустрічей з партнерами з регіонів (Харкова, Дніпропетровська, Львова й Вінниці) (*КНУ імені Тараса Шевченка. Інформаційно-обчислювальний центр університету* (<http://www.univ.kiev.ua/news/6676>). – 2015. – 23.06).

Аерокосмічна і авіаційна галузі

15–17 червня голова ДКА О. Уруський взяв участь у Міжнародному авіаційно-космічному салоні Ле Бурже 2015, у рамках якого провів ряд важливих зустрічей з керівниками іноземних космічних агентств. 15 червня голова ДКА зустрівся з адміністратором Національного центру космічних досліджень Франції (CNES) Жан-Івом Ле Галлем. Темою зустрічі було

обговорення можливостей двосторонньої співпраці. Голова ДКА поінформував керівника CNES про нову космічну стратегію України до 2022 року та про пріоритетні напрями космічної діяльності нашої держави, серед яких дистанційне зондування Землі та космічні наукові програми. Ле Галь, в свою чергу, повідомив про важливість питання дослідження змін клімату, яким наразі переймається CNES та запросив голову ДКА взяти участь у обговоренні спільної декларації голів космічних агентств, запропонованої CNES для затвердження під час саміту голів космічних агентств в Мексиці у вересні 2015 р.

Крім того, 15 червня голова ДКА взяв участь у зустрічі, організованій CNES та Міжнародною академією астронавтики, з метою обговорення проекту згаданої декларації голів космічних агентств щодо змін клімату та попередження природних катастроф. У зустрічі взяли участь також керівники космічних відомств Німеччини, Великобританії, Польщі, Італії, Казахстану, Іспанії, Угорщини та інші.

16 червня голова ДКА разом з керівниками підприємств космічної галузі зустрівся з генеральним директором Європейського космічного агентства Ж.-Ж. Дорденом. Під час переговорів українською стороною було порушено питання щодо започаткування процесу підготовки до укладення між Україною та ЄКА «Угоди європейської країни, що співпрацює з ЄКА». За результатами зустрічі підтверджено домовленість щодо проведення переговорів на рівні експертів ДКА та ЄКА стосовно визначення європейських космічних проєктів, у яких можлива участь українських підприємств. Зустріч відбудеться 8 липня 2015 р. у Центрі космічних досліджень та технологій ЄКА (м. Нордвейк, Нідерланди).

16 червня також проведено зустріч голови ДКА з головою Аерокосмічного комітету Республіки Казахстан (Казкосмос) Т. Мусабаєвим. Під час обговорення питань співпраці у сфері космічної діяльності сторони підтвердили взаємну готовність до подальшого розвитку такого співробітництва. З цією метою було досягнуто домовленості щодо створення спільних робочих груп за окремими напрямками співпраці для визначення нових спільних проєктів (*Державне космічне агентство України* (<http://www.nkau.gov.ua/nsau/newsnsau.nsf/HronolU/24B5F4EF8B44519AC2257E6700292930?OpenDocument&Lang=U>). – 2015. – 17.06).

* * *

17 червня 2015 р. на виставці Ле Бурже відбулась зустріч голови ДКА О.С. Урського з керівником Німецького аерокосмічного центру (DLR) Й.-Д. Вернером. О. Урський наголосив, що стратегічною метою України у сфері космічної діяльності сьогодні є вступ до Європейського космічного агентства (ESA). Також голова ДКА повідомив керівнику DLR, який з 1 липня 2015 р. приступає до виконання обов'язків Генерального директора ESA, про заплановані експертні переговори між ЄКА та ДКА в Європейському центрі космічних досліджень та технологій (м. Нордвейк, Нідерланди), де будуть обговорюватись питання спільних напрямів співпраці.

Й.-Д. Вернер у свою чергу зазначив, що було б доцільно після зазначених переговорів провести зустріч делегації ДКА з керівництвом ЄКА, попередньо у серпні цього року. Метою такої зустрічі буде обговорення результатів переговорів та визначення наступних спільних кроків.

Також під час зустрічі було підписано Регламент Українсько-німецького спільного координаційного комітету з питань співробітництва у космічній сфері. Зазначений комітет створений на виконання Рамкової угоди між ДКА та ДЛР щодо співробітництва у сфері космічної діяльності, підписаної в травні 2008 р. та з метою розширення напрямів та форм співпраці (*Державне космічне агентство України* (<http://www.nkau.gov.ua/nsau/newsnsau.nsf/HronolU/E17C2B101B7234C8C2257E67005071C0?OpenDocument&Lang=U>). – 2015. – 17.06).

* * *

19 червня виповнився рік з дня виведення на навколоземну орбіту першого українського наносупутника «PolyITAN-1». Цей космічний апарат формату «Cubesat» масою 1 кг і розмірами 10x10x10 сантиметрів створила група науковців, інженерів та студентів теплоенергетичного і радіотехнічного факультетів, факультету електроніки, а також Інституту телекомунікаційних систем НТУУ «КПІ» під керівництвом кандидата технічних наук Бориса Рассамакіна. Для відстеження його польоту і проведення запланованих досліджень в університеті було створено центр керування польотом з необхідним випробувальним обладнанням.

Метою запуску супутника «PolyITAN-1» є відпрацювання технологічних режимів польоту; перевірка енергетики розроблених в університеті сонячних джерел живлення; адаптація до умов космосу і вдосконалення для майбутніх польотів цифрових каналів передачі інформації із супутника на Землю та команд управління ним; дослідження впливу космічного простору на роботу електронних підсистем супутника та інше.

Саме в центрі керування за рік після запуску «PolyITAN-1» зібралися розробники наносупутника й дослідники, які працюють у цьому проекті та над розробкою наступного апарату серії «PolyITAN». Власне, більшість з них й так зустрічається практично щодня, адже перший український наносупутник, на відміну від багатьох космічних апаратів, які в ніч з 19 на 20 червня минулого року стартували разом з ним (нагадаємо, тоді ракета-носій «Дніпро» доставила у космос 33 супутники, створені вченими 17 країн світу), і досі перебуває на орбіті, і його сигнали несуть дуже цінну інформацію про роботу його систем і підсистем. Тож за рік отримано доволі значний її масив. Частина цієї інформації враховується при підготовці до запуску наступного наносупутника в рамках космічної програми КПІ, частину вже використано для удосконалення управління апаратом на орбіті. Зокрема, деякі корективи внесено в роботу підсистем радіозв'язку, програмне забезпечення; розміщення, склад і роботу антенного модуля тощо.

За словами, проректора університету з наукової роботи, академіка НАН України М. Ільченка, який також брав участь у цій зустрічі, важливо й те, що

всі ці місяці зв'язок з апаратом є, і що з завданнями, які ставилися перед «PolyITAN-1», а це перевірка на практиці усіх підсистем супутника і його роботи в цілому, він упорався успішно. Тож цілком логічним стало запрошення КПП взяти участь у міжнародному проекті «Cube-50», який буде пов'язаний з запуском п'ятдесяти наносупутників, один із яких запропоновано виготовити нам. Його буде включено до всесвітньої інформаційно-дослідницької мережі, яка вивчатиме стан термосфери на висотах від 350 кілометрів і нижчих».

Підбиваючи підсумки діяльності виконавців проекту «PolyITAN-1» упродовж останнього року, Б. Рассамакін розповів про підготовку польоту; про проблеми, над якими працювали як досвідчені фахівці, так і студенти та аспіранти; про напруження першого місяця польоту, коли проводилося налагодження роботи підсистем супутника на орбіті, та про завдання, які вдалося вирішити, та проблеми, які ще потрібно долати.

Серед безперечних успіхів київських політехніків – сонячні батареї, які мають високий ККД і впродовж року роботи в наджорстких умовах космосу показали значно нижчу, ніж у закордонних аналогів деградацію; робота центрального процесора; система телеметрії, робота датчиків зовнішньої температури та інші.

Після закінчення сеансу учасники зустрічі оглянули розміщену на даху корпусу № 5 антену на 437 МГц, що забезпечує зв'язок з супутником, коли він перебуває на відстані до 2600 км від центру керування.

Спількування розробників «PolyITAN-1» поступово перейшло у формат ділової наради, бо попереду – старт «PolyITAN-2». З огляду на те, що другий наносупутник НТУУ «КПІ» муситиме вирішувати низку нових завдань, робота над йде нині дуже інтенсивно. Адже використовуватиметься він не лише для отримання даних для подальшого відпрацювання конструкції, але й для отримання цілком конкретної геофізичної інформації, яка передаватиметься до Світового центру даних з метою її подальшої обробки, збереження і забезпечення доступу до неї для вчених різних країн. А досвід, накопчений у процесі підготовки запуску першого університетського наносупутника та року його польоту, безумовно стане у пригоді для підготовки запуску не лише «PolyITAN-2», але й інших апаратів у рамках космічної програми КПП (*Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»* (<http://kpi.ua/node/10644>). – 2015. – 19.06).

Здобутки української археології

В Херсоні експедиція Інспекції по охроне памяток истории и культуры обнаружила уникальную находку. Так во время раскопок городища Красный Маяк в Бериславском районе области ученые обнаружили сразу три захоронения. Они относятся, ориентировочно, ко второму столетию нашей эры.

Руководитель экспедиции Д. Сикоза рассказал, что уточнить дату захоронения можно будет позже – работа только началась. Сейчас ученые

углубились всего на полтора метра, и из артефактов им попадаются лишь осколки древней керамики.

Археолог отметил, что Красный Маяк хранит еще немало тайн и открытий – ведь на сегодня изучено менее десятой части обширной территории городища (*Херсонские Вести* (<http://visti.ks.ua/novosti/novosti-hersona/20418-v-hersone-arheologi-nashli-unikalnuyu-nahodku.html>). – 2015. – 21.06).

Інноваційні розробки та технології

Донецкие ученые запатентовали технологию спасения горняков после аварий на шахтах с помощью воздушных каналов. Об этом сообщил директор Института горного дела и геологии ДонНТУ Ю. Булгаков.

Ю. Булгаков, директор института горного дела и геологии ДонНТУ: «Когда на шахте случается пожар или обрушение горной кровли, в самом сложном положении оказываются те шахтеры, которые находятся в «тупиковых» выработках. Огонь или завалы породы отрезают им пути к отступлению. Очень трудно пробиться и горноспасателям. И все же разбушевавшуюся подземную стихию можно если не победить, то обмануть».

Сделать это предлагают с помощью воздушных каналов. Как правило, это трубы большого диаметра, которые находятся под потолком горных выработок. По ним в шахту подается свежий воздух. Донецкие ученые предлагают проложить их под ногами горняков и в случае аварии использовать для эвакуации.

Ю. Булгаков, директор института горного дела и геологии ДонНТУ: «Опустившись в трубу через колодцы, горняки могут с помощью установленного в ней эвakuатора как бы поднырнуть под огонь или завалы породы и выйти на безопасный участок шахты. Это своеобразная альтернатива разработкам зарубежных специалистов, которые для спасения горняков предлагали создавать подземные камеры, снабженные всем необходимым, где шахтеры и будут дожидаться спасателей» (*Репортер – Новости Донецка и региона*

(http://reporter.dn.ua/news/society/novuyu_tekhnologiyu_avariynoy_evakuatsii_gornikov_zapatentovali_donetskie_uchenye/). – 2015. – 21.06).

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Завершились выборы ректора Херсонского государственного университета, в которых победил единственный кандидат – профессор, декан юридического факультета ХГУ В. Стратонов. Члены избирательной комиссии подписали протокол, согласно которому: Количество избирателей – 715; Количество изготовленных бюллетеней для голосования – 715; Количество избирателей, которые получили бюллетени для голосования – 656; Количество неиспользованных бюллетеней – 59; Количество бюллетеней, обнаруженных в

урне для голосовання – 656; Кількість виборців, які проголосували за кандидата – 359 (50, 2 %); Кількість виборців, які проголосували проти кандидата – 289 (40, 4 %); Кількість бюлетеней, признаних недействительними – 8 **(ХЕРСОН Онлайн** (<http://khersonline.net/novosti/obschestvo/41339-izbiratel'naya-komissiya-po-vyboram-rektora-hgu-podpisala-protokol.html>). – 2015. – 18.06).

* * *

У Приазовському державному технічному університеті відбулася IX регіональна студентська науково-технічна конференція «Наука – перші кроки». Працювала 41 секція за всіма спеціальностями, які вивчаються в університеті. Загальна кількість доповідей – понад 600.

Цього року свої роботи надали не лише студенти маріупольських вузів (МДУ, АМІ), але і студенти із Запоріжжя, Харкова, Миколаєва, Краматорська, а також із Башкирії. Ті, хто не зміг приїхати до Маріуполя, працювали зі своїми колегами в режимі онлайн.

Найбільша кількість гостей відвідала секцію «Історія та культура України»: події останніх років продиктували особливу увагу до цієї теми, у тому числі – і до подій новітньої історії. Під час захисту доповідей були присутні: заступник командира угруповання Національної гвардії України підполковник Володимир Кизенко, представники громадської організації «Оборона Маріуполя», громадської ради, Тельманівської райдержадміністрації.

У цьому році деякі автори доповідей обирали теми, що стосуються не лише минулого України, а й сьогодення: «Культура, народжена революцією Гідності», «Волонтерський рух в Україні», «Революція Гідності». Більшість доповідей була присвячена традиційним для українознавства темам: творчість Тараса Шевченка і Ліни Костенко, традиції дохристиянської Русі та козаччини, український національний костюм.

За підсумками конференції видана тритомна збірка перших наукових праць майбутніх дослідників, а можливо, і авторів нових наукових відкриттів. Доповіді секції «Історія та культура України» планується видати окремою збіркою (*Єрмішина Л. Новітня історія України – у доповідях студентів // Приазовський робочий* (<http://pr.ua/news.php?new=38626>). – 2015. – 17.06).

* * *

Журнал «Фокус» презентує щорічний рейтинг «30 найкращих вишів України». У ньому з великим відривом лідирує Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Заклад отримав найвищу оцінку від роботодавців, а також продемонстрував найкращі результати за показником наукової продуктивності.

Другий рядок рейтингу посідає Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут». Столичний навчальний заклад традиційно опиняється серед лідерів за науковою продуктивністю. Роботодавці також цінують випускників КПІ: студенти нерідко проходять переддипломну практику на великих підприємствах і отримують необхідні навички ще під час навчання.

На третьому місці – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут». Потрапити до найкращої трійки харківський виш зміг завдяки прихильності роботодавців, а також досить високій позиції в рейтингу «Вебометрикс».

Основним критерієм при складанні рейтингу стала оцінка від майбутніх роботодавців. «Фокус» відібрав 50 українських вишів, які лідирують в рейтингах «Топ-200 Україна», Scopus і «Вебометрикс», а потім запропонував оцінити навчальні заклади спеціалістам з персоналу 22 найбільших компаній України.

Оцінки вишам виставляли 1+1 media, Dragon Capital, OTP Bank, «Філіпп Моріс Україна» та інші. Роздаючи бали, спеціалісти з персоналу враховували рівень знань випускників, уміння застосовувати їх на практиці і здатність навчатися в процесі роботи. Отримана від роботодавців оцінка склала 50 % підсумкового балу. Ще 25 % результату забезпечила позиція в рейтингах «Топ-200 Україна», Scopus і «Вебометрикс», а фінальні 25 % сформували наукові публікації та їхні цитування (індекс Хірша).

У трійці лідерів підсумкові бали розподілилися таким чином: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка отримав 92,26 бали, Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут» заробив 56,46 балів, а в Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» – 47,72 балів (*КНУ імені Тараса Шевченка. Інформаційно-обчислювальний центр університету* (<http://www.univ.kiev.ua/news/6620>). – 2015. – 4.06).

Проблеми інформатизації

Матеріали VII Международной научно-практической конференции молодых ученых и специалистов «Библиотека в XXI веке: аспекты развития» (Минск, Центральная научная библиотека им. Якуба Коласа, 29–30 октября 2015 г.)

В. Струнгар, аспірант НБУВ

Новые профессиональные навыки библиотечной работы в интерактивной среде масс-медиа

Статья посвящена исследованию специфики и основных современных тенденций развития библиотечных вики-проектов как перспективной формы коммуникации библиотеки с пользователем. Анализ развития инновационных проектов очертил перспективные направления деятельности библиотеки в контексте привлечения пользователей к созданию интеллектуального пользовательского и библиотечного ресурса.

Ключевые слова: библиотеки, пользователи, информационное пространство, коллаборативные технологии, вики-проекты.

Преобразования, происходящие в области социальных медиа-коммуникаций, влияют на все аспекты общественной жизни. Новой и перспективной площадкой для обсуждения проблем становится такой формат новой социальной коммуникации, как колаборативные сети. Распространение информационных технологий позволило библиотекам предоставлять пользователям доступ к собственным фондам, ресурсам и, путем корпоративного взаимодействия, совместно использовать ресурсы библиотечной сети и других информационных учреждений. Это создает новую реальность в области социальных коммуникаций, в частности – библиотечных исследований.

К краудсорсинговой технологии, предоставляющей совершенно новые возможности коммуникации в библиотечной сфере, можно отнести вики-технологии, позволяющие пользователям сотрудничать в сети Интернет. С позиции коллаборативного процесса написания, они позволяют участникам создавать коллективный документ, редактировать его, обсуждать и делиться информацией о совместных интересах [2].

Наиболее распространенными среди вики-проектов являются энциклопедии – сайты справочного характера, наполнение которых осуществляется совместными усилиями большого количества участников. Самый известный вики-проект, общедоступная и свободная для использования энциклопедия Wikipedia была создана в 2001 г. как англоязычный проект онлайн-энциклопедии по вики-технологии. Со временем появились разделы Википедии на других языках, в том числе и на украинском (<http://uk.wikipedia.org/wiki>). Украинская энциклопедия продолжает оставаться одной из двадцати крупнейших языковых разделов Википедии.

Перспективным направлением деятельности библиотек в сфере распространения знаний сегодня является их сотрудничество с открытой многоязычной сетевой энциклопедией Википедия. Первым из европейских «институтов памяти», которое ввело должность «википедиста» для наполнения страниц этой народной энциклопедии актуальной и точной информацией, стал Британский музей. В свою очередь Национальная библиотека Шотландии открыла вакансию сотрудника, в обязанности которого входит загрузка материалов в интернет-энциклопедию. В описании вакансии указывается, что «википедисту» предстоит самостоятельно решать, какие разделы интернет-энциклопедии и родственных ей ресурсов могут быть наполнены материалами библиотеки. Кроме того, в его функции входит обучение сотрудников работе с Википедией, а также загрузка электронных копий книг, журналов и фотографий в сеть. Новый сотрудник должен заниматься налаживанием связей с местным вики-сообществом и организацией специализированных мероприятий. В библиотеке заявляют, что партнерство с Википедией позволит «улучшить понимание и знания в сферах истории и культуры Шотландии». Как следствие, десятки культурных институтов, включая библиотеки, переняли эту практику и приглашают на оплачиваемую или волонтерскую работу авторов и редакторов «Википедии». *Wikipedian in Residence* – так называется эта должность, тренер и координатор, который в течение нескольких месяцев

выполняет для сотрудников определенного учреждения роль проводника по всему спектру возможностей Википедии, чтобы они могли максимально владеть информацией о своих ресурсах [3].

Британцы также стали основателями GLAM-инициативы (от англ. Galleries, Libraries, Archives & Museums) по организации и координации проектов Фонда Викимедиа, осуществляемых в сотрудничестве с галереями, библиотеками, архивами и музеями. GLAM-WIKI – проект, направленный на развитие GLAM-инициатив. Он помогает учреждениям со всего мира создавать открытый к использованию контент о культурных достижениях человечества. Вторым после британского штатным «википедистом» стал волонтер проекта GLAM, который работал в Детском музее Индианаполиса. Третий «вики-резидент» провел шесть месяцев в дворцах Версаля. Позже проектом заинтересовались Музей Пикассо (Испания), Музей и художественная галерея Дерби (Великобритания) и Смитсоновский институт (США). В начале проекта в нем приняли участие более 60 ведущих мировых музеев, галерей, архивов, институтов и других организаций. Википедисты стали штатными работниками в Британской библиотеке, Национальной библиотеке Израиля, библиотеке Хайфского университета, Королевской библиотеке Дании, Библиотеки Конгресса США. Представитель Британской библиотеки отметил, что появление такого сотрудника принесло ей «фантастическую выгоду» и позволило донести материалы к широкой аудитории [5].

В США был начат проект «Вики любит библиотеки», направленный на распространение и популяризацию сотрудничества Википедии библиотек и архивов. На практике этот проект реализуется в ежегодных вики-мероприятиях в течение «Недели открытого доступа». Википедисты, библиотекари организуют презентации Википедии и ее проектов, встречи местных википедистов, мастер-классы по редактированию, редакторские марафоны по избранным темам с привлечением библиотечных ресурсов, панельные дискуссии между библиотекарями на актуальные темы.

Последней из внедренных Фондом Викимедиа программ, в которой библиотеке отводится ключевая роль, стала Wikipedia Visiting Scholar. Избранные по конкурсу «википедисты» получают полный бесплатный доступ ко всем ресурсам отдельно взятой академической библиотеки с целью написания статей в энциклопедию. В результате укрепляется сотрудничество между основными «поставщиками» новых знаний и Википедией.

Таким образом, можно сделать вывод, что сегодня с помощью вики-технологий создается новый информационный центр, основанный на принципах сотворчества. Ведь пользователи имеют возможность дать оценку информации, полученной с помощью вики-сайта, обсудить актуальные проблемы, узнать мнение других пользователей. Для библиотеки и пользователей, вики является инструментом обратной связи и платформой для выработки нового, актуального и востребованного знания.

В результате анализа практического применения вики, можно выделить четыре основных направления этой деятельности: сотрудничество между библиотеками; сотрудничество внутри библиотеки; сотрудничество

библиотекарей и пользователей; сотрудничество пользователей. Эти процессы усиливаются благодаря использованию библиотеками коллаборативных краудсорсинговых сетей.

В то же время, анализируя масштабы использования вики-проектов в научной среде, можно прогнозировать рост участия в них библиотек. Те социальные институты, которые используют инновационные технологии, в основном применяют их для того, чтобы усилить коллективное использование информации в среде библиотекарей [1].

Очевидно, что рост информационно-коммуникационных технологий влияет на информационный поиск пользователей и библиотеки должны предоставлять более интерактивные услуги в современной среде. Применение вики в библиотеках позволяет читать и редактировать информацию, одновременно облегчать работу библиотек и расширять сотрудничество в профессиональных аспектах, увеличивая участие общества. Для поощрения применения вики в библиотеках необходимо обучение, поскольку, несмотря на их простоту в использовании, вики-проекты все же отличаются от сетевых систем «только для чтения». Для обучения и приобретения практического опыта навигации и редактирования, создания схем для организации информации нужна поддержка IT-персонала, время для обучения и экспериментирования с технологиями, чтобы достичь высокого уровня в применении вики [4]. В практике зарубежных библиотек достаточно часто встречается применение этой технологии в качестве: библиотечной политики и управления библиотечных процессов; основной базы учебных материалов; составляющей для создания актуальных ежедневных публикаций; инструмента для статистики.

Поскольку вики служит электронным хранилищем, информация, которая используется, должна быть последовательно проверена на наличие ошибок и актуальность, что обязует библиотеки предоставлять качественную и точную информацию. Устаревшая информация обычно определяется достаточно быстро, и предлагаемые изменения должны быть отправлены администраторам. Активизация участия библиотек в вики-проектах и, следовательно, рост объемов работы, очевидно, будут побуждать библиотеки выделять для этих задач отдельных специалистов с соответствующим пересмотром и уточнением должностных обязанностей.

Список использованных источников

1. Chu S. K. Using Wikis in Academic Libraries / S. K. Chu // *The Journal of Academic Librarianship*. – 2009. – № 35 (2). – P. 170–176.
2. Wichmann A., Rummel N. Improving revision in wiki-based writing: coordination pays off / A. Wichmann, N. Rummel // *Computers & Education*. – 2013. – № 62. – P. 262–270.
3. Вікіфікуймося! Бібліотеки & Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kmalibrary.wordpress.com/2014/04/30/wiki_and_libraries/. – Назва з екрана.

4. Мар'їна О. Ю. Використання краудсорсинг-технологій у діяльності зарубіжних бібліотек [Текст] / О. Ю. Мар'їна // Вісник Харківської державної академії культури . – 2013. – Вип. 41. – С. 212–221.

5. Национальная библиотека Шотландии открыла вакансию википедиста [Электронный ресурс] // Lenta.Ru. – Электрон. данные и прогр. – 2013. – 25 апреля. – Режим доступа: <http://lenta.ru/news/2013/04/25/wikipedian/>. – Загл. с экрана.

**Strungar Valeria Valerievna,
postgraduate student**

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

New professional skills for library work in the interactive environment of mass media

The specifics and the main current trends of library wiki-projects, as perspective form of communication of library with the user are explained in the article. The analysis of the development of innovative project outlined the perspective activities of library within the attraction of users to formation of intellectual user and library resources.

Keywords: libraries, users, information space, collaborative technologies, wiki-projects.

До уваги держслужбовця

А. Шумілова, провід. бібліограф НБУВ

Нові надходження біобібліографічних покажчиків до НБУВ

1. Лев Сергійович Балашов : до 85-річчя від дня народж. та 60-річчя наук. діяльності / НАН України, Ін-т ботаніки ім. М. Г. Холодного ; літ. ред. М. М. Кошова ; ред. і пер. англ. блоку Н. Ж. Чупріна. – Київ : Фітосоціоцентр, 2015. – 66 с.

Наукове видання містить біографічні матеріали – спогади та роздуми, в яких автор оповідає про свій життєвий шлях і участь у подіях, що відбувалися в українській геоботанічній науці за період від 60-х років минулого сторіччя до нинішнього часу. Значна увага приділяється експедиційним дослідженням, зокрема пов'язаним із чорнобильською трагедією. Багатьом подіям дається авторська оцінка.

Як керівник науково-дослідних тем, що ввійшли до державних програм із мінімізації наслідків аварії, Л. С. Балашов вивчав зміни рослинності у зоні відчуження ЧАЕС і вплив радіоактивного забруднення на фітоценози. Ця робота та інші дослідження з чорнобильської тематики широко використовувалися при обґрунтуванні необхідності створення Чорнобильського біосферного заповідника, який планувалося закласти у 2015 р.

Покажчик публікацій знайомить з творчим доробком доктора біологічних наук Балашова Левка Сергійовича. Бібліографія його праць включає: монографії, науково-методичні посібники, публікації в іншомовних виданнях,

науково-методичні рекомендації, наукові статті, науково-популярні видання, інформаційні статті, рецензії на ботанічні монографії, персоналії тощо.

Шифр зберігання НБУВ : Ва 793297

Шифр зберігання ВДБО : д Б 20

2. Библиотековед и библиограф Нина Михайловна Березюк : биобиблиогр. указ. : к 80-летию со дня рожд. / М-во образования и науки Украины, Харьк. нац. ун-т им. В. Н. Каразина, Центр. науч. б-ка ; сост.: В. Д. Прокопова, С. Б. Глибицкая ; вступ. ст.: Н. М. Кушнарченко, А. А. Соляник ; науч. ред. С. И. Посохов ; библиогр. ред. Ю. Ю. Полякова ; отв. ред. И. К. Журавлёва. – Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2015. – 44 с. : фотоил. – (Серия «Лауреаты премии имени К. И. Рубинского»).

Показчик вміщує біографічну довідку, статті про головного бібліографа Центральної наукової бібліотеки імені В. Н. Каразіна Ніну Михайлівну Березюк, бібліографію її наукових робіт і літературу про неї. У творчому доробку бібліотекознавця біля 150 публікацій, серед них – наукові статті, бібліографічні нариси та показчики, монографії, тези доповідей на міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях. Більша їх частина – це праці з бібліотекознавства.

До наукового видання увійшли: [хронологічний показчик] праць з 1988 по 2015 рр., перелік літератури про Н. М. Березюк, алфавітний перелік авторських і редакторських робіт Н. М. Березюк, іменний показчик.

Шифр зберігання НБУВ : Р 128462

Шифр зберігання ВДБО : д Б 48

3. Гаврилів Богдан Михайлович : біобібліогр. показч. : до 40-річчя наук., історико-краєзнавчої і громад. діяльності та 65-річчя з дня народж. / Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, Івано-Франків. обл. орг. Всеукр. спілки краєзнавців, Івано-Франків. обл. універс. наук. б-ка ім. І. Франка ; уклад. Г. Горбань. – Івано-Франківськ, 2008. – 64 с. : фотоіл.

Показчик є четвертим доповненим виданням бібліографічного показчика «Богдан Михайлович Гаврилів» (1993, 1998, 2003). Він розкриває основні віхи життя вченого, його науковий доробок: хронологію основних друкованих видань і рецензій на них, статей у книгах, збірниках, журналах, газетах, висвітлює участь у наукових конференціях, подає перелік історико-краєзнавчих лекцій.

Подані публікації про історико-краєзнавчу та громадську діяльність Б. Гаврилів, перелік книг з рецензіями науковця, бібліографія бібліографій. Видання також містить показчик співавторів Б. Гаврилів.

Шифр зберігання НБУВ : Ва 779954

Шифр зберігання ВДБО : д Г 12

4. Доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України Анатолій Панасович Загнітко : біобібліографія : з нагоди 60-річчя [від дня народж.] / М-во освіти і науки України, НАН України, Донец. нац. ун-т ;

упор.: М. О. Вінтонів, І. С. Святобаченко. – Донецьк : Вид-во «Ноулідж» (Донец. від-ня), 2014. – 349 с. – (Серія «Мовознавці України»).

У книзі відображено основні етапи життя, науково-організаційна, науково-навчальна, навчально-методична діяльність видатного українського філолога, члена-кореспондента НАН України Анатолія Панасовича Загнітка.

Покажчик знайомить з працями вченого; рецензіями на його праці; списком праць, в яких опубліковані відомості про Анатолія Панасовича Загнітка; докторантами, аспірантами Загнітка А. П., які захистили дисертації. До видання увійшли покажчики: іменний та предметний.

Шифр зберігання НБУВ : Ва 793534

Шифр зберігання ВДБО : д 3 14

5. Український маестро Володимир Івасюк : бібліогр. покажч. : до 65-ти річчя від дня народж. / Івано-Франк. обл. універс. наук. б-ка ім. І. Франка, Від. літ. з мистецтва ; уклад.: Г. І. Пристай, І. А. Бурда. – Івано-Франківськ, 2014. – 19 с.

Покажчик присвячений видатному українському композитору, співаку, одному із засновників вітчизняної поп-музики, митцеві національної творчої орієнтації і водночас людині трагічної долі, Володимиру Михайловичу Івасюку.

До видання увійшли: перелік збірників пісень, книг про життя і діяльність композитора, публікацій в періодиці; спогади про Володимира Івасюка та його творчість з фондів Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка.

Допоміжний апарат представлений алфавітним покажчиком.

Шифр зберігання НБУВ : Р 128474

Шифр зберігання ВДБО : д І 23

6. Людвиг Якович Ільницький : біобібліогр. покажч. : до 85-річчя від дня народж. / М-во освіти і науки України, Нац. авіац. ун-т, Наук.-техн. б-ка ; уклад.: М. Ф. Семенова, В. Ю. Вахнован, О. П. Шкурко ; наук. ред. Л. В. Сібрук, ред.: Л. Г. Скуратівська, О. П. Шкурко. – Київ : НАУ, 2015. – 88 с. – (Біобібліографія науковців НАУ).

До покажчика увійшли матеріали про наукову, педагогічну, організаторську, громадську діяльність та основні праці з наукового доробку професора, доктора технічних наук, вченого в галузі антен, електродинаміки та поширення радіохвиль, завідувача кафедри Національного авіаційного університету (1975 – 2000) Л. Я. Ільницького.

Видання побудоване за хронологічним принципом. Наведені бібліографічні джерела охоплюють період 1957 – 2014 рр. і містять відомості про наукові публікації, навчальні видання, патентні документи.

Шифр зберігання НБУВ : Ва 790450

Шифр зберігання ВДБО : д І 48

7. Караман Станіслав Олександрович : біобібліогр. покажч. : [до 60-річчя від дня народж.] / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; упоряд.: Н. М. Демченко,

В. А. Зотова ; наук. ред. В. А. Зотова. – Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. – 40 с. : фотоіл. – (Серія «Вчені – ювіляри Київського університету імені Бориса Грінченка» ; вип. 24).

У покажчику подано бібліографію наукових праць Карамана Станіслава Олександровича за період з 1992 до 2014 р.: автореферати дисертацій, дисертації, підручники, навчально-методичні посібники, навчальні програми, методичні рекомендації, статті у наукових та періодичних виданнях, тези виступів на науково-практичних конференціях.

Видання складається з розділів: «Вітання до ювілею», «Караман Станіслав Олександрович. Через практику – до науки», «Науковий доробок Карамана С. О. Покажчик наукових праць», «Наукова школа С. О. Карамана», «Фотогалерея».

Допоміжний апарат представлено: статтею від упорядників, схемою групування матеріалу (змістом).

Шифр зберігання НБУВ : Р 128307

Шифр зберігання ВДБО : д К 21

8. Ольга Кобилянська (1863 – 1942) : біобібліогр. покажч. : до 150-річчя від дня народж. / Упр. культури Чернів. облдержадмін., Чернів. обл. універс. наук. б-ка ім. М. Івасюка, Чернів. літ.-мемор. музей О. Кобилянської ; авт.-уклад.: А. Лупан, О. Гаврилюк, І. Рудько ; ред. М. Довгань. – Чернівці, 2013. – 364 с.

Покажчик містить інформацію про життєвий і творчий шлях видатної української письменниці Ольги Кобилянської та вшанування її пам'яті. Матеріал згруповано за трьома розділами: «Твори Ольги Кобилянської», «Життя і творчість Ольги Кобилянської», «Бібліографія».

Допоміжний апарат складають іменний покажчик, список використаних періодичних видань, умовні скорочення назв джерел.

Шифр зберігання НБУВ : Ва 792513

Шифр зберігання ВДБО : д К 55

9. Григорий Петрович Корнейчук 1913 – 1985 : биобиблиография : посвящ. 100-летию со дня рождения / Ин-т физ. химии им. Л. В. Писаржевского НАН Украины ; авт. очерка: С. Н. Орлик, Ю. И. Пятницкий; сост.: Т. А. Солопиченко, С. М. Спижова. – Киев, 2014. – 76 с. – (Серия «Ведущие учёные Института»).

У книзі висвітлено основні етапи життя та наукової діяльності вченого. Наукові дослідження Г. П. Корнійчука охоплюють широке коло принципів питань каталізу – з'ясування ролі макрофакторів в гетерогенному каталізі, впливу взаємодії реакційного середовища та каталізатора на його активність та кінетику процесу; виявлення та дослідження нових явищ в реакціях каталітичного окислення монооксиду вуглецю та вуглеводнів (множинність стаціонарних станів, автоколивання), що слугувало експериментальною базою для розвитку теорії нелінійної кінетики та нестаціонарних процесів гетерогенного каталізу; розробка експериментальних методів та конструювання

унікальних приладів для дослідження кінетики і механізму каталітичних процесів – «реакторів Корнійчука».

У виданні вміщено хронологічний покажчик наукових праць Григорія Петровича Корнійчука з 1936 по 1985 рр., а також праці, опубліковані після його смерті у 1986 р.

Шифр зберігання НБУВ : Ва 793431

Шифр зберігання ВДБО : д К 67

10. Ліна Костенко : біобібліогр. покажч. / М-во культури України, Нац. парлам. б-ка України ; упоряд.: Г. В. Волянська, Л. А. Кухар ; авт. нарису В. Є. Панченко ; наук. ред. В. О. Кононенко ; М-во культури України. – Київ, 2015. – 288 с.

Покажчик присвячений видатній українській поетесі, перекладачеві, кіносценаристу, драматургу – Ліні Василівні Костенко.

Видання містить літературознавчий нарис В. Є. Панченка і фрагменти праць видатних діячів культури і літератури, присвячені творчій біографії поетеси, а також бібліографію творів друку і літературу про неї.

Бібліографічна частина покажчика складається з 2-х розділів: «Видання творів Л. В. Костенко», «Література про Л. В. Костенко».

До першого розділу увійшли описи окремих видань і публікацій у збірниках, альманахах, періодичних та продовжуваних виданнях. Також розділ містить інтерв'ю з поетесою і написані нею передмови, післямови, статті.

Матеріали про видання творів друку українською і російською мовами розташовані за хронологією, а у межах року – за алфавітом та схемою: окремо видані книги і брошури; публікації в періодичних виданнях, збірниках, продовжуваних виданнях.

Другий розділ включає інформацію про окремі видання і публікації в наукових збірниках, періодичних виданнях, матеріалах конференцій тощо, про життєвий шлях, творчу, громадську, культурно-просвітницьку діяльність Ліни Костенко.

Шифр зберігання НБУВ : Ва 792324

Шифр зберігання ВДБО : д К 72

11. Крокос Володимир Іванович (1889 – 1936) : біобібліогр. покажч. наук. праць за 1912 – 1939 рр. / Центр дослідж. наук.-техн. потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва, Нац. наук. с.-г. б-ка ; уклад. О. Ю. Красикова ; наук. ред. В. А. Вергунов ; авт. передм. В. І. Онопрієнко. – Київ : ДП Інформ.-аналіт. Агентство, 2015. – 92 с. : портр.

Покажчик містить інформацію про основні віхи науково-освітньої та організаційної діяльності В. І. Крокоса – вітчизняного вченого в галузі геології та ґрунтознавства, дійсного члена Наукового товариства імені Шевченка, доктора геологічних наук, професора. На підставі відомих історичних і новітніх джерел на сучасному рівні оцінено внесок ученого у становлення ґрунтознавчої науки в Україні протягом 1912 – 1939 років, відображено його багатогранну

наукову діяльність. Видання вміщує найповніший перелік друкованої спадщини В. І. Крокоса та публікацій про нього.

Книга складається з п'яти розділів: «Життєвий шлях вченого-природознавця професора В. І. Крокоса», «Хронологічний покажчик наукових праць професора В. І. Крокоса», «Література про життя та діяльність професора В. І. Крокоса», «Вибране з наукової спадщини професора В. І. Крокоса», «Рецензії професора В. І. Крокоса».

Допоміжний апарат включає іменний та предметно-тематичний покажчики.

Шифр зберігання НБУВ : Ва 791135

Шифр зберігання ВДБО : д К 83

12. Стефанія Павлишин у своїх працях і висловах сучасників : з нагоди 85-річчя від дня народж. та 60-річчя наук. діяльності / упоряд.: М. Кривенко, Н. Письменна ; ред. Р. Мисько-Пасічник. – Львів : Растр-7, 2015. – 316 с. : іл.

Друге доповнене видання присвячене науковій діяльності доктора мистецтвознавства, професора Стефанії Павлишин, відображає основні віхи її життя та науково-педагогічної діяльності (1951 – 2015).

Збірник розпочинається автобіографічною довідкою та генеалогічним деревом предків Стефанії Стефанівни (родинні корені професора сягають роду Барвінських). Покажчик складається з двох частин і додатку. Перша частина: «Друкований доробок Стефанії Павлишин (1955 – 2005)», «Література про Стефанію Павлишин». Друга частина: «Друкований доробок Стефанії Павлишин (2006 – 2015)», «Література про Стефанію Павлишин».

Додаток: «Рецензії та статті про С. Павлишин», «3 листів, спогадів, роздумів», «Перелік світлин», «Фотодокументи». Вибірково подані рецензії на праці та окремі ювілейні статті допомагають повніше розкрити характер і зміст наукової діяльності С. Павлишин. Велику інформаційну вагу зберігає ілюстративний та фотодокументальний матеріал.

Допоміжний апарат бібліографічної персоналії доповнюють іменний покажчик та покажчик періодичних видань, використаних у бібліографії.

Шифр зберігання НБУВ : Ва 792882

Шифр зберігання ВДБО : д П 12

13. Михаил Владимирович Поляков 1893 – 1966 : библиография : посвящ. 120-летию со дня рождения / Ин-т физ. химии им. Л. В. Писаржевского НАН Украины ; авт. очерка: П. Е. Стрижак, Н. В. Власенко ; сост.: Т. А. Солопиченко, С. М. Спижова. – Киев, 2014. – 68 с. – (Серия «Ведущие учёные Института»).

Видання присвячене відомому українському фізико-хіміку, доктору хімічних наук, професору М. В. Полякову, який зробив істотний внесок у розвиток сучасних уявлень про хімічну кінетику і адсорбцію, відкрив і обґрунтував гетерогенно-гомогенний механізм перебігу багатьох каталітичних

процесів. У книзі висвітлено основні етапи життя, наукової, науково-організаційної та громадської діяльності вченого.

До хронологічного покажчика включено праці, які ілюструють різні напрями наукових досліджень М. В. Полякова.

Шифр зберігання НБУВ : Ва 793371

Шифр зберігання ВДБО : д П 54

14. Владимир Андреевич Ройтер 1903 – 1973 : библиография : посвящ. 110-летию со дня рожд. / Ин-т физ. химии им. Л. В. Писаржевского НАН Украины ; авт. очерка: Ю. И. Пятницкий, Н. В. Власенко ; сост.: Т. А. Солопиченко, С. М. Спижова. – Киев, 2014. – 80 с. – (Серия «Ведущие учёные Института»).

Видання присвячене видатному вченому в галузі фізичної хімії, засновнику вітчизняної школи гетерогенного каталізу, заслуженому діячу науки УРСР, лауреату премії ім. Л. В. Писаржевського АН УРСР, академіку АН УРСР В. А. Ройтеру. У книзі висвітлені основні етапи життя, наукової, науково-організаційної й громадської діяльності вченого.

Праці вченого з розробки теоретичних засад макрокінетики гетерогенно-каталітичних процесів та наукових основ добору каталізаторів, встановлення взаємозв'язку між термодинамічними і каталітичними властивостями речовин зробили вагомий внесок у розвиток сучасної теорії каталізу. Розв'язання фундаментальних наукових проблем гетерогенного каталізу В. Ройтер успішно поєднував з пошуком шляхів удосконалення промислових каталітичних процесів.

Хронологічний покажчик наукових праць охоплює період з 1926 по 1976 рр. і висвітлює широке коло наукових інтересів і досліджень В. А. Ройтера.

Шифр зберігання НБУВ : Ва 793367

Шифр зберігання ВДБО : д Р 65

15. Русаков В. А. и виноделие : библиограф. сб. / М-во образования и науки Украины, Одес. нац. акад. пищевых технологий, Науч.-техн. б-ка, Каф. технологии вина и энологии ; авт.-сост.: Н. П. Белявская, Л. П. Еремина, Л. А. Осипова ; под ред.: И. И. Зинченко, Л. Л. Кузяк. – Одесса : Апрель, 2015. – 168 с. : ил. – (Серия «Выдающиеся учёные ОНАПТ»).

Збірник присвячений видатному вченому та спеціалісту України в галузі технології вина, слабоалкогольних і безалкогольних напоїв, професору Володимиру Олександровичу Русакову (1923 – 2008).

У книзі представлено матеріали, що відображають науково-педагогічну, адміністративну й суспільну діяльність різнобічної творчої натури цієї людини.

Видання вміщує покажчик наукових робіт професора з 1971 по 2008 рр., авторські свідоцтва, патенти на винаходи та корисні моделі, роботи, що були видані за його редакцією, літературу про його життя та діяльність.

Праці надані в хронологічному порядку, в межах року – за алфавітом, авторські свідоцтва та патенти – за нумераційною послідовністю.

Допоміжний апарат складають: алфавітний покажчик наукових праць, алфавітний покажчик співавторів.

Шифр зберігання НБУВ : Ва 791689

Шифр зберігання ВДБО : д Р 88

16. Зореслав (о. Севастіян Сабол) : бібліогр. покажч. : до 105-річчя від дня народж. / Упр. культури Закарпат. облдержадм., Закарп. обл. наук. б-ка ім. Ф. Потушняка ; уклад.: М. Б. Бадида, Н. Й. Ребрик ; вступ. ст. Л. Г. Голомб ; ред. Л. О. Падяк. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2014. – 98 с. : іл. – ([Серія] «Корифеї Закарпаття : бібліографія»).

У покажчику представлено матеріали, які стосуються життєпису і творчої спадщини видатного українського поета, публіциста, вченого-теолога, культурно-освітнього і релігійного діяча, капелана Карпатської Січі, отця Севастіяна ЧСВВ, в миру – Степана Михайловича Саболо (1909 – 2003).

Особливість цього видання – повнота залучення джерельних матеріалів, у тому числі, документів авторського архіву. Автори скористалися фаховою допомогою однієї з активних дослідниць творчості Зореслава, кандидата філологічних наук Наталії Ребрик.

Матеріали систематизовано за розділами: «Окремі видання творів Зореслава»; «Бібліографічні та довідкові матеріали»; «Всеукраїнська літературна премія імені Зореслава». Крім загальновідомого поетичного псевдоніму – Зореслав, С. М. Сабол вживав у публікаціях ще один – Юрій Боржава.

Допоміжний апарат видання – іменний покажчик.

Шифр зберігання НБУВ : Ва 790072

Шифр зберігання ВДБО : д З 86

17. Григорій Васильович Самойленко : біобібліогр. покажч. : до 80-річчя від дня народж. / Ніжин. держ. ун-т ім. Миколи Гоголя, Б-ка ім. акад. М. О. Лаврівського ; упоряд.: О. Д. Кільдіватова, В. І. Манджай, Н. В. Мухомодєєва, Ю. І. Рожок ; вступ. ст.: О. В. Мельничук, В. О. Забарний, Н. І. Бойко, А. С. Парубець. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2015. – 131 с.

Покажчик складається з 8 розділів: «Монографії. Навчальні посібники», «Біобібліографічні покажчики», «Статті про літературу та літературну критику», «Статті з історії культури та краєзнавства», «Газетні публікації», «Упорядкування та редагування наукових збірників, навчальних посібників та інших видань», «Література про життя та діяльність Г. В. Самойленка», «Рецензії на наукові праці Г. В. Самойленка».

До посібника включено 642 бібліографічні записи про монографії, статті із наукових збірників та періодичних видань, матеріали конференцій, рецензії Г. В. Самойленка за період з 1961 по 2015 рік.

У межах розділів документи розміщені за хронологією, за зведеною українсько-російською абеткою.

Допоміжний апарат представлено іменним та алфавітним покажчиками.

Шифр зберігання НБУВ : Ва 791104

Шифр зберігання ВДБО : д С 17

18. Видатний літописець Поділля : біобібліогр. покажч. : до 150-річчя з дня народж. Ю. Й. Сіцінського / Упр. культури, туризму і курортів Хмельн. облдержадмін. ; Хмельн. обл. універс. наук. б-ка ім. М. Островського ; уклад. В. М. Борейко. – Хмельницький, 2009. – 48 с.

Видання присвячене відомому українському досліднику-краєзнавцю, церковно-релігійному та громадському діячеві Єфимію Йосиповичу Сіцінському.

Покажчик складається з трьох розділів: «Праці Ю. Й. Сіцінського», «Про Ю. Й. Сіцінського» та «Вшанування пам'яті Ю. Й. Сіцінського». Для зручності користування його доповнює алфавітний покажчик.

Література до видання підібрана з фондів Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М. Островського.

Шифр зберігання НБУВ : Р 128177

Шифр зберігання ВДБО : д С 41

19. Андрій Содомора = Andriy Sodomora : біобібліогр. покажч. : до 75-річчя від дня народж. / М-во освіти і науки України, ЛНУ ім. І. Франка, Наук. б-ка ; уклад. М. Кривенко ; редкол.: В. Кметь (голова), Л. Панів, О. Седляр. – Львів, 2013. – 352 с. : іл., портр. – (Українська біобібліографія. Нова серія ; чис. 31: Біобібліографія вчених університету).

Покажчик містить відомості про життєвий і творчий шлях Андрія Содомори – українського перекладача античної літератури, письменника, літературознавця, професора Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидата філологічних наук, дійсного члена НТШ. У хронологічній послідовності відображено різнопланову діяльність А. Содомори за 1961 – 2012 рр.

Структура бібліографічної персоналії, в основу якої покладено раніше підготовлений довідник літератора і науковця (2000) та доповнення до нього (2002), розроблена з урахуванням характерних рис і особливостей творчості А. Содомори. Посібник складається з двох основних частин: текстової («Від укладача» та «Основні дати життєвого і творчого шляху Андрія Содомори», інтерв'ю «Краще пізно, як ніколи: запитання, що таки дочекалися відповіді») і бібліографічної («Хронологічний покажчик друкованого доробку Андрія Содомори»).

Видання доповнює допоміжний апарат, який складається з іменного покажчика (імена старогрецьких і римських авторів зведені до загальновідомих); покажчика серійних та періодичних видань, у яких опубліковано праці А. Содомори та літературу про нього.

Біобібліографічний матеріал проілюстровано чорно-білими фотографіями з архіву А. Содомори. Низку світлин продовжує книгопанорама – перекладні та оригінальні праці, що побачили світ у різних видавництвах.

Шифр зберігання НБУВ : Ва 792881

Шифр зберігання ВДБО : д С 57

20. Копилов С. А., Конет І. М. Юрій Володимирович *Теплінський* : довідк.-бібліогр. вид. : до 65-річчя від дня народж. та 40-річчя педагог. і наук. діяльності / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка ; С. А. Копилов, І. М. Конет ; ред. А. С. Панькова. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2015. – 48 с. : іл. – (Серія «Видатні випускники Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка»).

Книга містить біографічну довідку, список основних наукових публікацій, інформацію про участь в атестації наукових кадрів, наукових форумах та інші види науково-педагогічної діяльності доктора фізико-математичних наук, професора, заслуженого працівника народної освіти України, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, завідувача кафедри диференціальних рівнянь Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка – Ю. В. Теплінського.

У його творчому доробку понад 180 наукових праць, серед яких чотири фундаментальні монографії, дві з них опубліковано за кордоном.

Шифр зберігання НБУВ : Р 128101

Шифр зберігання ВДБО : д Т 34

21. Юрій *Федькович* (1834 – 1888) : біобіблігр. покажч. : до 180-річчя від дня народж. / Упр. культури Чернів. облдержадмін., Чернів. обл. універс. наук. б-ка ім. М. Івасюка, Чернів. літ.-мемор. музей Ю. Федьковича, Держ. архів Чернів. обл. ; ред. М. Довгань ; вебліографія Г. Добровольська. – Чернівці, 2014. – 160 с.

Покажчик містить інформацію про видатного українського письменника, громадського діяча, педагога, публіциста Юрія Федьковича. Матеріали відображають праці письменника та інформацію про його життєвий і творчий шлях. Хронологічні рамки покажчика – 1835 – 2014 рр. Видання складається з чотирьох розділів: «Твори Юрія Федьковича», «Життя і творчість Юрія Федьковича», «Бібліографія», «Документи Державного архіву Чернівецької області».

Всі підрозділи упорядковано за алфавітом, крім підрозділу «Дослідники життя і творчості Ю. Федьковича», який систематизовано за алфавітом прізвищ дослідників, підрозділ «Біографія Юрія Федьковича» впорядкований за логічно-алфавітним принципом, підрозділ «Пошанування пам'яті письменника» – за хронологією тощо.

Допоміжний апарат складають список використаних періодичних видань, іменний покажчик.

Шифр зберігання НБУВ : Ва792512

Шифр зберігання ВДБО : д Ф 35

22. Володимир Петрович *Харченко* : біобібліогр. покажч. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. авіац. ун-т, Наук.-техн. б-ка ;

уклад.: М. Ф. Семенова, В. Ю. Вахнован, О. П. Шкурко ; наук. ред. В. Ю. Вахнован, ред. В. П. Кандинська. – Київ : НАУ-друк, 2012. – 80 с. – (Біобібліографія науковців НАУ).

До видання увійшли матеріали про наукову, науково-організаційну, педагогічну та громадську діяльність, а також перелік основних праць з наукового доробку заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Державної премії України, доктора технічних наук, професора В. П. Марченка за період з 1969 по 2011 рр.

Показчик побудовано за хронологією. Видання доповнене іменним показником співавторів публікацій професора.

Шифр зберігання НБУВ : Ва 786267

Шифр зберігання ВДБО : д Х 23

23. Лірично-сонячне світло в музиці : інформац. бібліогр. список для організаторів дит. читання до 90-річчя від дня народж. визнач. укр. композитора Ігоря Шамо / М-во культури України, Нац. б-ка України для дітей ; уклад. В. І. Олійник ; літ. ред. О. А. Решетняк. – Київ : НБУ, 2014. – 28 с.

Посібник включає: біографічну довідку; список літератури та ресурсів мережі Інтернет про життєвий та творчий шлях композитора, до вивчення творчості Ігоря Шамо в школі; список основних творів І. Н. Шамо; перелік відзнак та нагород митця; крилаті вислови, цитати видатних людей та поетичні твори, присвячені митцю.

Шифр зберігання НБУВ : Р 125763

Шифр зберігання ВДБО : д Ш 19